

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Helsingør Stiftsbog 2001

Helsingør Stiftsbog

2001

REDAKTION

Per Rysgaard Jensen · Paul Heide · Jan Ulrik Dyrkjøb
Lise-Lotte Rebel

Illustrationen på bogens omslag:

*Altartavlen i Helsingør Domkirke Skt. Olai
restaureret 2000 – 2001
Foto : Roberto Fortuna, november 2001*

Helsingør stifts domkirke Skt. Olai blev genåbnet Advents søndag den 2. december 2001 efter to års lukning i den sidste fase af en gennemgribende restaurering, som blev påbegyndt i 1986.

Biskop Lise-Lotte Rebel prædikede ved festgudstjenesten, hvor også Hendes Maje-stæt Dronningen var til stede – bl.a. fordi Dronning Margrethes og Prins Henriks Fond havde ydet tilskud til restaureringen af kirkens altertavle.

Altartavlen er med sine 11,5 meters højde den største i landet og Domkirkens inventarpragtstykke udført af billedskæreren Lorenz Jørgensen i Holbæk og opsat i kirken 1664. Den er skåret i egetræ med de mange billedfelter og fritstående figurer og bruskbarokornamenter og stod oprindeligt med en brunbejdet overflade. Men i 1755 bekostede en af Helsingørs borgere »den velagtbare og welfornemme mand Sr. Hans Jensen Fredboe og hans Dydædle hustrue Mad. Anne Malene Fredboe« en forgyldning og bemaling af tavlen.

Skaderne på altertavlen sås netop i denne forgyldning og bemaling, idet udtørring af træet truede med at skyde det bærende kridtunderlag af. Restaureringen skete i de to år på stedet bag en særlig lufttæt afskærmning, hvor Nationalmuseets dygtige og tålmodige konservatorer på ny fæstnede tusindvis af små blærer og afskalninger ved injektion af tyndtflydende lime. Enkelte revner og defekter i træværket blev udbedrede og afsluttende blev overfladerne renset for ca. 250 års snavs og forurening. Men der er ikke sket en nyforgyldning eller nyopmaling. For altertavlen gjaldt som for den øvrige restaurering af Domkirken, at den kan være sin århundreder gamle fortid og alder bekendt. Kirkens fundamenter, murværk og tage er udbedrede, og toiletforhold og tekniske installationer er fornyet og det oprindelige gulv af teglstensklinker og ligstene er reetableret. Ellers fandt hverken restaureringens arkitekter Jens Fredslund og Søren Larsen eller menighedsrådet anledning til »fornyelser«. Forandringer tjener kun et formål, hvis de også er forbedringer. Og vi kunne ikke gøre det bedre i Skt. Olai end slægterne før os. Vi kendte vor begrænsning og nøjedes med at vedligeholde for fremtiden.

Som det ses på omslagets billede kom en lille tværgående hvælving til syne i det murede alterbord, da antependiet og en senere bræddebelægning blev fjernet. Tanken med alterbordet som en sarkofag kendes tidligt i kirkeinventarets historie. Er hvælvingen i Domkirkens alterbord et efterreformatorsk symbol for Kristi tomme grav påskemorgen? Så er det en stærk forkyndelse af den korsfæstede og opstandne Herres levende nærvær og samtidighed med os i Helligånden, når vi er forsamlede i Hans navn og på Hans ord.

Per Rysgaard Jensen, domprovst

Grafisk produktion: Strandbygaard Grafisk a/s, Skjern

Indhold

Landemodeberetning – i let forkortet udgave
Af Lise-Lotte Rebel 7

Er Folkekirken en statsmagt
Af Hans Gammeltoft-Hansen 18

Folkekirken som nationalkirke
Af Peter Lodberg 29

Afskaf Kristendomskundskab – en kritisk kommentar
Af Paul Heide 47

Religions-pædagogiske teorier – en praktisk nødvendighed
Af Christina Smith 53

Konfirmationsforberedelse – udfordringer og muligheder
Af Christiane Gammeltoft-Hansen 60

Restaurering/konservering af kalkmalerier før og nu
Af Kirsten Trampedach 68

Når erfaringen retter i teologien – religionsmødet i indisk sammenhæng
Af Hanne Sander 78

4 uger på Zionbjerget
Af Dorothea Glöckner 89

Kirken i landsbyen – landsbyen i kirken
Af Tine Baarts Andsager 96

Og familien kom til kaffe
Af Egon Hansen 101

Maria Magdalene Kirke – hospitalskirke på Hvidovre hospital
Af Alan Havsteen-Mikkelsen 105

Gudstjenestens liv er kirkens liv – nye veje i kirkens og
gudstjenestens landskab

Af Ole Hansen 108

En anderledes Gudstjeneste – ikke kun for de få

Af Jens Sander Simonsen 115

Til rytmisk gudstjeneste i Lindehøj Kirke

Af Niels Jørn Fogh 116

Konfirmandundervisningen i Måløv Kirke

Af Helle Marie Danielsen 119

Om at være præst i Flygtningenævnet

»Ingen kan hjælpe alle, men alle kan hjælpe nogen«

Af Julie K. Goldschmidt Stange 123

Folkekirken i forbrugersamfundet

Af Ebbe Lundgaard 127

Thirty years from then – tanker i anledning af et 30-års jubilæum

Af Peter Balslev-Clausen 132

I gamle dage og ved verdens ende...

Af Kirsten Winther 137

Gensyn med Tolkien

Af Lars Tjalve 145

Bergi-Brøndbyvester 1991-2001 – en slags 10-års jubilæum

Af Georg Mørch 148

Økumeni – religionsmøde

Af Birthe Willumsen 155

»Og der er ikke frelse i nogen anden...!«

Af Henrik Jul Petersen 157

Helsingør Stifts Landemodeakt 2001 159

Til præster og menighedsråd i Helsingør Stift

Hermed har vi den glæde at udsende Helsingør Stiftsbog 2001. Sædvanen tro afspejler Stiftsbogen begivenheder fra årets løb. Aktuelle artikler om kirkepolitiske forhold, samt som noget nyt i år en artikel fra hvert af stiftets 12 provstier. Disse 12 bidrag er ikke udelukkende skrevet af præster, men hvert provsti har anmodet én om på provstiets vegne at skrive et indlæg. Bidragene står fra s. 96 til og med s. 154.

To bidrag er fra Helsingør Stifts religionspædagogiske konsulenter. Christina Smith for Frederiksborg Amt og Christiane Gammeltoft-Hansen for Københavns Amt.

Hans Gammeltoft-Hansen skriver om »Er folkekirken en statsmagt« og Peter Lodberg om »Folkekirken som nationalkirke«. Paul Heide har en kritisk kommentar om kristendomskundskab i skolen og 2 præster skriver om deres indtryk fra deres studieorlov.

Kirsten Trampedach fra Nationalmuseet skriver om restaurering af kalkmalerier.

Fra udvalgsarbejdet beretter sognepræst Henrik Jul Petersen om ydre missionsarbejdet i stiftet. Formanden for Det Mellemkirkelige Stiftsudvalg, Birthe Willumsen, bringer nyt herfra.

I år har jeg valgt at bringe en forkortet udgave af min landemodeberetning. Af den grund udgår den prædiken, som traditionen tro har været trykt som indledning til tidligere Stiftsbøger.

På redaktionens vegne er det mig en glæde at kunne udsende dette års bog til menighedsrådsmedlemmer og præster og andre interesserede og ønsker alle en god advents- og juletid i hjem og kirke.

Lise-Lotte Rebel

Landemodeberetningen 2001

– i lettere forkortet version

Af biskop Lise-Lotte Rebel

Det er mig en stor glæde at byde velkommen til dette års landemode. Og ganske særligt velkommen til de »nye« menighedsrådsmedlemmer, som er med her for første gang. Jeg håber I må befinde jer godt. Og i den sammenhæng: Tak til alle menighedsrådsmedlemmer – nye såvel som gamle – fordi I har været parat til at påtage jer ansvaret og arbejdet i jeres sogn. Også velkommen til præster, ansatte og andre, som måtte være her for første gang.

Det er en stor glæde, at så mange har taget imod indbydelsen, således at vi i dette store stift kan mødes på tværs af sogne- og provstigrænser, på tværs af land og by.

Cirka 600 er vi i år. Og det er omtrent, hvad vi kunne være i Sct. Mariæ kirke, som rummer Domkirkens funktioner under restaureringen frem til

advent 2001. Det ser ud til at tidsplanen for restaureringen holder, og I vil inden for den nærmeste tid modtage indbydelser til at være med ved genåbningen 1. søndag i advent. Selv om vi har mødt stor gæstfrihed og hjælpsomhed fra Sct. Mariæ kirke, dens menighedsråd og personale under restaureringen, så kan det ikke nægtes, at vi ser frem til igen at kunne samles i domkirken, som vi tror og håber vil fremtræde smukkere end nogensinde. I den forbindelse har det været en stor glæde at opleve jeres medleven rundt omkring i stiftet, og også den økonomiske håndsrækning, I har givet som et stærkt symbol for vores fælles opslutning om Domkirken. Tak for det!

Som alle ved, dækker Stiftet et stort område, såvel geografisk som befolkningsmæssigt –

fra landsogne, især i den nordlige del, til omegnssogne ved København. Derfor er det fantastisk dejligt, at vi på en dag som denne kan manifestere en samhørighed for hele stiftets vedkommende.

Jeg vil nu sige lidt om den aktuelle situation.

PRESSEN

Ofte kalder man pressen den fjerde statsmagt – ved siden af den lovgivende, udøvende og dømmende. Tilmed er det således i Danmark, at de folkekirkelige forhold har en bevågenhed i pressen bredt talt. Og ikke kun i de særlige aviser og blade, som har et kirkeligt tilsnit. Kirkebyggeri, præsteanstættelser og mange andre forhold har faktisk pressens bevågenhed og grundlæggende skal vi være glade for det. Samtidig kan jeg ikke undertrykke et lille hjertesuk over, at det her – som i andre sammenhænge – er således, at uro og skandaler og problemer får langt bedre dækning end det, der går godt. F.eks. forekommer det mig, at der var en temmelig svag presedækning af menighedsrådsvalget sidste efterår. Og jeg må for mit eget vedkommende da også indrømme, at det undertiden kan være svært at genkende

sine ord eller kommentarer, når de refereres i pressen. Dog har jeg aldrig været ude for det samme som en engelsk biskop oplevede. Han var blevet belært om, at han altid skulle besvare nærgående spørgsmål med et modspørgsmål. Og da han netop var ankommet til en fjernt beliggende by i stiftet, så stod journalisterne klar: »Skal biskoppen på natklub?« – lød det første spørgsmål. Hvortil biskoppen troskyldigt svarede: »Er der natklubber her i byen?«

Næste dag stod der på forsiden af byens avis: »*Biskoppens første spørgsmål da han ankom: Er der natklubber her i byen?*«

Der er et par overskrifter fra den seneste tid, jeg vil tage frem her. Forleden stod der med store typer på forsiden af Kristeligt Dagblad: **Kirkeministeriet siger undskyld**. Den overskrift har vi klippet ud i stiftsadministrationen! Både fordi det er så sjældent, men også fordi det er stort, når der siges undskyld. Baggrunden for undskyldningen var, at Kirkeministeriet havde besvaret et spørgsmål vedrørende gudstjenstlig markering af registrede parforhold på en måde som biskopperne følte undsagde den fællesudtalelse, vi var

enedes om i 1997. Mange opfattede ministeriets besvarelse af spørgsmålet, som om man ville gribe ind i kirkens indre anliggender. Det førte i al fordragelighed til en samtale med ministeren ved samrådet i sidste uge mellem biskopperne og ministeriet. Samtalen udmøntede sig så i, at ministeriet præciserede, at de på ingen måde ønskede at blande sig i kirkens indre anliggender. Det var baggrunden for den overskrift, og det kan også tages som udtryk for, at vi generelt er på god talefod med ministeriet og møder forståelse for vore synspunkter.

En anden overskrift i agurketiden var **Strukturdebat**. Kirkeministeren provokerede ved at foreslå landets 2200 sogne reduceret til 500 storsogne. Vi følte os nu ikke særligt provokerede al den stund, at vi såmænd kun har 140 sogne i dette store stift, hvor en femtedel af landets befolkning bor. Vi har generelt store sogne, flere med over 20.000 mennesker. Så ministerens forslag kan nærmest siges at bestå i den provokation det er at foreslå Helsingør-tilstande i hele landet! Naturligvis er der også små sogne her hos os, men om det danner baggrund for en ændring af

sognestrukturen enkelte steder, det kan kun fremtiden vise. Men noget helt andet er, at der kan føres strukturdebat på mange andre planer. Der er mange spørgsmål vedrørende ledelsesstruktur, økonomi-, sogne-, provsti- og stiftsstruktur, hvor vi må være åbne for en drøftelse. I den sammenhæng kunne jeg ønske mig en større fleksibilitet vedrørende antallet af præsteembeder. Antallet af præster fastlægges via Finansministeriet, og det bevirker konkret, at vi ikke kan understøtte områder med svag bemanding ved at tilføre flere stillinger. Som evangelisk-luthersk kirke lægger folkekirken afgørende vægt på forkyndelsen, så derfor er det ikke tilfredsstillende at netop forkyn-derembedet har vanskeligt ved at følge med, når sognene udbygges. Og det er forholdsvist nemt at få bevillinger til alle andre stillingsområder. Vi får en fast bevilling af præstestillinger, og selv om stiftet har fået tildelt 25 stillinger inden for de seneste år, så halter vi stadigvæk bagefter. Stadig er det således, at præsterne i Helsingør Stift gennemsnitligt har langt flere sogneboere, end i andre stifter, og prognoser viser, at stiftet fortsat udbygges.

En af de nærmeste dage kommer der en ny rapport, som skal kortlægge behovet og som vi forventer os meget af. Vi har diskuteret problemstillingen med de tre distriktsforeninger, som fuldt ud bakker op om, at det er nødvendigt med flere præstestillinger.

Strukturdebatten affødes dog ikke alene af tilflytningen til Helsingør Stift, men også af, at andre stifter affolkes. Hvor befolkningstallet pr. præst stiger her, så falder det tilsvarende andre steder. Det er indlysende, at et sådant problem kalder på overvejelser over strukturen. Kirkeministeriet har indtil videre henlagt problemstillingen til stifterne. Men naturligvis vil hver enkelt biskop kæmpe for at bevare og udbygge antallet af stillinger i sit stift. Præsteforeningen har heller ikke ønsket at røre ved problemet, da de jo skal varetage alles interesser på én gang. Der er således behov for en politisk vilje til at gennemføre enten en bedre bevilling til de største stifter, herunder Helsingør Stift, eller til en overordnet strukturændring med tilsvarende revideret fordelingsnøgle for præstebetjeningen. Det er ikke rimeligt, hverken over for præst eller menighed, at der

findes sogne med egen præst på få hundrede mennesker samtidig med at præster andre steder skal betjene over fem tusinde. Det samme gælder på provsti- og stiftsplan. Også her bliver forskellene efterhånden markante. Der tillægges flere og flere opgaver til os alle sammen uden at der følger mandskab med. Fx. er det såkaldte forenklingsudvalg fremkommet med forslag om at der lægges mere kompetence ud i provstierne. Hvorledes det skal ske uden udbygning af provstiaadministrationerne er svært at se. Ustandseligt kommer der nye rapporter med en masse gode ideer. Men der følger ikke penge og folk med til at sætte ideerne i værk.

Det er i korthed nogle af de strukturproblemer, vi arbejder med for øjeblikket, og hvor vi håber på at der findes en løsning i nær fremtid. Problemet er her som alle andre steder, at vi alle gerne vil have forøgelse, mens ingen vil afgive noget. Og jeg opfordrer derfor til, at alle åbent og fordomsfrit debatterer disse ting på forskellige niveauer i folkekirken.

Jeg vil nu gå over til at sige lidt om samspillet mellem præster og lægfolk.

For et par år siden afholdt

Kirkeministeriet en konference, der hed »Fremtidens præst«. Det var naturligvis et interessant og vigtigt emne. Men allerede dengang skrev jeg i Stiftsbladet en lille artikel, hvor jeg anførte, at det var bestemt lige så interessant og nødvendigt, at tale om »Fremtidens menighed«. Baggrunden for dette var en ganske enkel luthersk tankegang. I den lutherske teologi er kirken nemlig der, hvor menigheden forsamlles om ordets forkyndelse og sakramenternes forvaltning. Til forskel fra den romersk-katolske teologi. I den teologi er kirken så at sige, hvor biskoppen eller præsten er. Der følger kirken embedet – men kirken i luthersk forstand er der, hvor menigheden er. Den forskel er vigtig at fastholde. Spørgsmålet er så, hvad det betyder ind i vores sammenhæng? Hvad betyder det, at kirken følger menigheden i Danmark år 2001?

Først vil jeg sige lidt om den nuværende situation. Dernæst vil jeg forsøge at præcisere, hvad kirkens opgave er – og dernæst pege på nogle dimensioner i lægmandsarbejdet.

SITUATIONEN

Målt med international målestok, så er der flere ejendom-

meligheder ved den danske folkekirkes situation. Ja, måske skulle man ligefrem tale om paradokser. Til den ene side gælder det, at ca. 85 % af Danmarks befolkning er medlemmer af folkekirken. Hvis man fraregner tilflyttere og nydanskere, der kommer fra andre kulturelle og religiøse sammenhænge, så er det et forbløffende højt tal. Det er faktisk overraskende, at så mange mennesker trods alt bevarer deres medlemskab. På den anden side, er det en lige så kendt sag, at den regelmæssige kirkegang i Danmark er beskedent, for ikke at sige lille, når man ser bort fra særlige undtagelser. Nogen mener, at det nærmest er et særligt dansk dogme, at man ikke behøver gå i kirke for at være kristen. Hvordan man end vender og drejer det, så kan jeg ikke her komme bort fra, at der er tale om noget paradoksalt. Det er ejendommeligt med så stor en medlemsprocent, når man sammenholder det med den faktiske kirkegang. Jeg vil ikke give mig til at udpege skyldnere eller syndebukke. Men det er altså situationen.

Hvis man yderligere skal karakterisere situationen, så må man nok pege på det store

autoritetstab, kirken sammen med alle andre samfundsinstitutioner har været genstand for de sidste mange år. De fleste af os, som er halvtreds eller derover, kan formentlig huske en tid, hvor en præst var omgærdet af respekt alene i kraft af »kaldet« eller embedet. De ting har ændret sig betydeligt. Jeg beklager ikke, at det er sådan. Det kunne også vise sig at være en fordel. Men jeg gør blot opmærksom på, at det i sig selv indebærer nogle andre vilkår for kirken og altså også for præster og lægfolk.

I denne forbindelse plejer man også at tale om et traditionstab. Igen konstaterer jeg det blot som et faktum. Men det betyder nok, at fortroligheden med gudstjeneste, ritualer og salmer er blevet mindre i brede kredse. Det er tydeligt, at dette betyder en stor omvæltning for præster – men det gør det også for lægfolk. For præster betyder det, at indlevelse i pædagogik, kateketik, homiletik og sjælesorg ikke mere blot kan betragtes som en biting. Men det kræver konstant dygtiggørelse og efteruddannelse. Samt en klar bevidsthed om den tid, vi lever i – dens tanke- og livsformer.

Hvad betyder disse ting,

som vi nu kortfattet har ridset op for hele kirkens virke og opgave i fremtiden? Og hvad betyder det for lægfolkets rolle? Det er det spørgsmål, som også må rejses.

Det spørgsmål kan jeg selvfølgelig ikke sådan svare på uden videre. Men jeg kan forsøge at komme med nogle bud på nogle temakredse, som man under alle omstændigheder må have med, når man overvejer disse ting. I det følgende vil jeg pege på, at kirken både har en opgave indadtil og en opgave udadtil.

Med tale om kirkens opgave indadtil, mener jeg kirkens selvforståelse som trossamfund. Hvis vi ser historisk på det, så må man sige, at nutidens kirkes opgave er begrænset i forhold til tidligere tiders kirker og i forhold til kirkerne i andre samfund. I det moderne samfund er der sket en specialisering, en uddifferentiering, som betyder, at de forskellige samfundsopgaver fordeler sig på forskellige samfundsinstitutioner. Det har ikke altid været sådan. Før i tiden havde kirken mange forskellige opgaver med skolevæsen, hospitalsvæsen, fattigforsorg osv. I dag er dette udspecialiseret til forskellige institutioner. Og det er en ten-

dens, der er blevet forstærket. Men der er intet der tyder på, at det går den modsatte vej. Det betyder, at kirken må være præcis i bestemmelsen af, hvad dens egen og egentligste opgave er. Hvilken rolle kan kirken have i et samfund, der har særskilte institutioner for næsten alt muligt andet? Ja hvad er kirkens egentligste opgave?

Man kan svare ved at sige, at det er forkyndelsen af evangeliet. Men hvad vil det så sige? Man kunne forsøge at svare på det ved at sige, at kirkens – og religionens opgave – er at pege på det, Grundtvig kalder »den dybe sammenhæng«. Altså det, der så at sige er meningen med det hele. Også meningen med alt det andet, vi foretager os. Kirken taler om det, der gælder, om det der holder os fast, når alt andet brister. Den opgave har ingen andre samfundsinstitutioner. De har alle en langt mere begrænset rolle: Banker, forsikringsselskaber, told og skat og politi. Kirkens opgave vedrører således nok en bestemt opgave – »de sidste ting« – men det er en opgave, som i princippet er evig aktuel for ethvert eneste menneske og for hele samfundet. Man kan ikke forestille sig et samfund, hvor mennesker ikke mere spørger:

Hvad er meningen med livet? Hvorfor skal jeg lide? Hvorfor kan jeg glæde mig? Hvor skal jeg gå hen med min skyld og min skam? Og hvor skal jeg gå hen med min usikkerhed og frygt?

Når evangeliet forkyndes, når der tales om Gud og Guds rige – så er det denne dimension, vi rører ved. Det er den ene side – den indre side – af sagen.

Præst og lægfolk er fælles i dette. Præsten har ifølge vor kirkes bekendelse en særlig forkyndelsesopgave. Luther siger godt nok, at ethvert menneske, der er krøbet ud af dåben er præst. Men vi har dog et særligt embede, et forkynderembede. Men det er ikke til nogen nytte, hvis ikke der er et lægfolk, som tager aktiv del i denne forkyndelse, som lytter og lader sig præge af det, de hører. Præge således, at det også slår igennem i hverdagen – som glæde, som trøst, som håb og som nyt livsmod. En gudstjeneste er aldrig præstens. En gudstjeneste er altid mere end både præstens og lægfolkets. Det tror jeg, at nogle præster og nogle menigheder har brug for at genopdage. Kristendommen er ingen privatreligion. Den er en fælles-

skabsreligion – og dens fornemste udtryk er den fælles gudstjeneste. Det skal der mindes om igen i dag. Derfor hører kirkegang, undervisning – f.eks. af minikonfirmander eller børnekor eller andet – med til nogle af de vigtigste opgaver i dag. Opgaver, som kræver lægfolkets deltagelse hvis ikke vi skal have i en form for uvirkelig professionalisering af præsteembedet. I samme sammenhæng må nævnes besøgstjenester, eller »bare« private besøg hos ældre og ensomme i sognet. Her er der nok at tage fat på. For kirkens troværdighed i dagens samfund er disse ting livsvigtige. De er ikke bare tilfældige biting.

Til den anden side har vi som nævnt kirkens opgave udadtil. Kirken i samfundet. I disse år bliver det tydeligt, at vi lever i et samfund, der gennem århundreder har været præget af kristen tankegang, langt mere end vi i det daglige forestiller os. Vi bliver mindet om det i mødet med nydanskerne, som ofte kommer fra helt andre kulturer. Her bliver det nu tydeligt, at kristendommen – i hvert fald i den lutherske, protestantiske version – ikke er anlagt på at være en magtfaktor blandt andre. Pro-

testantisk kristendom har netop været i stand til at frisætte det politiske rum. Altså at skabe et fællesrum, hvor alle på demokratisk vis uanset tro, køn eller hudfarve har stemmeret og taleret. Det er noget helt specielt. Og utroligt værdifuldt. Jeg tror, at det er en slags kristen arv, vi har med at gøre her. En arv, som vi paradoksalt nok først mindes om, når der kommer mennesker fra helt andre kulturer i blandt os. Men der er altså en ganske fin balance imellem stat og kirke, som dybest set er til gavn også for det politiske liv. Demokrati er ingen selvfølge. Det kræver et menneskesyn og en respekt, som kristendommen har været fødselshjælper for. Det tror jeg, der er brug for at blive mindet om i dag. Og lægfolk har en opgave i at være med til at bevare samfundet som demokratisk. Og hermed også i at bevare den religionsfrihed, som vi har sikret gennem vor grundlov. Den frihed der sikrer enhver ret til at udøve sin religion, er et gode, som vi må værne om i den kristne kirke. Religion udøves i frihed – aldrig i tvang. Troen har kun ord at overbevise med – ikke magt. Der er grund til at kæmpe for dette skrøbelige demokrati.

For lægfolk såvel som præster betyder det, at samfundsopgaverne – altså det der sker udenfor kirkens rum – ikke blot skal overlades til andre. Det betyder tværtimod at vi skal forsøge at arbejde med på de bedste sider ved vort samfund. At vi skal deltage i den demokratiske proces, lokalt, i skolebestyrelser og hvor ellers der er brug for det.

Og så tilbage til det lidt mere dagligdags.

ANSÆTTELSER

Ansættelsesmæssigt har vi i det forløbne år nu heller ikke ligget på den lade side. På præsteområdet har der været 46 nybesættelser, når vi regner vikariatet med. 15 nye kandidater er blevet ordineret til præstetjeneste i Stiftet. 12 vikarer er i arbejde i Stiftet. Det giver travlhed, både i sognene og i stiftets administration.

Det er for mig altid givende at opleve den alvor og det engagement, hvormed menighedsrådene går til den vigtige og krævende opgave, det er at vælge en ny præst. Jeg møder en stor ansvarlighed på embedets og sognets vegne, og der lægges et uhyre stort arbejde i at tale med ansøgerne, høre prøveprædikener og holde mø-

der med provst og biskop. Alt sammen sker det for at man kan kalde netop den person, som er den rette præst i det pågældende sogn. Og Stiftets personale har vænnet sig til, at bispekontoret ofte fungerer som mødested, hvor alle de mange ansøgere kommer og går. For der er mange ansøgere stadigvæk her i Stiftet. Selvom der er spået en mangel på teologiske kandidater – så er det ikke noget vi kan mærke hos os. Vi kan stadig have op til 50 ansøgere til sognepræsteembeder. Set herfra er det naturligvis dejligt, at så mange ønsker at blive præst netop i dette Stift. Heller ikke det er nogen selvfølge. Det er en gave til os alle, at så mange unge flittige og begavede mennesker søger Folkekirken som arbejdsplads, hvor de kan udføre en indsats, der ofte går langt ud over, hvad man kan forvente i et moderne samfund. Det er vigtigt at vi bruger vore præster – netop som præster. Religion er på det allerseneste kommet på dagsordenen på en måde, som ingen havde forudset for blot kort tid siden. I dag er det ikke kun de nydanske taxachauffører, der vil diskutere religion. Det vil de gammeldanske taxachauffører også! Det er vigtigt at

kirken er sig denne situation bevidst, og kan gå ind i den på en kvalificeret måde.

Der skal også lyde en tak til andre ansatte i kirkerne: Gravere, kordegne, kirketjenere, organister, korsangere, sogne-medhjælper og alle de andre, der stilfærdigt gør deres daglige dont i Folkekirken. Tak for de mange invitationer til at komme rundt i sognene ved gudstjenester og foredrag. Og tak for god beværtning!

Jeg har selv prædiker i forskellige kirker mange søndage i de år, jeg har siddet her – Vi er fantastisk gode til at feste i dette stift. Enhver ny ting – messehagel, nyt orgel, nyt bad til graveren – udmønter sig straks i en festgudstjeneste, som jeg med tak og glæde tager imod invitation til. De søndage hvor jeg ikke selv prædiker, tager jeg til gudstjeneste rundt omkring i stiftet uanmeldt. Jeg synes, det er en vigtig del af mit embede, at komme til gudstjeneste i stiftet og høre stiftets præster prædike og møde menigheden en ganske almindelig søndag.

Der lægges megen energi og megen kærlighed i gudstjenesten fra alles side. Jeg fornemmer, at man tager prædikeembedet meget alvorligt og der

arbejdes hårdt med prædikenen, orgelmusik og anden forberedelse. Derfor er det altid en glæde at være til gudstjeneste.

Også menighedsrådsmedlemmerne, som bruger af deres kostbare fritid til stort og krævende arbejde, er der grund til at sige tak til. Det er en stor og vigtig ting, at vi har mennesker der tager det store arbejde på sig at være menighedsrådsmedlem. Folkekirken ville høre op med at være det, den er og skal være, uden dette islæt af frivillighed. Menighedsrådenes indsats er med til at holde folkekirken åben, så at den ikke sander til og bliver som enhver anden offentlig institution. Naturligvis er det specielt med dette element af frivillighed. Det er uundværligt, også selv om det undertiden giver sig udslag i brydninger mellem lokale, folkevalgte interesser og så de overordnede retningslinier, som er fastlagt i cirkulærer og love. Men meningsudvekslinger mellem forskellige opfattelser – det er kun udtryk for liv. Forskellighed er ikke en fare – men en rigdom.

Jeg vil også rette en tak til personalet ved Stiftet – tak for jeres arbejdsiver og slid i det daglige, for jeres veloplagthed

og gode humør. Det er en daglig glæde at komme på bispekontoret i stiftsadministrationen. FLØS kører nu så godt som man kan forvente takket være gode medarbejdere. Tak til jer alle for godt samarbejde og en god atmosfære. Også tak til Stiftamtmanden og til provsterne, for solidt arbejde, loyalitet og hjælpsomhed i det forgangne år!

En ganske særlig tak skal lyde til provst Peter Balslev-Clausen for gudstjenesten i dag.

Det meget store arbejde med

at arrangere denne dag, har ligget trykt i domprovst Per Rysgaard Jensens erfarne hænder. Tak for din omhyggelige og altid velforberedte og velovervejede indsats her, såvel som i det daglige! Domkirkens ansatte, som beredvilligt påtager sig sliddet på alles vegne ved landemode og ordinationer, skal have en ganske særlig tak også ved denne lejlighed, samt tak til domorganist Bo Grønbæk, som har spillet både i kirken og herude.

Tak til alle for fælleskabet og glæden i arbejdet ved kirken!

Er Folkekirken en statsmagt?

– et forfatningshistorisk perspektiv

Af Hans Gammeltoft-Hansen,
Folketingets ombudsmand

Titlens spørgsmål – »Er Folkekirken en statsmagt?« – er formuleret af Stiftsårbogens redaktion. Det er altså en bunden opgave der indledningsvis må kalde på refleksioner over *hvad* der menes med spørgsmålet, og *hvorfor* det er stillet.

For så vidt angår spørgsmålets indhold og betydning må det først og fremmest opklares om der menes »statsmagt« i klassisk forstand (på linie med henholdsvis den lovgivende, den dømmende og den udøvende magt) eller noget andet. Og i givet fald hvad dette »noget andet« kunne tænkes at være.

Selve baggrunden for at man overhovedet stiller spørgsmålet er let at få øje på. I de senere år har forholdet mellem kirke og stat været på dagsordenen i en mangfoldighed af sammenhænge og med en intensitet som man formentlig skal det

meste af et århundrede tilbage for at finde tilsvarende. Nogle få stikord blandt adskillige mulige genkalder erindringen om de mange »sager« hvor også stat/kirke-forholdet har spillet en fremtrædende rolle i debatten: Lundehus-sagen, Porvoo-erklæringen, bogen om »Kirkens mund og mæle«, kirkelig velsignelse af registreret partnerskab, Snedsted-sagen, civilregistreringens placering, autorisationen af den kommende salmebog, Ribers-sagen fra Skt. Andreas Kirke, menneskerettighedsudtalelser fra bl.a. Østersørådets Menneskerettighedskommissær, etc.

Også den kraftige fornyelse og udvikling af den kirkeretlige og retsteologiske tænkning inden for den seneste snes år har ydet sit væsentlige bidrag til at stat/kirke-forholdet er et langt mere udbredt og en-

gagerende debattema end længe set.

At spørge om Folkekirken er en statsmagt, er således ikke blot at lægge op til en interessant akademisk øvelse, men i høj grad at kaste søgelyset ind fra en særlig vinkel over en problemstilling som optager flere og flere danskere, og ikke blot blandt kirkefolket.

HVAD ER EN »STATSMAGT«?

I klassisk, juridisk forstand er »statsmagt« det samme som den højeste, offentlige magt i staten. Statsmagten udøves af de øverste statsorganer, hvilket under vore himmelstrøg vil sige parlament, regering og domstole. I Danmark er det som bekendt Folketinget, Regeringen og (i spidsen for domstolshierarkiet) Højesteret. I nogle lande kan regeringsmagten være knyttet til et præsidentembede med særlige politiske magtbeføjelser også i forhold til parlamentet. I andre, og fjernere, stater opererer man med en anden opdeling af statsmagten; f.eks. i klassisk kinesisk statslære, hvor der er tale om fem statsmagter – ud over de tre, vi selv kender, den finansielle magt (budget- og bevillingsmagten) og den forvaltningskontrollerende magt

(nærmest svarende til de funktioner der her i landet udøves af ombudsmanden, statsrevisorerne og rigsrevisor).

Fælles for denne forståelse af begrebet statsmagt er at det er en retligt fastslået og reguleret magt på det højeste niveau, forankret i forfatningen.

Men så kan »statsmagt« også betyde noget andet og langt bredere. Noget i retning af »en magt i staten«, d.v.s. en instans, en faktor, som uden særligt retligt grundlag men *de facto* øver afgørende indflydelse på statens sager, samfundets indretning og udvikling.

Det er i denne forstand man f.eks. taler om pressen som en statsmagt. Den engelske politiker, Edmund Burke, skabte i 1787 betegnelsen »den fjerde statsmagt« om pressen som et udtryk for pressens undersøgende og kontrollerende funktion i et demokrati. I dag vil man kunne sige at betegnelsen har fået endnu mere indhold så sandt som pressens indflydelse jo går langt ud over det kontrollerende; i vidt omfang sættes selve den samfundsmæssige og politiske dagsorden ikke blot *gennem* medierne, men *af* medierne selv.

Kommer man ud i denne videre og mere ubestemte betyd-

ning af statsmagt, bliver det inden for et ganske bredt område noget af en smagssag hvad man vil hæfte betegnelsen »statsmagt« på. Udgangspunktet er naturligvis at der skal være tale om en magtfaktor af betydning. Allerede her er der et vidt spillerum for terminologien. Man ryger lige lukt ind i mangfoldigheden af forskellige »magtteorier«, især udviklet i politologien og sociologien, med begreber som f.eks. »direkte«, »indirekte«, »strukturel« og »bevidsthedskontrollerende« eller »ideologisk« magt. – I disse år pågår der i øvrigt i Danmark som i flere andre lande et såkaldt magtudredningsarbejde. Det er politisk foranlediget; og det tager netop sigte på gennem beskrivelse og analyse at afdække de magtfaktorer som spiller en afgørende rolle i vort samfund, af hvilke kilder de udspringer, og ad hvilke kanaler de forløber.

At placere Folkekirken i dette overmåde sammensatte billede lader sig næppe gøre, hvis formålet er at nå frem til entydige svar. Derimod kan selve spørgsmålet naturligvis give anledning til mangfoldige refleksioner og konstateringer om forholdet mellem stat og kirke.

I det efterfølgende skal jeg dog i hovedsagen holde mig til spørgsmålet om folkekirken som statsmagt i den klassiske, juridiske forstand af begrebet.

FOLKEKIRKEN OG FORFATNINGEN

Vores folkekirke er som bekendt omtalt i forfatningen, grundloven. Ja, den er endda som netop folkekirke skabt ved junigrundloven af 1849.

Vores nuværende grundlov indeholder, ligesom forgængerne, to bestemmelser der direkte vedrører folkekirken, § 4 og § 66. – Det er en udbredt misforståelse at også § 6 om Regentens konfession nævner folkekirken; § 6 fastslår kun at »Kongen skal høre til den evangelisk-lutherske kirke« (et udtrykkeligt forslag i Den grundlovgivende Rigsforsamling om at medlemskab af folkekirken skulle kræves, blev faktisk forkastet). Juridisk er der således intet i vejen for at Regenten tilhører en evangelisk-luthersk frimenighed, f.eks. en af de andre nordiske landes menigheder her i landet, om end det næppe ville være særlig hensigtsmæssigt.

Den væsentligste bestemmelse er grundlovens § 4, hvorefter »Den evangelisk-luther-

ske kirke er den danske folkekirke og understøttes som sådan af staten«. Bestemmelsen og dens forarbejder definerer begrebet »folkekirke« i forfatningsmæssig forstand (en klar flertalskirke af evangelisk-luthersk konfession). Og den regulerer forholdet mellem stat og kirke, dels i form af kravet til alle statens organer om i deres virksomhed at respektere folkekirkens binding til den evangelisk-lutherske konfession, dels ved at pålægge staten den ret ubestemte pligt til at »understøtte« folkekirken.

Begge elementer i § 4's regulering af forholdet mellem stat og kirke giver anledning til en mangfoldighed af problemer og overvejelser. Her skal det imidlertid blot konstateres at § 4 jo på ingen måde lægger op til betragtninger over folkekirkens beføjelser, endsige magtbeføjelser inden for eller i forhold til statsapparatet. Staten må ikke forgribe sig på folkekirkens væsen, dens evangelisk-lutherske art, men skal tværtimod støtte den. § 4 handler altså klart om (grænser for) statens magtudøvelse, ikke om folkekirkens magt.

Den anden grundlovsbestemmelse om folkekirken, § 66, lyder i al sin korthed således:

»Folkekirkens forfatning ordnes ved lov«. Den hører til blandt de såkaldte »løftebestemmelser« idet den lover at spørgsmålet om folkekirkens styrelsesforhold og dens offentlige funktioner senere vil blive nærmere reguleret, ikke i selve grundloven men ved almindelig lov. Der fandtes flere sådanne løftebestemmelser i juni-grundloven; men § 66 (som er blevet gentaget i alle senere grundlove) er karakteristisk derved at den aldrig er blevet opfyldt.

Historien om den aldrig opfyldte løfteparagraf er både lang og kompliceret. Den skal ikke gengives her i sin fulde udstrækning. Men elementer i løfteparagraffens skæbne, især i de første årtier efter juni-grundloven, skal fremdrages fordi de faktisk på ret afgørende måde belyser spørgsmålet om folkekirken som en statsmagt i klassisk forstand.

KIRKEFORFATNINGENS IDE

Ideen med at folkekirken skulle have sin egen forfatning udsprang af en nødvendighed. Kirken og dens administration havde hidtil været rent statskirkelig som en integreret del af enevældens og det konstitutionelle monarkis samlede

statsmagt og statsforvaltning. Med indførelsen af en fri forfatning for Riget – og, ikke mindst, den grundlovssikrede religionsfrihed – måtte man derfor også nødvendigvis tage stilling til hvad der skulle afløse enevældens klassiske statskirkeordning. På den ene side måtte der etableres en grad af selvstændighed for kirken i forhold til statsmyndighederne. Men på den anden side ønskede man også at bevare en vis forbindelse mellem staten og den evangelisk-lutherske kirke idet praktisk talt hele befolkningen tilhørte denne konfession.

Udtrykket »forfatning« vi ste hen til denne selvstændighed. Men der lå også i udtrykket en forestilling om at folkekirkens styrelse i nogen måde skulle indrettes efter de samme principper som for Riget som helhed. D. G. Monrad, der formulerede udkastene til den senere grundlovs bestemmelser om folkekirken (som han var koncipist af udkastene til hovedparten af også de øvrige grundlovsbestemmelser), var ligeledes den der som Kultusminister i maj 1848 udsendte en skrivelse til landets biskopper hvori han indledte med følgende proklamation: »Det vil ikke kunne have undgaet (Hr.

Biskoppens) Opmærksomhed, at de stedfundne politiske Forandringer ville komme til at udøve en gennemgribende Indflydelse paa den danske Folke-Kirke, og at det navnlig maa blive Regjeringens Opgave, i Kirken at Gjennemføre de samme Grundsætninger, der ere i Begreb med at gjøre sig gjældende i Staten«.

Man tog altså sigte på at etablere en institution (forankret i grundloven) som på én gang skulle have selvstændighed, så at sige på et højt plan, og som samtidig skulle være om ikke en statslig så dog en med staten tæt forbundet institution.

Hele denne tænkemåde peger i retning af en struktur, eller en organisationsform, som man godt kunne forbinde med en slags statsmagt. Afgørende måtte det imidlertid være *hvad* folkekirken – ved dens øverste organer – skulle kunne beskæftige sig med. Hvis hele strukturen udelukkende skulle sikre at et Kirkeråd havde afgørende medindflydelse på folkekirkens egne rent indre anliggender, ville der nok foreligge en slags grundlovssikret selvstyre – i nogen måde sammenligneligt med det kommunale selvstyre der omtales i grundlovens § 82

– men man ville ikke tale om en statsmagt. Dette ville forudsætte at folkekirken og dens styrende organer fik tillagt kompetencer og funktioner der også rakte ud over kirkens rent indre anliggender.

Tankerne herom så man udfolde sig hurtigt efter at selve grundloven med dens løfteparagraf om en kirkeforfatning var i hus den 5. juni 1849.

KIRKERÅDET OG DETS FUNKTIONER

I december 1853 nedsattes den første kirkekommission. Året efter afgav den sin betænkning, der bl.a. beskæftigede sig med indførelse af menighedsråd for sognene og et kirkeråd for hele folkekirken. Selv om kommissionen i spørgsmålet om kirkeråd delte sig i et flertal på 9 og et mindretal på 7 medlemmer, så var alle dog i princippet enige om at det endelige mål måtte være en forfatningsordning hvorved »den kirkelige Selvstændighed kan vorde beskyttet, og den frie Udvikling vorde fremmet«; og man var »ligeledes enige deri: at de rene kirkelige Anliggender bør søges unddragne Rigsdagens Behandling«. Det der skilte flertal og mindretal, var ikke det principielle sigte, men der-

imod hvorvidt tiden var inde til at søge ordningen konsekvent gennemført. Her mente mindretallet bl.a. at lægfolkets almene oplysthed og modenhed endnu ikke var nået et sådant stade at det kunne bære den afgørende repræsentation og indflydelse i kirkens øverste styre.

Begge grupperinger anbefalede således et øverste kirkeligt organ. Men hvor flertallet foreslog en egentlig synode (55 medlemmer, lige mange gejstlige og læge, forholdsmæssig repræsentation for de enkelte stifter, etc.), gik mindretallet ind for et kirkeråd bestående af landets biskopper, eventuelt suppleret med enkelte tilfornordnede medlemmer udpeget af regeringen eller valgt af landemoderne.

Det afgørende her er imidlertid at se på hvilken kompetence kommissionen forestillede sig skulle være henlagt til dette folkekirkenes øverste organ. Her er begge grupperinger enige om at for så vidt angår de »reent kirkelige Anliggender«, d.v.s. alt hvad der vedrører »den præstelige Virksomhed, Cultus og Folkekirkens indre Forfatning«, udøves den lovgivende magt alene af Kongen enten efter Kirkerådets

forslag eller efter at Kirkerådet har afgivet betænkning over forslaget. Rigsdagen skal med andre ord være sat helt ud af spillet, og i stedet skal Kirkerådet være det eneste parlamentariske element i denne indre-kirkelige lovgivningsproces (en ordning, som i parentes bemærket ikke nødvendigvis ville være forenelig med grundloven).

Hertil kom at i de såkaldt »blandede Anliggender« skulle ordningen være den at ingen af Rigsdagen vedtagne lov kunne opnå kongelig stadfæstelse før Kirkerådets betænkning om sagen var indhentet. Ved »blandede anliggender« forstod man sådanne spørgsmål som havde både en kirkelig og en verdslig side. Det drejede sig bl.a. om forvaltningen af kirkens økonomiske midler; men efter tidens terminologi kan man se at begrebet kunne strække sig væsentligt videre, f.eks. ind i lovgivningen om ægteskab og undervisning.

Den samme tænke måde går mere eller mindre igen i en række af det 19. århundredes senere forslag til kirkeforfatning. Det gælder således fuldt ud i »De Tolv's« forslag – et gennemarbejdet kirkeforfatningsudkast med udspring i

Roskilde Præstekonvent, med så afgørende personer som H.N. Clausen og Madvig (henholdsvis formand for og medlem af 1853-kommissionen) samt Monrad blandt ophavsmændene, »De Tolv«.

Også i den næste store kirkekommission (nedsat i 1868, afgav betænkning i 1870) kan man stadig se spor af tænke måden, om end i afsvækket form. Det samme gælder en række andre, mere eller mindre fuldstændigt udarbejdede forslag fra perioden.

Der er her hverken plads eller grund til at gå i dybden med de mange nuancer og detaljer i forfatningsforslagene. Ej heller er der grund til at komme ind på de forskellige og meget sammensatte årsager til det velkendte faktum at ingen af forslagene nogensinde blev gennemført, så lidt som tilfældet var for forslagene fra det 20. århundredes to store kirkekommissioner.

Det er tilstrækkeligt at konstatere hvilken rolle man i tiden omkring og efter juni-grundlovens tilblivelse forbandt med folkekirkens øverste organ i forhold til (resten af) statsmagten. – Og at konstatere at disse tanker aldrig blev ført ud i livet.

KIRKERÅDET SOM STATSMAGT

Som man kan se var Kirkerådet tiltænkt en meget indflydelsesrig stilling i dele af lovgivningsprocessen. – Det samme gjaldt i øvrigt også i forhold til forvaltningens virksomhed, ikke mindst vedrørende udstedelsen af administrative regler på de helt eller delvis kirkelige områder.

I de indre anliggender skulle Kirkerådet ligefrem være det eneste parlamentariske element i lovgivningsprocessen og i denne forstand træde i stedet for Rigsdagen; ikke med formelt besluttende myndighed, men dog med en realfunktion meget tæt på Rigsdagens.

I de blandende anliggender – der kunne fortolkes ganske vidt – skulle Kirkerådets betænkning indhentes som en forudsætning for at loven kunne stadfæstes og dermed overhovedet opnå gyldighed. Meningen måtte naturligvis være at selv om der ikke var krav om at Kirkerådet skulle tilslutte sig loven, så ville en negativ indstilling fra rådet meget vel kunne føre til at stadfæstelse ville blive afvist og lovsagen sendt tilbage til fornyet behandling i Rigsdagen. – Ordningen kunne på denne måde

minde om tilløb til en form for kirkeligt »trediekammer« som et supplement til Rigsdagens to kamre, Landsting og Folketing.

Som nævnt kunne man nok – i hvert fald i eftertiden – rejse spørgsmål om hvorvidt en sådan særlig »Kirkerigsdag«, som det undertiden netop blev kaldt, var fuldt forenelig med grundloven. Men for dem der udformede de første kirkeforfatningsforslag, var dette åbenbart ikke noget problem. Og man må ikke glemme at de ledende skikkelser i dette arbejde faktisk for de flestes vedkommende hørte til blandt grundlovens egne fædre.

Dersom sådanne ordninger med Kirkerådet i en markant parlamentarisk rolle var blevet gennemført, ville man med sindsro have kunnet karakterisere folkekirken som en statsmagt i klassisk, juridisk forstand. Hvis løftet i grundlovens § 66 var blevet opfyldt med det indhold som det af flere blandt grundlovsfædrene og andre var tiltænkt, da havde man kunnet svare ja til spørgsmålet om hvorvidt folkekirken er en statsmagt.

På denne baggrund får det sin særlige betydning at § 66 aldrig blev opfyldt; og at dette

så vist ikke skete som følge af almindelig passivitet og manglende interesse for forholdet mellem stat og kirke. Man kan udtrykke det på den måde at det politiske system gang på gang fik opfordring til, på yderst klare og gennemarbejdede grundlag, at tage stilling til om folkekirken skulle have denne status – og forkastede det.

Ud fra denne, forfatningshistoriske, synsmåde må svaret på om folkekirken er en statsmagt i klassisk forstand, derfor blive: Oprindeligt var folkekirken af mange tænkt ind i vores forfatningsmæssige system som en særlig statsmagt med et bestemt, sagligt afgrænset kompetenceområde (dette sidste i modsætning til de tre almindelige statsmagter, den lovgivende, den udøvende og den dømmende). Men den blev det, trods udtrykkelige og klare forslag herom, aldrig.

MAGT – MODMAGT – STATSMAGT

De ovenstående betragtninger har, som det fremgår, holdt sig til et begrænset udsnit af problemstillingen om folkekirken som statsmagt. For det første har spørgsmålet alene været vurderet i forhold til den klas-

siske forståelse af »statsmagt«. For det andet har perspektivet været rent forfatningsretligt og forfatningshistorisk. For det tredje har det været forudsat at »magt« nødvendigvis må udøves gennem organer, og statsmagt gennem særlige landsdækkende organer der er knyttet til de øverste lag af vores statsapparat.

Under disse forholdsvise snævre afgrænsninger har svaret på spørgsmålet om folkekirken som statsmagt kunnet være dette, at allerede fordi folkekirken aldrig blev udstyret med centrale organer med vidtgående kompetence så blev den heller ikke nogen statsmagt.

Denne afgrænsede tilgang til problemet er afgjort af interesse og betydning. Men det er klart at den må erkendes som netop afgrænset og begrænset.

Magt kan, som nævnt indledningsvis, være meget andet end retligt fastlagt kompetence. Og magt kan i denne videre forstand udøves uden at bestemte, dertil indrettede organer (myndigheder) er etableret. Magt behøver ingenlunde at være formelt organisatorisk bestemt, men kan i høj grad eksistere som en reelt udøvet funktion der udgår fra et mangfold-

digt og komplekst system – som f.eks. pressen.

Om folkekirken i denne forstand kan betegnes som en »magt« i vort samfund, end-sige en »statsmagt«, lader sig efter min mening ikke besvare. Spørgsmålet er for bredt, præmisserne og forudsætningerne alt for forskellige og mangetydige.

I 1993 udkom bogen »Kirkens mund og mæle«; en debatbog, skrevet af to præster og tre lægfolk, der i betydeligt omfang kom til at sætte dagsordenen for de følgende års diskussioner om folkekirkens rolle i forhold til staten. Bogen beskæftiger sig naturligt nok med folkekirkens forhold til magten – og vel at mærke magt i den brede forstand af ordet.

Det hævdes at folkekirken nok har et betydeligt magtpotentiale – og en forpligtelse til at bruge det – men at det indtil videre netop kun er et potentiale. »Problemet er ikke, at den danske folkekirke er magtfuld, men at dens forhold til magten er fuldstændig uafklaret. Magtfuld var kirken, så længe den indgik i et tæt konkordat med samfundets magthavere og dermed måtte garantere for deres politik og for god borgermoral. Fra denne gamle

plads som samfundets garant er kirken nu nærmest fuldstændig fortrængt« (s. 16).

Ifølge denne synsmåde er folkekirken altså i dag uden magt, og dermed i enhver forstand udelukket fra betegnelsen »en statsmagt«. Forfatterens anliggende er imidlertid at sådan behøver det ikke at være; og at det ej heller bør være sådan. Kirken skal tværtimod »vove at være modmagt«, at »konfrontere pragmatikken [den politiske] med kærligheden, visdommen, sandheden« i evangelisk forstand (s. 16).

Men en helt afgørende pointe i »Kirkens mund og mæle« er at hvis denne funktion som en »modmagt« skal udøves i hele den række af hurtige forandringer vi kalder det moderne samfundsliv, da må den »foregå igennem et organ, der til standighed tager bestik og afklarer kirkens position i den moderne virkelighed« (s. 17). – Forfatterne taler for indførelse af (bl.a.) et kirkeråd, en mund gennem hvilken mælet kan komme til udtryk; de ønsker løftet i grundlovens § 66 opfyldt.

Lægger man denne analyse til grund (og det er, så vidt jeg kan se, vanskeligt at gøre andet), er man således tilbage i

det forfatningshistoriske udgangspunkt. Så længe folkekirken er uden den samlede organisatoriske struktur som grundlovsfædrene lagde op til med deres løfte om en kirkeforfatning, er det udelukket at be-

tegne folkekirken som en »magt«.

Og det gælder uanset om man tænker på folkekirken som en »modmagt« eller en »statsmagt«.

Folkekirken som nationalkirke

Af Peter Lodberg,
generalsekretær i Folkekirkens Nødhjælp

INDLEDNING

I den seneste tid er forholdet mellem stat og folkekirke dukket op igen på den offentlige dagsorden. Ikke mindst Grundlovens § 4 og dens betydning for rækkevidden af statens understøttelse af den evangelisk-lutherske kirke diskuteres under indtryk af den multireligiøse situation i Danmark.

En række internationale undersøgelser udarbejdet af henholdsvis Ole Espersen, kommissær for menneskeret-tigheder i Østersøområdet, og Europarådets fornyligt publicerede ECRI-rapport om Danmark peger i den forbindelse på det uigennemsigtige økonomiske forhold mellem stat og folkekirke i Danmark. Med andre ord er forholdet mellem religionsfrihed og religionslighed blevet et vigtigt politisk tema, ligesom det i øv-

rigt er i en række europæiske lande.

Det er interessant at bemærke sig, at samtidig med, at denne diskussion om folkekirkens statsretlige stilling finder sted, forsømmer det officielle Danmark sjældent en lejlighed til at markere den nære sammenhæng mellem folket, nationen, staten og folkekirken. Som eksempler fra i år kan nævnes Jellinge-projektet i forbindelse med årtusindeskiftet, hvor gudstjenesten i Jellinge Kirke med deltagere fra kongehuset, folkettinget og folkekirken var den foreløbige kulmination, eller mindegudstjenesten i Holmens kirke før påske for ofrene for slaget på Rheden for 200 år siden. I begge tilfælde lagde folkekirken rum, sprog og liturgi til tolkningen af det danske folks lange historie som en kristen, royal kulturnation.

Det betyder meget for den danske folkekirke at kunne fortælle historien om, at Danmarkshistorien begyndte, da Harald Blåtand gjorde danerne kristne. Uden besvær eller yderligere historisk kritik trækkes derefter linien til danskerne og Dronning Margrethe. Senest er dette skema anvendt i en fælles udgivelse fra Det Mellemkirkelige Råd og Nævnet for Etnisk Ligestilling, der skal præsentere folkekirken for flygtninge og indvandrere. Idealet er det harmoniske parløb mellem folk, konge og kirke op igennem historien. I forlængelse af *Kirken af levende stene*, hvor en gruppe yngre kirkehistorikere i Århus har undersøgt motiverne bag dansk kirkehistorie og dens virkningshistorie, kan man kalde den anvendte figur for en grundtvigsk figur, der er blevet alment accepteret af brede lag i folkekirken. Figuren peger således tilbage til N. F. S. Grundtvigs kirkehistoriske forfatter-skab og betydning for folkekirkens nutidige identitet. Ikke mindst Grundtvigs *Trøstebrev til Danmark* fra 1864, hvor Danmarks situation sammenlignes med enken fra Nain, der mistede sin søn (Slesvig-Holsten), men fik ham tilbage ved

Jesu frelsende indgreb, peger i retning af den bagvedliggende tanke i den grundtvigske figur, at Guds frelseshistorie er sammenfaldende med Danmarks historie, jvf. *Peter Lodberg: Nation og nationalisme i en international tid, Så fast en borg? Europæiske kirker efter Murens fald, Århus 1997, p. 9ff.*

Skal man tale missionsteologisk om anvendelsen af den frelseshistorisk begrundede grundtvigske figur, der finder tilslutning langt ind i pietistiske kredse i Danmark, og dermed søge at forstå figurens fortsatte aktualitet i det danske samfund, kan man kalde den for »indre mission gennem kulturel identifikation«.

Kultur forstås her som en dansk kristen kultur med rødder tilbage til vikingetiden. En sådan opfattelse har sin baggrund i en vis teologisk og pastoral ubekymrighed overfor den multireligiøse situation iblandet en vis tilfredshed med, at danskerne føler sig udfordret til at besinde sig på deres folkekirketilhørsforhold. Den evangelisk-lutherske identitet defineres således nationalt og negativt i forhold til indvandrere og flygtninge, som medbringer deres egne religiøse traditioner.

Fra antropologien ved vi, at personlig identitet – også – defineres negativt ved at trække grænser over for det, man ikke er.

Men netop i en multireligiøs situation virker denne grænse-dragning uheldig, fordi den ikke fremmer samtalen mellem religionerne i Danmark, men snarere bidrager til at fastholde danskerne i større eller mindre ghettoer uden religiøs kontakt med andre end egne trosfæller.

Dermed bliver diskussionen om forholdet mellem stat og kirke i Danmark og folkekirkens reaktion på det multireligiøse samfund til en dansk udgave af en meget bredere global diskussion, der pågår i disse år, om forholdet mellem religion, stat og national identitet.

Herhjemme og i udlandet er der sket en sand eksplosion i antallet af forskningsarbejder, der med udgangspunkt i politologi, historievidenskab, sociologi, social antropologi og religionsvidenskab, søger at analysere begreber som ethnicitet og nationalisme/national identitet og deres betydning for politiske konflikter og opbygning af nye nationer (nation building).

FORELØBIG FORSKNINGSOVERSIGT – TO RETNINGER

Det er umuligt at komme ind på alle aspekter om forholdet mellem religion, stat og nation i den eksisterende litteratur på området. Dertil er forskningen allerede i dag for omfattende og fragmenteret. Derfor er det nødvendigt at begrænse sig til en række temaer og diskussioner, der kan bidrage til at beskrive og forklare folkekirkens rolle og identitet som nationalkirke. På den måde kan andre videnskaber end teologien bidrage til at kaste lys over nationalitetens betydning for dansk kirkeforståelse og dermed udfordre den ekklesiologiske tænkning om folkekirkens fremtid i Danmark.

Det er en udbredt antagelse i litteraturen, at nationalisme/national identitet¹ er dukket op igen som en politisk og kulturel kraft efter afslutningen på den kolde krig. Richard Caplan og John Feffer peger således på, at opløsningen af Jugoslavien og Sovjetunionen, genforeningen af Tyskland, betoning af flamsk og lombardisk identiteter i henholdsvis Belgien og Italien sammen med de voldelige konflikter, der retfærdiggøres af armeniere i Azarba-

djan, serbere i Bosnien og ungare i Rumænien, er vidnesbyrd om nationalismens fornyede styrke i Europa i dag, jvf. Richard Caplan and John Feffer: *Europe's New Nationalism*, Oxford 1996.

Det er ikke overraskende, fordi nationalisme blev »opfundet« i Europa og senere eksporteret til resten af verden i forbindelse med ikke mindst tysk, fransk og engelsk kolonisering af landene i Mellemøsten, Afrika og Asien. Med en vis ret kan man hævde, at Europas historie er nationalismens historie. Men det overraskende er nationalismens genkomst på den politiske og religiøse scene. De fleste analytikere og forskere mente helt frem til 1989, at nationalismen var et overstået historisk fænomen, der i efterkrigstiden var blevet afløst af »demokratiseringens tredje bølge«, jvf., Samuel P. Huntington: *The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century*, Norman, University of Oklahoma Press 1993, eller bragt til sit ophør i forbindelse med ikke blot afslutningen af alle ideologier, men også af selve historien, jvf. Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, New York 1992.

I dag er det tydeligt, at nationalismen ikke var død i perioden 1945-89, men den gik under andre navne i områder som Østtimor, Bangladesh, Angola, Quebec og Sydafrika. Det nye – gamle – er nationalismens genkomst i Europa og dens katastrofale følger for især landene i den tidligere kommunistiske østblok. Men også det »postnationale« Vesteuropa har været vidner til en genopblussen af nationalistiske følelser. Den europæiske integration inden for rammerne af EU er blevet påvirket af folkelig modstand i lande som Frankrig, Østrig, England og Danmark. I samme periode er ønsket om en fælles udenrigspolitik i EU blevet gjort til skamme af Jugoslaviens kollaps, fordi de gamle nationale bånd fra de europæiske stormagter til de løsrevne nationer på Balkan viste sig at være stærkere end ønsket om en fælles EU-ind-sats. I forlængelse af krisen på Balkan indførte en række EU-lande som f.eks. Italien, Danmark og Østrig i løbet af 1990'erne strammere immigrationslove for at beskytte den nationale velfærd, identitet og kultur.

Der er i forskningslitteraturen en meget bred konsensus

om, at Den franske Revolution i 1789 markerer begyndelsen til nationalismens *politiske* betydning med dens betoning af borgernes rettigheder og folket som subjekt for suveræniteten i statens magtudøvelse. Men ikke mindst Anthony Smith fra London School of Economics og Politics betoner, at det er vigtigt at se nationalismens udvikling over en længere periode med begyndelse i 1500-tallet, der kulminerer med Den franske Revolution, jvf. *Anthony Smith: Theories of Nationalism, London 1971*. Nationen er ifl. Smith en jvf. videreudvikling af ethnicitet, som han forstår som »*a type of cultural collectivity, one that emphasizes the role of myth of descent and historical memories, and that is recognized by one or more cultural differences like religion, customs, language or institutions*«. Nationen bygger således på en fælles hukommelse, som i sig selv er med til at skabe forudsætningerne for nationens fortsatte eksistens.

Anthony Smith antyder her bl.a. religionens betydning for nationens oprindelse og fortsatte eksistens.

Den samme tanke er taget op og uddybet hos den engelske kirkehistoriker Adrian Hastings, der går endnu mere

radikalt til værks og forankrer ideen om nationen i den europæiske kirkes brug af Biblen, jvf. *Adrian Hastings: The Construction of Nationhood od. Ethnicity, Religion and Nationalism, Cambridge 1997*. Hastings hovedsynspunkt er, at ethnicitet skaber nation, når sproget bevæger sig fra at være udelukkende talesprog til at blive skriftssprog. Folk bliver til en nation, når det får en litteratur på dets eget sprog. Det sker ifl. Adrian Hastings, når bibelen bliver oversat og får plads i en levende tradition, in casu kirken. Han siger det på denne måde: »*Religion is an integral element of many cultures, most ethnicities and some states. The Bible provided, for the Christian world at least, the original model of the nation. Without it and its Christian interpretation and implementation, it is arguable that nations and nationalism, as we know them, could never have existed. Moreover, religion has produced the dominant character of some state-shaped nations and of some nationalisms. Biblical Christianity both undergirds the cultural and political world out of which the phenomena of nationhood and nationalism as a whole developed and in a number of important cases provided a crucial ingredient*

for the particular history of both nations and nationalism«.

Hastings argument om, at tanken om nation og dermed nationstat hænger på det, han kalder for »Biblical Christianity« er interessant, fordi det bl.a. kan kaste lys over, hvorfor de islamiske kulturer ikke er nationsdannende, men som en arv efter kolonitiden har været tvunget til at indoptage nationen som politisk omdrejningspunkt, således som det fremgår af nutidens islamistiske bevægelser, der alle søger den politiske og religiøse magt inden for nationstatens rammer. Hænger det sammen med, at Koranen ikke skal oversættes? Eller sagt på en anden måde: én af eksegeternes vigtige opgaver er med deres bibeloversættelser at holde det nationale sprog – og dermed den nationale identitet – vedlige samtidig med, at de ajourfører gudstjenestens sprog.

Hvis Hastings overvejelse om sammenhængen mellem bibeloversættelse og nation er rigtig, hvad er det så, der i Biblen har betydning for tanken om nationen, således som denne er blevet formidlet i den europæiske kirke- og kulturhistorie? Først og fremmest er det selve ideen om et *folk* (GT: Israel/det jødiske folk; NT: det

nye Israel/menigheden), som er anderledes end andre folk. Dernæst tanken om, at dette folk er *udvalgt*. Det er Guds eget folk, hvis historie er alt andet end tilfældig og som løber mod sin fuldendelse og opfyldelse. Endelig har dette folk veldefinerede *institutioner*, der samler folket religiøst og politisk. GT taler om tempel og konge, og efterhånden udvikles i de kristne menigheder en hierarkisk embedsstruktur med det tre-leddede embede i oldkirken, som senere bliver forbillede for statsdannelsens bureaukratiske hierarki i genopbygningen af Vesteuropa efter Romerrigets sammenbrud. I begge tilfælde betjener man sig af en spændingen mellem det lokale og det universelle (kirken) samt det lokale og det centrale (staten), som er et princip, der henter næring fra den paulinske tale om sammenhængen og spændingen mellem den ene kirke og de mange menigheder.

Læsningen af Biblen og forkyndelsen af det bibelske budskab på det lokale sprog har således ifl. Hastings haft afgørende betydning for Europas udvikling i retning af nationstaten, der med sit indbyggede konkurrenceprincip har vist sin

styrke overfor samtidens imperietanker i Asien (Kina) og Mellemøsten (Arabien). Hastings moderate essensialistiske beskrivelse af den nationale tanke baggrund og udvikling står i modsætning til den tolkning, som repræsenteres af en modernistisk/konstruktivistisk retning, der internationalt er repræsenteret af bl.a. E. J. Hobsbawm, Ernst Gellner og Benedict Anderson og i Danmark af bl.a. Anne Knudsen, Uffe Østergaard, Hans Hauge og Søren Mørch. De tager deres udgangspunkt i Elie Kedouries betydningsfulde bog fra 1960: »*Nationalism*« med dens betoning af, at nationalisme er et meget moderne fænomen, som man først kan tale om efter Den franske Revolution i slutningen af 1700-tallet. Nationalismen går forud for nationen og opfinder den, hvor nationen ikke eksisterer. Nationstatens overlevelseskraft hænger sammen med, hvorvidt den kan fungere som en effektiv ramme omkring en moderne territorialstat og den produktion, der finder sted. Den moderne nationstat har ifl. Kedourie vist sig som en vigtig ramme for industrisamfundets udvikling, der krævede kraftig regulering indenfor industri, politik og

økonomi. Men i takt med overgangen til det 21. århundredes videnssamfund afløses nationstaten gradvis af en ny organisationsform, der opfindes og konstrueres til at møde en ny tids krav om effektivitet og fleksibilitet.

3. NATION OG EVANGELISK-LUTHERSK FOLKEKIRKE

Som det forhåbentligt er antydet i det forrige hænger en beskrivelse og vurdering af folkekirkens status som nationalkirke tæt sammen med den opfattelse af »nation« og »nationalisme«, man gør gælden de. I den forstand er debatten om folkekirkens stilling i det danske samfund endnu et eksempel på, at folkekirken påvirkes af en bredere europæisk kulturstrøm, som man ikke kan isolere sig fra. Det er nu påstanden i det følgende, at ikke mindst den danske folkekirke og den ekklesiologi om folkekirken, der har været dominerende i Danmark, bidrager til at trække folkekirketænkning i en *moderat essensialistisk* retning, hvilket kan blive et problem, fordi den politiske og især den økonomiske tænkning om nationen trækker i en *konstruktivistisk* retning. Det vil bringe folkekirkens status som

nationalkirke under pres, hvilket vil blive hilst velkommen i visse teologiske og kirkepolitiske lejre og forsøgt bekæmpet i andre, fordi det sandsynligvis kan føre til en selvstændiggørelse af folkekirkens selvforvaltning i forhold til staten og således kræve en kraftig revision af det ekklesiologiske tankegods i folkekirkens menigheder.

Den tyske teolog Joachim Track har vist, at ikke mindst de lutherske kirker har indbygget en tendens til at fremme en konservativ og romantisk nationalisme, jvf. *Joachim Track: Nation in lutherischer Sicht – Schritte zu einer sozialetischen Urteilsbildung, Helmut Edelmann und Niels Hasselmann (Hrsg.): Nation im Widerspruch – Aspekte und Perspektiven aus lutherischer Sicht heute, G, tersloh 1999, p. 245ff.* Det hænger sammen med, at den lutherske udgave af protestantismen på trods af sit forsøg på at holde fast ved tanken om den universelle kirke har givet et afgørende historisk bidrag til opbygningen af de europæiske nationstater ud fra det grundprincip, der kom til udtryk i Augsburgerelegionsfredens formel fra 1555 »cuius regio, eius religio«. Det er sket, uden at denne situation eksplicit er blevet gjort til gen-

stand for teologisk refleksion. Ifølge Track betyder det, at der i den lutherske etik dukker elementer op, der fremmer tendensen til en konservativ og romantisk nationalisme, hvor der ikke mindst i Tyskland er sket en religiøs overophedning af forholdet mellem nation, folk og tyskhed (»deutsches Wesen«). Track fremhæver, at denne fejludvikling i luthersk etik hænger sammen med, at Luthers *funktionelle* beskrivelse af folk og stat som Guds skabelses- og opholdelsesordninger, hvor ordningerne har til opgave i syndens verden at beskytte livet i dets mangfoldighed, afløses af en ontologisk opfattelse af stat og folk som Gud-givne størrelser. Kombineret med en forståelse af forholdet mellem lov-evangelium, hvor de to adskilles på doketisk vis, betyder det, at luthersk etik kommer til at lægge sig åben over for et misbrug, hvor et nationalt folks historiske love og rettigheder bliver identificeret med Guds lov. Én af de få undtagelser fra denne tradition i 1930'ernes tyske teologi var Dietrich Bonhoeffer, der ud fra sit teologiske udgangspunkt søgte at fastholde det nationale, staten og den politiske orden som forelø-

bige historiske størrelser, der ikke er guddommelige ordninger, men har deres berettigelse så længe de tjener det fælles bedste for mennesker og samfund. Kirken og teologien har således ifl. Bonhoeffer et vægterembede over for de samfundsinstitutioner, der er på vej til at guddommeliggøre sig selv. I teologisk perspektiv hører det nationale således til i det partikulære område, eller, sagt med Bonhoeffer, til det næstsidste, jvf. *Peter Lodberg: Bonhoeffer og Den danske Folkekirke. Kritik af national statskirkelighed, udg. Johannes Nissen m.fl., Gudstjenestens teologi – folkekirkelige og økumeniske perspektiver, København 2001, p. 182ff.* I dag må en teologi om kirkens forhold til staten udvides, så den indoptager den nye samfundsmæssige realitet, der går under betegnelsen det civile samfund.

STAT, FOLKEKIRKE OG DET CIVILE SAMFUND

Det er et fællestræk ved de nordiske lande, at der er en nær sammenhæng mellem staten og de lutherske kirker. Det er et forhold, som kan spores så langt tilbage som den konstantinske kirkeordning med det første økumeniske kirkekoncil

i 325 som udgangspunkt. Men i vores sammenhæng spiller dog reformationstiden og den nyordning af forholdet mellem fyrstemagt og kirkemagt, som reformationstiden er udtryk for, en afgørende rolle. Man kan diskutere, om reformationen i 1500-tallet var udtryk for, at kongen nu begynder at bruge kirken i det som Tim Knudsen har kaldt »statsopbygningsprocessen«, eller om det er kirken, som får held til at gennemføre sit lutherske kirkeprogram ved at alliere sig med kongemagten. Senest har den århusianske kirkehistoriker Per Ingesman fremsat den tanke, at kirken ikke var et redskab for staten i middelalderen, fordi der ikke fandtes en stat i moderne forstand, jvf. *Tim Knudsen og Per Ingesmans diskussion i »Den nordiske protestantisme og velfærds staten, red. Tim Knudsen, Aarhus Universitetsforlag, Aarhus 2000.*

Nok var der i de nordiske lande i den tidlige middelalder situationer, hvor kirken blev brugt som instrument for opbygning og sikring af en verdslig øvrighedsmagt ved at levere administrativ kompetence og religiøs sanktion til et bestemt herskerdynastis styre, men det var netop enkeltpersoners eller

slægtsgrupperingers brug af kirken til at styrke egen magt. Staten som sådan var endnu ikke opfundet. Kirkens projekt, som kongemagten ifl. Per Ingeman overtager ved reformationen, er skabelsen af det kristne samfund: et samfund, der tager udgangspunkt i kristendommens idealer, et samfund, hvor menneskelivet på alle områder leves i overensstemmelse med kristne normer, og hvor de kristne grundholdninger er det officielt anerkendte værdigrundlag. Man kan diskutere, om idealet lader sig realisere, men det afgørende er, at forestillingen findes og har bidraget til at præge den historiske udvikling.

Måske kan de to synspunkter forenes på den måde, at én af hemmelighederne i de nordiske landes historie og samfundsopbygning har været en gensidig interesse hos konge (senere staten) og de lutherske kirker om at støtte hinanden i realiseringen af et sammenfaldende projekt, der har taget farve af de skiftende historiske omstændigheder. I denne proces er der blevet udviklet en identitet mellem folk, nation, stat og luthersk kirke. Reformationen gav således både den danske og svenske konge et

usædvanligt godt udgangspunkt for at opbygge en stærk kongemagt, der blev begyndelsen til den lutherske stat. Kirkens område blev kongens magtsfære. Luthersk konfessionalitet var ikke længere universel i sit udgangspunkt som under Rom, men lokal i et begrænset område, hvor kongen kunne håndhæve sin brug af magt. Kirkens grænse og kongemagtens grænse var sammenfaldende. Det betød, at kongen kunne bruge en velorganiseret kirke, der rakte ud i alle kroge af kongedømmet til at opretholde sin autoritet. Kirken havde i kraft af den lokale præst mulighed for at stille en lokal autoritet til rådighed, der kunne have direkte kontakt med undersåtterne, dvs. bønderne. I Danmark indførtes kirkebogen som en skatteudskrivningsbog, der blev ført af præsten, og i Sverige indførte man allerede i 1749 brugen af statistik i forvaltningen på baggrund af oplysninger tilvejebragt af den lokale sognepræst.

Skoleuddannelse har været et vigtigt element i etableringen af de nordiske velfærdsstater. Også på dette område bidrog kirken til statsopbygningsprocessen. Danmark indførte som

den første stat i verden tvungen skolegang i 1814. Allerede i 1736 var der under pietismen indført tvungen konfirmationsforberedelse, og i forlængelse heraf skulle sognepræsten føre tilsyn med skolens undervisning. I følge Tim Knudsen er det den nære sammenhæng mellem kirke og stat, der kan forklare den tidlige indførelse af tvungen skolegang. Denne blev indført i Norge i 1827, Sverige i 1842 og Norge i 1866. I midten af 1800-tallet var analfabetisme næsten udryddet i Danmark, og bønderne var godt på vej til at blive en social landbrugsklasse, der organiserede sig selv og samarbejdede, når det gjaldt uddannelse, økonomi og politik, *jvf. Tim Knudsen: Denmark, A Nordic Country in Europe i The Welfare Society in Transition. Problems and Prospects of the Welfare Model, ed. William Cave and Per Himmelstrup, The Danish Cultural Institute, Copenhagen 1994, p. 43ff.* Denne proces er en del af forklaringen på kommunernes centrale placering i den offentlige forvaltning i Danmark og i de øvrige nordiske lande.

Dermed er antydnet, at den fortsættelse af statsopbygningsprocessen, der begyndte med den lutherske kongemagt på

reformnationstiden og fortsatte under Enevælden, der for Danmarks vedkommende løber fra 1660 eftertabet af Skåne, Halland og Blekinge, i dag udfolder sig som en velfærdsstat med lutherske rødder. I Danmark udgør Grundloven af 1849 en vigtig mellemstation på denne vej mod velfærdsstaten, fordi det dermed bliver folket, der er subjekt for statsretten. Med hensyn til kirken kan betydningen sammenfattes på den måde, at var reformationstiden overgangen fra kirkestyret stat til statsstyret kirke, så markerer Grundloven i Danmark overgangen fra statsstyret kirke til folkestyret kirke. Statsretligt er princippet det, at den enevældige konges magt begrænses ud fra princippet om magtdeling. Der skelnes i forlængelse af Montesquieu mellem den lovgivende, dømmende og udøvende magt. Interessant nok følger i Grundlovens bestemmelse i kapitel 1 om statens magter en paragraf, hvor det hedder: »Den danske folkekirke er den evangelisk-lutherske folkekirke og understøttes som sådan af staten«. Folkekirken er med andre ord den fjerde statsmagt, og det, som ifølge Grundloven holder den fjerde statsmagts enevæl-

dige magt tilbage, er paragrafen om religionsfrihed. Det betyder, at den danske grundlov fastholder to principper side om side: statsunderstøttet folkekirke og religionsfrihed. Tilsyneladende en indre modsigelse, men ikke ifølge flere af grundlovsfædrene (f.eks. Carl Ploug), der betragtede statens kristne karakter som garanten for religionsfrihed. Det betyder, som det ofte hævdes i diskussionen, at der i Danmark er religionsfrihed men ikke religionslighed, så længe Grundlovens to løfteparagraffer for henholdsvis folkekirken og de fra folkekirken adskilte trossamfund ikke er indfriet. I praksis bliver konsekvensen for de fra folkekirken forskellige trossamfund, at deres anerkendelse hviler på, at kirkeministeren giver dem lov til at udøve vielse med borgerlig gyldighed, når han uddelegerer sin udøvende magt. Pointen er, at religionsfrihedens omfang afgøres af en kirkeminister fra ansøgning til ansøgning, og at det sker som en følge af ægteskabslovgivningen – og ikke en selvstændig lovgivning omkring religionsfrihed.

Hvis det er rigtigt, at folkekirkens placering i Danmark – som i de øvrige nordiske lande

– skal forstås som en del af selve *statsopbygningsprocessen* – en proces, som de lutherske kirker har set deres fordel i at være deltagere i, fordi det fremmede deres eget *kristianiseringsprojekt*, så kan det for Danmarks vedkommende forklare en udviklingstendens inden for folkekirken. Her tænkes på den udvikling, som forholdet mellem stat og kirke har gennemlevet siden 1867 og frem til i dag. I 1867 vedtages en ny sognerådslov. Den bryder med den praksis, at præsten er født medlem af sognets styrende organ. Han beholder dog tilsynsopgaver i skole- og fattigvæseriet, hvilket helt forsvinder med kommunalreformen i 1933, hvorefter kun tilsynet med religionsundervisningen er tilbage. Det forsvinder med skoleloven af 1975, der virkeliggør den formelle adskillelse mellem skole og folkekirke. Denne udvikling falder sammen med folketingets vedtagelse af kommunalreformen i 1970, der reducerede kommunernes antal fra 1360 til 275. Sognet er således i dag kun en kirkelig enhed. Den fungerer fortsat mange steder på landet, hvor geografi og tradition kan begrunde sognebevidsthed. Den lever også flere steder i

byen, selvom det er det generelle indtryk især i de større byer, at man ikke vælger sin kirke ud fra sognetilhørsforhold, men ud fra personlige overvejelser om kirkens indretning, musikken, præstens person og personlige relationer til stedet. Storbyens sognemenighed er blevet en valgmenighed godt hjulpet på vej af de korte afstande og de gode transportmuligheder.

Denne udvikling, hvor staten har løsrevet sig mere og mere fra kirken, men ikke omvendt, bliver ofte forsøgt forklaret med sækulariseringsteorier. Men på det seneste er 1970'ernes og 1980'ernes sækulariseringsteorier kommet i alvorlige vanskeligheder. Dels kan de ikke forklare religiøsitetens tilbagekomst, dels kan de ikke forklare, hvorfor de lutherske kirker i Norden fortsat er den institution, der omfatter langt de fleste af befolkningen på frivilligt grundlag, selvom den aktuelle brug af kirken begrænser sig til et minimum for de fleste af dens medlemmer. *I stedet kan teorien om folkekirken delagtighed i statsopbygningsprocessen forklare udviklingen som kirkens bidrag til demokratiseringen og opbygningen af den danske velfærdsstat.* Folkekirken har af-

givet institutionel magt i form af præstens tilsynsvirksomhed, men det er ikke ensbetydende med, at folkekirkerne har udspillet deres rolle, så længe folk stadig vedkender sig et tilhørsforhold og er villig til at betale deres kirkeskat. Opgivelse af verdslig og institutionel magt er altså ikke ensbetydende med opgivelse af religiøs betydning, men blot et udtryk for »omlægning af lån«, så man under nye historiske vilkår kan tage del i den fortsatte statsopbygningsproces. Eller sagt på en anden måde: sækulariseret stat og folkekirke er ikke hinandens modsætninger, men hinandens forudsætninger.

I Danmark har især de to kirkehistoriske professorer Hal Koch og P. G. Lindhardt forsøgt at vise, at vi i Danmark med den sækulariserede stat, der er rammen om folkets velfærd, og folkekirken, der er rammen om evangeliets forkyndelse og sakramenternes forvaltning, er dér, hvor Luther helst ville have os. Jo mere folkekirken går under i sækulariseringen, der er ensbetydende med opgivelse af verdslig magt, desto større frihed får staten til at indrette sig på folkets velfærd. Hal Koch og P. G. Lindhardts positive vurdering af

sækulariseringens ustoppelige og nærmest skæbnebestemte fremgang i det lutherske Danmark udgør med sin stærke kritik af kirkens omgang med verdslig magt til fordel for de stærke en særlig dansk udgave af kulturprotestantismen. P. G. Lindhardt har i sin bog »Stat og kirke« fra 1968 sammenfattet synspunktet i en form, der har haft afgørende betydning for indretningen af den danske folkekirke i efterkrigstiden: *»De gamle statskirkelige tilstande er på ingen måde vendt tilbage, men ialtfald i disse år går strømmen stadig tydeligere i retning af, at velfærdsstaten med omhu også omfatter kirken som en af sine funktioner; det betyder som overalt, hvor velfærdsstaten sejrer, øget social og økonomisk tryk, og gennem statens upartiskhed en afgjort garanti for forkyndelsesfriheden, men samtidig en vis nivellerings, afhængighed, uselvstændighed og initiativløshed«* (p. 149).

Efterkrigstidens forsøg på at fastholde identiteten mellem folk, nation, stat og luthersk kirke går således ifl. P. G. Lindhardt over den nære sammenhæng mellem velfærdsstat, velfærdskirke og, hvad jeg vil kalde, en tilsvarende velfærdssteologi. Hal Koch fremhæver i den forbindelse, at det er fol-

keligheden, der holder folk og kirke sammen i sækulariseringsprocessen, som er den historiske forudsætning for velfærdsstaten. Det danske folk er med andre ord ikke blevet mindre religiøst; det beviser det store og konstante medlemstal af folkekirken, hvilket hænger sammen med den såkaldte »folkereligion«, der opfattes som en temmelig uforanderlig baggrundsreligiøsitet omfattende det store flertal af danskere. Der er ifølge Hal Koch en god overensstemmelse mellem folkekirke og folkereligion: *»Den folkelige religiøsitet kræver en kirke, og dens ceremonier kræver også en præst. Hvis folkekirken nægtede denne service, måtte man sikkert skabe en ny form for religiøse ceremonier i livets store øjeblikke – hvilket ingenlunde ville være nemt – Mennesker er nemlig religiøse«* (Et Kirkeskifte, København 1966, p. 402).

Folkekirke og folkereligiøsitet er ifl. Hal Koch konstante størrelser. Er det rigtigt eller forkert? Det er et afgørende politisk, kulturelt og nationalt spørgsmål. Ønsker man at give et bekræftende og normativt svar på spørgsmålet, så bliver den danske folkekirke til den sidste bastion til bevarelse af danskhed. Folkekirken bliver i

sin nuværende skikkelse en naturnødvendig del af det at være dansk. Hvis man hævder denne sammenhæng, hvilket ses i mange dele af det danske samfund, så må man være parat til at afgrænse synspunktet overfor den nationalisme, der er blevet vækket mange forskellige steder i verden – og ikke mindst i Europa.

Et sådant synspunkt fører alt for let til undertrykkelse af folkelige og religiøse minoriteter inden for et lands egne grænser ud fra devisen: »nationen først – demokratiet siden«. Her forsøger man at holde fast på den nationale, konfessionelle og folkelige enhed på bekostning af flerkulturaliteten, der følger med globaliseringen. Det, som har været folkekirkenes styrke, når den siden reformationstiden har kunnet deltage i etableringen af identiteten mellem folk, nation, stat og kirke, kan nu vise sig at blive et problem, når det gælder om at vænne sig til en verden, der med Anthony Giddens ord er løbet løbsk, jvf. *Anthony Giddens: The Runaway World, London 2000*. I denne situation kan folkekirken blive både orienterings- og hjemløs. Hvad er nemlig det fortsatte statsopbygningsprojekt i det øjeblik, staten har forelsket sig

i Bruxelles og nu bliver stadig mere overstatslig? Hvad er det folkelige projekt, når en stadig større del af befolkningen er indvandrere og flygtninge med en anden kulturbaggrund end den danske? Hvad er det nationale projekt i en stadig mere international tid? Svaret på disse spørgsmål får betydning for folkekirkenes bidrag til det folkelige samarbejde og etableringen af det flerkulturelle Danmark. Hvis folkekirken ikke finder svar på disse spørgsmål vil den blive efterladt på perronen og ende som et hjemstavnsmuseum for det enhedssamfund, der var engang. Det vil være for tidligt at opgive folkekirken for dens tilpasningsevne er legendarisk. Måske er selve argumentationen rundt omkring folkekirkenes bidrag til statsopbygningsprocessen i sig selv et udtryk herfor, fordi man dermed besinder sig på de nye vilkår, hvor religionens samfundsmæssige betydning bliver genopdaget – ikke blot for islam, men også for dansk, luthersk kristendomsopfattelse.

Ikke mindst en begyndende diskussion om forholdet mellem stat, kirke og civilsamfund kan vise sig at få betydning for fremtiden. Forbindelsen mel-

lem luthersk folkekirke, nationalstat og civilsamfund er kompleks, men det interessante er i denne sammenhæng, at genopdagelsen af civilsamfundet i den kulturelle og politiske debat efter 1989 kan være med til at frisætte folkekirken til at genbesinde sig på sin samfundsmæssige opgave, der ikke først og fremmest er rettere mod staten, men mod de borgere, der befolker civilsamfundet. Med civilsamfund menes der i denne sammenhæng det område i nationen, hvor der er frie foreninger (associations), som ikke er under statsmagtens formynderskab (tutelage). Civilsamfundet eksisterer kun der, hvor samfundet som helhed kan strukturere sig selv og koordinere sine handlinger gennem foreninger, som er fri for statsligt formynderskab. Man kan tale om civilsamfund, hvor helheden af foreninger på afgørende måde kan bestemme eller ændre den statslige politiske kurs, *jvf. Hans Hauge: Kirke, stat og civilsamfund i Kirken og Europa, redigeret af Jakob Balling, Aarhus Universitetsforlag, Aarhus 2000*. Med denne funktionelle beskrivelse af civilsamfundet, som Hans Hauge har fra canadieren Charles Taylor understreges det, at det er igen-

nem engagementet i civilsamfundet, at den statslige politiske kurs kan ændres. Eller sagt på en anden måde: *det er ved at deltage aktivt i civilsamfundet, at de lutherske folkekirker kan fortsætte deres tradition for at deltage i statsopbygningsprocessen*. Det betyder, at folkekirken må engagere sig i de bredere samfundsdebatter, der foregår uden for kirkens rum og forholde sig til de konflikter, som udgør en væsentlig del af dynamikken i civilsamfundet. Ikke for at kirken skal docere de rigtige meninger, men for at bidrage til varetagelsen af den sammenhængskraft, der er nødvendig for at opretholde og udbygge et moderne nordisk velfærdssamfund. Her er selvfølgelig den etiske værdidebat afgørende, men denne hænger i en globaliseret verden, hvor fremtiden også formes af et møde mellem kulturelle civilisationer, sammen med mødet mellem levende religiøse traditioner, der har gjort 1970'ernes og 1980'ernes sækulariseringsteorier til skamme.

Folkekirken har en lang tradition for at være medansvarlig for hele folkets vel. Dette må fortsat gælde, selvom dette folk ikke længere kun er luthersk kristent. Først og fremmest må

folkekirken være garant for at religionsfriheden respekteres og udbygges, hvor det er nødvendigt. Det gælder ikke mindst i en situation, hvor religionsfrihedens udøvelse i praksis hænger sammen med kirkeministerens uddelegering af sin udøvende magt til trossamfund, så der kan foretages vielse med borgerlig gyldighed. Det betyder, at i Danmark hænger religionsfriheden i praksis på Ægteskabslovgivningen, hvilket fremtrædende statsretseksperter med rette har kritiseret. Som folkestyrede nationalkirker må de lutherske folkekirker tillige gå forrest i dialogen med de indvandrere og flygtninge, der bringer en anden kristen og religiøs overbevisning med sig til landet. Denne dialog kan antage mange forskellige former. Der er den praktiske dialog ud fra devisen om, at samtale fremmer den gensidige forståelse. Personkendskab mellem religiøse ledere og deres »menigheder« i nærområdet/sognet er afgørende for at kunne komme eventuelle tilløb til konflikter i forkøbet og kan vise sig som et godt grundlag for at tage initiativer, der kan udvikle et lokalområde økonomisk og kulturelt. Den praktiske dialog kan også være en

støtte til at finde egnede steder til gudsdyrkelsen eller til indretning af gravpladser. Derudover kan der være tale om en interreligiøs dialog, hvor teologiske temaer bliver diskuteret mellem »menighederne« for at skabe forståelse for legitime ligheder og forskelle mellem de forskellige trossamfunds teologiske grundopfattelser. Den interreligiøse dialog kan således hjælpe med til at omgå uenighed og forskelle på en frugtbar måde samt fokusere på de felter, hvor der er baggrund for enighed og en fælles indsats i nærområdet. Det er ikke kun en dansk opgave, men må involvere et samarbejde mellem de nordiske folkekirker. Allerede nu ser vi forskellige tilløb i de nordiske lande og folkekirker til at formulere en religions-teologi, der involverer traditionelle teologiske overvejelser, religionsvidenskabelige indsigter og antropologi. En sådan religionsteologi vil måske komme til at afløse tidligere tiders missionsteologi, der først og fremmest rettede sig mod »de fremmede« i Asien, Afrika og Latinamerika. Nu behøver man ikke længere at rejse ud for at møde »de andre«. De er kommet til os og lever i blandt os som os. Den teologi-

ske bestræbelse går da på at overveje, om der findes en særlig nordisk måde at formulere en religionsteologi på ud fra den lange tradition, der er for luthersk kristendom i Norden under forskellige historiske omstændigheder, og ud fra de erfaringer, Norden gør sig i disse år med det flerkulturelle. Det er en meget påtrængende teologiske opgave i de kommende år

AFSLUTNING

Den danske folkekirke bidrager til statsopbygningsprocessen, der har ført frem til den danske udgave af de nordiske velfærdstater. Bidraget har været at yde administrativ kompetence og teologisk legitimitet til henholdsvis kongemagt, enevælde og folkestyre. Folkelig homogenitet i form af identitet mellem folk, nation, stat og luthersk kirke har været en ledestjerne på denne vandring. På alle felter er der opbrud i denne identitet. Mangfoldighed og ikke enhed, pluralisme og ikke enhedstænkning er en følge af globaliseringen, som præger de nordiske lande. Det betyder, at religion igen er kommet på den offentlige dagsorden, men nu under tvetydighedens fortegn. Enten som bidrager til sam-

fundsmæssig ro og harmoni eller som anledning til konflikt og religiøs uro. Ikke mindst folkekirken historie vidner om, at social forandring ofte er blevet sat i gang af religiøs forandring og religiøse bevægelser, således som det kendes fra vækkelsesbevægelserne i 1800-tallet. Men hvor disse stort set alle var kristne i deres trosindhold, så oplever vi nu, at de religiøse bevægelser i indhold kan være meget forskellige. I denne situation er ikke mindst folkekirken udfordret til at være sit religiøse ansvar bevidst og sætte sig i spidsen for en praktisk og teologisk interreligiøs dialog.

¹ Vær opmærksom på, at begrebet »nationalism« på engelsk er bredere og mere positivt bestemt end det tyske »Nationalismus«, som det danske »nationalisme« er beslægtet med. »Nationalism« indeholder også elementet af en positiv forståelse af national identitet.

Afskaf Kristendoms- kundskab!

– en kritisk kommentar

Af Paul Heide, fhv. rektor ved
Københavns Dag- og Aftenseminarium

Vi må jo nok erkende, at det danske folks religion – kristendommen i den luthersk-evangeliske tydning heraf – er under pres i disse år, også selv om 85 procent af befolkningen fortsat er medlem af folkekirken. Det skyldes først og fremmest, at indvandringen har affødt, at andre religiøse samfund har fået fodfæste i Danmark, her især Islam, der nu med ca. 170.000 trosfæller er det næststørste trossamfund herhjemme. Naturligvis ønsker disse andre trossamfund ordnede og ordentlige forhold at virke under – og det skulle jo være muligt i et demokratisk land, hvor der er religionsfrihed, at sikre dem det, så der eksempelvis ikke lægges dem for store hindringer i vejen for at få gravpladser til deres døde eller for at finde egnede steder, hvor de kan udøve deres religion. Der

er i store dele af den danske befolkning en åben holdning til de fremmede religioner i Danmark – en holdning, jeg deler, men jeg har så også en forventning om, at det kristne kulturgrundlag, vi gennem 1000 år har bygget vort land på, og som er vævet ind i alle dele af vor demokratiske samfundsforståelse, respekteres af de religiøse mindretal. Jeg synes ikke altid det er tilfældet. Når man eksempelvis fra islamiske grupper kan høre udtalelser om, at det ikke er tilstrækkeligt med religionsfrihed i Danmark, for man ønsker religionslighed – og at det er udemokratisk at det er sådan, – ja, så respekterer man ikke, at flertallet af den danske befolkning (trods alt) har et så nært forhold til kristendommen, at vi ønsker at give den en særstilling som religion, hvilket er nedlagt i vo-

res grundlov. De blide og føjelige danskere skal ikke lade sig skyde i skoene, at de i dette spørgsmål er udemokratiske. Men vi skal naturligvis tage diskussionen om, hvorfor det er rimeligt at fastholde distinktionen mellem religionsfrihed og religionslighed, en diskussion som i øvrigt også må føres med de danskere, der er ateister, og med dem fra andre kristne trossamfund, der lige vil benytte lejligheden til at lægge afstand til den evangelisk-lutherske folkekirke.

Den voksende andel af etniske minoriteter i Danmark har også affødt, at diskussionen om faget kristendomskundskab i folkeskolen er blusset op igen. I eftersommeren fremlagde Det konservative Folkeparti et forslag om, at faget kristendomskundskab skulle gøres obligatorisk i folkeskolen. Bag forslaget lå det synspunkt, at faget som kulturbærende fag fortæller om »vores værdier, kultur, etik og demokrati i Danmark, (så)...det ikke bare skal være noget man vælger fra, fordi man har en anden religiøs overbevisning«, som Brian Mikkelsen (MF) udtrykte det i en kommentar. Forslaget affødte på stedet en række stærke reaktioner fra religiøse mindretals-

grupper, fra andre politiske partier og fra meningsdannere, hvor de fleste vendte tommelfingeren nedad. Et af de kritiske indlæg kom med ovenstående overskrift i Politiken, og det var skrevet af universitetslektor og religionshistoriker Mikael Rothstein, hvor han demonstrerer en uforsonlig og afvisende holdning til faget og til kristendommen. Selv om han ved, at faget siden 1975 er kundskabsformidlende og ikke forkyndende, hævder han, at faget »i almindelighed (er) et ideologisk præget dannelsesfag«, hvilket skyldes, »at en protestantisk kristen selvforståelse er stærkt dominerende«. Det kommer bag på mig, at en forsker tilsyneladende med den hensigt at føre sit eget institut og sit eget fag på banen, udtrykker sig så politisk og så forenklet og misvisende. Han vil have afskaffet faget og i stedet have indført et humanistisk religionsfag, hvor ingen skal føle sig »ilde tilpas på grund af en implicit kristen slagside i undervisningen«. Jeg troede, at man som religionshistoriker i sin bagage medbragte en indsigt i dansk historie og kultur, hvor kristendommen unægtelig har haft afgørende betydning, så man på den baggrund

havde forståelse for dannelsesfaget kristendomskundskabs placering som et af folkeskolens fag. Og jeg forventede derfor også, at man nuanceret måtte forholde sig til den kendsgerning, at dette fag har en særlig folkelig og politisk bevågenhed, og at det altså ikke er en tilfældighed, at der i folkeskolens lovs paragraf 6 stk. 1 er anført, at »kristendomsundervisningens centrale kundskabsområde er den danske folkekirkens evangelisk-lutherske kristendom«. Denne stærke markering fra Folketingets side kan man jo godt vende ryggen til, men i skolen og på seminarierne er man forpligtet over for en lovgivning, der siger, at i Danmark har kristendommen forrang for andre religioner. Og den virkelighed bør man som forsker både forholde sig indfølelsende og nøgternt-analyserende til, og altså ikke markskriget.

Kristendommen er derfor hovedsagen, når Undervisningsministeriet følger lovgivningen op med et faghæfte i kristendomskundskab, hvor man har gjort sig megen umage med at skabe sammenhæng og helhed. Faget beskrives ud fra et velgennemtænkt formål om, at eleverne med undervisningen i

faget »erkender og forstår, at den religiøse dimension har betydning for livsopfattelsen hos det enkelte menneske og for dets forhold til andre«. Med det formål åbner faget sig mod andre religioner og andre livsnydninger. Hæftet beskriver nuanceret og nøgternt, hvordan faget er (bliver) en øjenåbner til religiøse forestillinger og etiske principper, til kulturer og samfund nu og i fortiden, til naturen og til de tilbunds gående eksistensspørgsmål, vi som enkeltmennesker og i de fællesskaber, vi indgår i, stilles overfor i livsforløbet. Vi, der lever i den sekulariserede vestlige verden. I faget indgår ikke-kristne religioner og livsanskuelser på de ældste klassetrin, men hovedvægten er lagt på kristendommen, og hvor et centralt område må være det dobbelte kærlighedsbud.

Faget er et dannelsesfag, men så lidt som kristendom er en ideologi, er faget »ideologisk præget«.

Som det er beskrevet er det i hele sit anlæg kundskabsformidlende – børnene skal ikke gøres til rettroende kristne – og jeg er sikker på, at de lærere, der varetager faget i skolen, respekterer denne tilgang til faget. Folkeskolelærere er – med

det kendskab jeg har til dem efter 22 år som seminarierektor og 33 år i læreruddannelsen – professionelle. De er igangsatte og formidlende, lyttende og spørgende, hensyntagende med fingerspidsfølelse for den kulturbaggrund, hver enkelt elev bringer ind i klasseværelset, og de lader sig næppe sætte for en ideologisk vogn.

Med det nøgterne og relevante indhold, faget har som kulturbærende fag, og med den fornemme måde, det formidles på, forstår jeg godt, at det spørgsmål kan stilles, om faget ikke burde være obligatorisk for alle ved at fritagelsesbestemmelsen fjernes. Ikke kun Det konservative Folkeparti ønsker det, men også Religionslærerforeningen har i en år-række haft det ønske på programmet – men med den væsentlige tilføjelse, at faget skulle skifte navn til religion. Danmarks Lærerforening har netop udsendt et debatoplæg, hvor man også ønsker fagets navn ændret til religion og fritagelsesbestemmelsen fjernet. Hvor Religionslærerforeningen ønsker fagets nuværende indhold fastholdt, ønsker lærerforeningen, at det skal åbne sig mere mod andre religioner, men kristendommen skal dog fortsat

udgøre det centrale kundskabsområde. Bag de to foreningers forslag ligger det synspunkt, at et så vigtigt og evigt aktuelt forhold i menneskers og samfunds liv, som religion er, skal man altså ikke kunne fritages for at få indsigt i i skolen. Integrationen af indvandrere vil også fremmes ved at religioner kommer i fordomsfri dialog i klasseværelset i fagets timer, en dialog som både danskere og indvandrere med fritagelsesbestemmelsen kan holde sig udenfor.

Ønsket om at ændre fagnavnet kristendomskundskab til religion vil næppe nyde fremgang. Undervisningsministeren, Margrethe Vestager, har med det samme udtrykt, at det er en dårlig ide, med den tilføjelse, at »kristendommen er kulturbærende for Danmark, og derfor skal de nye generationer lære om den kristne tro, uanset hvilken etnisk baggrund de måtte have. Vi skal beholde navnet kristendomskundskab. Men samtidig skal vi fortælle de muslimske forældre, at der ikke er tale om forkyndelse af kristendommen. Og som faget er i dag, er der også plads til andre trosretninger«. Denne klare tilkendegivelse tror jeg deles af et meget stort flertal af

Folketingets medlemmer, så faget vil nok fortsat i mange år hedde kristendomskundskab. Personligt så jeg gerne, at man viste den imødekommenhed over for det stærkt stigende antal af medlemmer af religiøse mindretal, at fagets navn blev ændret til kristendomskundskab/religion, hvilket er betegnelsen for det linjefag i læreruddannelsen, der uddanner lærere til at undervise i kristendomskundskab i folkeskolen. Som et lille indskud kan jeg fortælle, at et stigende antal lærerstuderende uddanner sig i dette fag. På Københavns Dag- og Aftenseminariums dagafdeling har således 75 af 300 nye studerende i år valgt faget. Alle lærerstuderende (også fra de etniske minoriteter) skal som fællesfag følge faget »Kristendomskundskab/livsoplysning«, hvori som en del også indgår kendskab til andre religioner og livsopfattelser, som har spillet og spiller en væsentlig rolle i vor kulturkreds.

Jeg tror, at der bag ønsket om at ændre navnet til religion, også ligger en forestilling om, at det så ville blive lettere at fjerne fritagelsesbestemmelsen fra faget, fordi navnet religion er mere neutralt end navnet kristendomskundskab. Måske

har man tænkt på de opslidende retssager, der har været ført i Norge og som sikkert ender ved Menneskerettighedsdomstolen i Strasbourg, fordi man har gjort faget, der i Norge hedder »Kristendomskundskab med religions- og livssynsorientering« obligatorisk for alle, og hvor retten til fritagelse for faget stort set er ophævet. Men det er naivt at tro, at en ændring af navnet ville gøre det lettere at ophæve fritagelsesbestemmelsen, og de konservatives forslag om bare uden videre at fjerne den vil heller ikke kunne gennemføres. For der er fra Grundtvigs tid i Danmark en tradition for frihed på dette område – og hvor kundskabsformidlende og ikke-forkyndende faget end er beskrevet og bedrevet, er det en alvorlig sag at fratage forældre, hvad enten de er kristne, muslimer eller ikke-religiøse, deres ret til selv at opdrage deres børn i forhold til en religion eller et livssyn, og det vil kunne afføde, at forældrene tager deres børn ud af skolen. Fritagelsesbestemmelserne bør altså ikke fjernes, men der må på skolerne – ikke mindst fra ledernes side – gøres en meget mere aktiv indsats for, at den ikke tages i brug. Ikke mindst som et middel til

at integrere indvandrere er faget af afgørende betydning, og jeg har her stor respekt for den skoleinspektør på Rådmandsgades skole (Lise Egholm), der har kunnet overbevise indvandrersforældre om, at kristendom er en så væsentlig del af dansk kultur, at børnene skal følge faget, hvad 393 af 398 har valgt at gøre. Man kunne ønske at flere skoleledere på den måde kunne træde i karakter og dermed fremme integrationen,

hvor indsigt i kristendommen og kristen kultur er et afgørende vigtigt element. De danske børn skal så også være en del af denne proces ved at de i skolen møder og drøfter fremmede religioner og livsanskuelser. Og dette skal ikke reserveres til de ældste klassetrin, men være en mulighed skoleforløbet igennem. Så på dette område trænger faget kristendomskundskab til en revision.

Religions-pædagogiske teorier

– en praktisk nødvendighed

Af Christina Smith,
sognepræst og religionspædagogisk konsulent

Min første konkrete erfaring med religionspædagogikken – eller rettere: med dens praktiske nødvendighed – var i foråret 1994. Jeg gik på pastoralseminaret, var netop startet i konfirmandpraktik og skulle nu selv prøve at have en dobbelttime med konfirmanderne. Emnet var »Gudstjenesten« – et emne, som ingen dansk konfirmand endsige præst undgår, idet det nærmeste, vi hér i landet kommer en slags målformulering vedrørende konfirmandforberedelsen, er § 1 i *Anordning om Konfirmation* (1989), hvori der står:

»Adgang til at blive konfirmeret har enhver, der er døbt med den kristne dåb, har modtaget forberedelse til konfirmation og er fortrolig med den kristne børnelærdom og folkekirkens gudstjeneste.«

Ved hjælp af Ritualbog, ad-

skillige kander te samt stabler af konfirmandmaterialer lykkedes det mig efter mange timers arbejde ved computeren at lave et A4-ark med en – syntes jeg selv – enkel og overskuelig gennemgang af højmessen samt kortfattede ordforklaringer til »fremmedord« som *præludium*, *kollekt* o.lign.

Det tog konfirmanderne et sted mellem trekvart og ét sekund at kaste et blik på den uddelte oversigt og konstatere den helt uinteressant, hvorefter de pligtskyldigt satte den ind i deres mappe og spurgte, hvad vi *så* skulle lave...

Den dag lærte mig noget vigtigt: *Jeg* var nemlig blevet endog særdeles »fortrolig med folkekirkens gudstjeneste« under mit arbejde med at forberede en gennemgang af den; ligesom jeg i øvrigt også var blevet fortrolig med mit nye tekstbe-

handlingsprogram. Konfirmanderne derimod var stadigvæk ligeså *lidt* fortrolige med gudstjenesten, som de var, da de kom. Hvis *de* overhovedet lærte noget den dag – af det omdelte ark og den systematiske gennemgang, jeg efterfølgende præsenterede dem for på overheadprojektoren – var det formentlig, at man må lide meget for at blive konfirmeret!

Oplevelsen tvang mig til at reflektere over, hvad det egentligt er, der gør, at vi som mennesker overhovedet lærer noget – den proces, som på engelsk kaldes *learning*, og som vi på dansk i mangel af bedre kalder læring, til forskel fra den proces, der handler om at lære fra sig, på engelsk *teaching*. Det var mig, der var læreren, og konfirmanderne, der var eleverne. Hvorfor var det så alligevel kun *mig*, der lærte noget (konstruktivt) den dag? Og det til trods for, at jeg havde lagt så kolossalt meget arbejde i det. Kunne det eventuelt hænge sammen med, at det faktisk *kun* var mig, der havde lagt arbejde i det...?

PÆDAGOGIK ER FILOSOFI

Når man diskuterer emner som didaktik, metodik, viden, læring, undervisning m.m., er

det vigtigt at gøre sig klart, at al pædagogik – også religionspædagogik – i virkeligheden er filosofisk forankret. Til daglig er vi ikke vant til at tænke over det filosofiske grundsyn hos vore diskussionspartnere – eller hos os selv for den sags skyld. Det er imidlertid vigtigt at være opmærksom på, at forskellige kundskabsfilosofier ikke blot er udtryk for forskellige pædagogiske retninger men i virkeligheden også afspejler grundlæggende forskelle i elementære, eksistentielle spørgsmål.

Jeg vil i det følgende kort skitsere de tre filosofiske og pædagogiske grundsyn, man oftest møder i dansk sammenhæng. Det er herefter op til den enkelte at overveje med sig selv, hvilket filosofisk grundsyn der ligger bagved den pædagogik, han eller hun praktiserer i planlægningen og afviklingen af f.eks. konfirmationsforberedelse, skole-kirke-samarbejde, voksenundervisning m.m.

NATURVIDENSKABLIG PÆDAGOGIK

Ud fra et naturvidenskabeligt grundsyn betragter man al viden og læring som observerbar, kontrollerbar og forudsigelig,

om end nogle kundskabsområder naturligvis kan være vanskeligere at efterprøve end andre. Lærerens opgave er her først at tilrettelægge og styre elevernes læring i den ønskede retning og dernæst kontrollere, at eleverne så også har lært det, de skulle. Undervisningen foregår som *systematisk-kontrolleret læring*, der trin for trin leder den enkelte elev hen til det ønskede undervisningsmål. Dårlige læringsresultater vil her forklares med, at undervisningen ikke har været tilstrækkeligt systematisk.

ÅNDSVIDENSKABLIG PÆDAGOGIK

Ud fra et åndsvidenskabeligt grundsyn tillægger man kundskabens åndelige, dannende og kulturelle værdi stor betydning. Formålet med undervisningen er, at eleverne skal opnå kendskab til det bedste og mest værdifulde i vores kulturarv. Filosofien er, at denne kundskab uvægerligt vil påvirke eleverne som mennesker på en sådan måde, at de bliver i stand til at varetage og videreudvikle kulturarven. Man har således stor tiltro til kundskabens positive indvirkning på elevernes åndelige og kulturelle udvikling. Lærerens rolle be-

står i at finde det kundskabsindhold frem, som bedst repræsenterer de kulturelle og bærende værdier i samfundet. Det åndsvidenskabelige kundskabssyn opfatter læring som en *dannelsesproces*, der finder sted i mødet mellem eleven og kundskabsindholdet.

EKSISTENTIALISTISK PÆDAGOGIK

Ud fra et eksistentialistisk grundsyn er det elevens subjektive oplevelse i forhold til kundskaben, der fokuseres på. Lærerens opgave består i ud fra et kendskab til den enkelte elevs forudsætninger at skabe betingelser for meningsfuld læring for den enkelte. Læring forstås som en *personlig, subjektiv proces*, der omfatter både følelser, forståelse og handling, hvor læringsprocessen sker i et møde mellem elev, lærestof og lærer med det, der sker i eleven selv, som det vigtigste. Ud fra et eksistensfilosofisk grundsyn kan læring i virkeligheden slet ikke styres, og der gives derfor heller ingen garanti for resultatet.

STATUS

Der er ingen tvivl om, at navnlig den kirkelige undervisning i Danmark traditionelt har været og fortsat er stærkt præget

af den åndsvidenskabelige pædagogik; det er ikke Grundtvigs fædreland for ingenting. I skolen derimod har man igennem de senere årtier gradvist forladt denne pædagogik og erstattet den med en mere eksistentiaalistisk præget pædagogik.

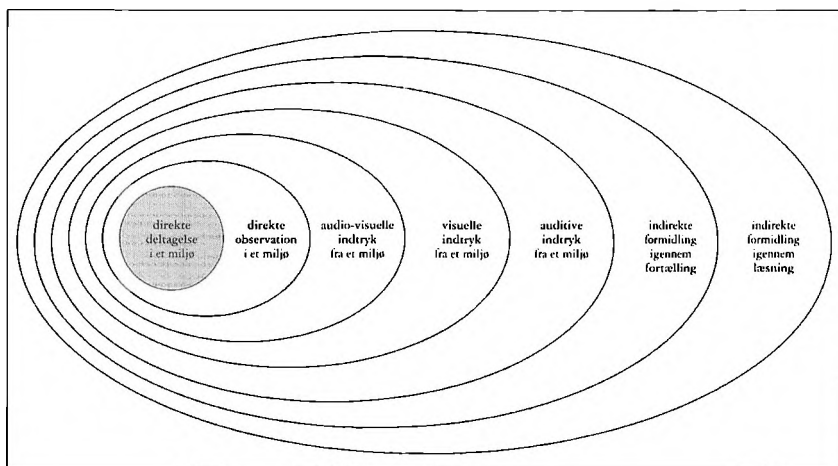
LÆRING

Indtil for få år siden fandtes ordet *læring* ikke i det danske sprog. Vi havde ganske enkelt ikke noget sprogligt udtryk for den del af læreprocessen, der foregår i eleven, hvilket sandsynligvis er en væsentlig del af forklaringen på, at man inden for dansk pædagogik traditionelt næsten udelukkende har fokuseret på læreren.

Men hvordan *lærer* et men-

neske egentlig? Hvad er det, der betinger, at vi hver især har de værdier, færdigheder og kompetencer, vi nu engang har – både menneskeligt og fagligt? Disse spørgsmål mener jeg, at man som underviser har stor gavn af at stille sig selv; ikke bare engang imellem men *hver eneste gang*, man underviser.

Der findes naturligvis et meget stort antal forskellige undervisnings- og arbejdsformer, og vi kender dem stort set alle sammen – enten som lærer eller som elev. I nedenstående model¹ har jeg systematiseret og illustreret de forskellige typer af læringsituationer, således at den inderste cirkel betegner den læringsituation, som et menneske ifølge undersøgelser har det største udbytte af

(egen erfaring), mens den yderste cirkel betegner den lærings-situation, som et menneske ifølge undersøgelser har det mindste udbytte af (læsning).

ERFARINGSBASERET LÆRING

Ovenstående model viser klart, hvad vi i virkeligheden også godt ved, at de situationer, vi som mennesker lærer mest af, er dem, hvor vi lærer igennem egen erfaring. Den pædagogik, der anvendes i skolerne i dag, tager derfor også udgangspunkt i det, man kalder »erfaringsbaseret læring« – det vil sige (tilrettelagte) lærings-situationer, som a) tager udgangspunkt i elevernes eksisterende erfaringsgrundlag, og som dernæst b) igennem oplevelsesorienteret undervisning giver eleverne mulighed for at gøre nye erfaringer og dermed opnå ny og større erkendelse².

Overfører man denne model fra almen pædagogik til religionspædagogik, er der således to væsentlige forhold, man som kirkelig underviser nødvendigvis må medtænke, både når man planlægger, og når man afvikler sine forløb:

- Hvilke religiøse erfaringer og erkendelser kommer eleverne med?

- Hvordan tilrettelægges en oplevelsesorienteret undervisning, som kan danne grundlag for nye religiøse erfaringer og erkendelser?

OPLEVELSESORIENTERET UNDERVISNING

Lad mig begynde med det sidste: Oplevelsesorienteret undervisning indebærer, som ordet antyder, at eleverne skal have mulighed for førstehåndserfaringer i læreprocessen (modellens inderste cirkel).

Hér er det imidlertid vigtigt at være opmærksom på, hvad Heidegger allerede påpegede for snart 80 år siden: at den menneskelige erkendelse er sammensat af både intellektuelle, emotionelle og handlingsmæssige elementer³. Når vi erkender noget, sket det med andre ord igennem både intellekt, følelser og handling.

Oplevelsesorienteret undervisning giver (bør give) mulighed for en enhed imellem disse elementer. Pointen er, at eleverne skal få en anledning til at videreudvikle deres kundskaber, holdninger og færdigheder på baggrund af deres egne oplevelser og erfaringer. Netop dette er imidlertid både kristendomsundervisningens og den kirkelige undervisnings achilleshæl.

HVILKEN ERFARING?

I Undervisningsministeriets *Fagbæfte* om kristendomsfaget i folkeskolen hedder det under *Centrale kundskabs- og færdighedsområder*, at »elevernes erfaringer og oplevelser (skal) uddybes i mødet med det faglige stof«.

Problemet er imidlertid, at langt hovedparten af eleverne i dag *ikke* har nogle religiøse »erfaringer og oplevelser«, som kan »uddybes i mødet med det faglige stof«! Det er i dette forum næppe nødvendigt at citere fra de senere års mange forskellige undersøgelser af danskernes religiøse praksis med kirkegang, bøn, bibellæsning og/eller -fortælling, salmesang osv. for at konkludere, at denne praksis efterhånden nærmer sig et absolut minimum.

Såvel skolernes kristendomsundervisning som kirkens egen undervisning står dermed overfor en særligt vanskelig opgave og udfordring: at tilbyde erfaringsbaseret kristendomsundervisning til børn og unge, som generelt ikke har nogen som helst erfaring med kristen tradition og praksis overhovedet.

EKSISTENTIALISTISK RELEGIONSPÆDAGOGIK

Når jeg sammenholder min første erfaring som kirkelig un-

derviser med omstående læringsmodel, er det indlysende, hvorfor *jeg* lærte noget den dag, mens konfirmanderne intet lærte.

Ligesom det engelske sprog ganske selvfølgelig skelner mellem læren og læring – *teaching* og *learning* – opereres der på engelsk også med begrebet *learning by doing*, som oversat til dansk bliver til noget i retning af: Det er den, der laver noget, der lærer noget! Eftersom jeg var den eneste, der *lavede* noget den dag med konfirmanderne, var jeg selvfølgelig også den eneste, der lærte noget.

Som tidligere nævnt påpegede allerede Heidegger, at den menneskelige erkendelse har både subjektive, objektive og relative dimensioner. Læring sker således både igennem forstand, følelser og handling.

Ved ensidigt at fokusere på kulturarvens åndelige værdi og på kundskabsindholdet, sådan som vi traditionelt har gjort det i den kirkelige undervisning herhjemme, er der en betydelig risiko, at indholdet i undervisningen får for stor værdi i sig selv uden hensyn til eller blik for, hvilken læring der sker hos eleven. Eller sagt lidt firkantet: Eleverne/konfirmanderne får en

fortrinlig undervisning; de lærer bare ikke så meget...

På den anden side må man naturligvis heller ikke gå i den modsatte grøft og udelukkende fokusere på den enkelte elevs subjektive oplevelse og individuelle udvikling på bekostning af indholdet.

Både i den eksistentialistiske pædagogik og den eksistentia- listiske religionspædagogik er det afgørende at skabe en balance mellem undervisningens subjektive, objektive og relative elementer – mellem de følel- sesmæssige, intellektuelle og handlingsmæssige sider ved elevens læring.

Erfaringsbaseret læring i re- ligionspædagogisk sammen- hæng kan således defineres som en aktiv tilrettelæggelse af ele- vernes erfaringer og oplevelser i et religiøst miljø, med reli- giøs praksis og/eller ved mødet

med religiøse personer, så de får et personligt materiale at arbejde med. Dette gælder både i konfirmationsforbere- delsen, i skole-kirke-samarbej- det og hvor børnene ellers har mulighed for at stifte bekendt- skab med tro og kristendom.

Dette giver eleverne det nødvendige materiale til deres egen, religiøse erkendelsespro- ces og skaber et grundlag for, at de ord og begreber, som er centrale i kristendommen, overhovedet giver mening.

¹ Undersøgelsen findes første gang i »Pædagogisk Orientering«, nr. 4/1975-76 og er siden ofte citeret.

² Denne proces er også formuleret i det efter min mening temmeligt uheldige begreb »ansvar for egen læring« (Bjørgren o.a.), der meget ofte misforstås som »laissez-faire«.

³ Martin Heidegger: »Sein und Zeit« (1927).

Konfirmationsforberedelsen

– udfordringer og muligheder

Af Christiane Gammeltoft-Hansen,
hjælpepræst og religionspædagogisk konsulent

Omkring den tid da forrige års konfirmander blev konfirmeret, kunne man på forsiden af Kristeligt Dagblad læse, at konfirmationsforberedelsen voldte mange præster problemer.

Baggrunden var blandt andet en undersøgelse, hvor nyuddannede præster på Præsternes Efteruddannelse i København havde udfyldt et spørgeskema om, hvilke dele i præstegeneringen der voldte dem problemer.

Hele 25% anførte her konfirmationsforberedelsen. En stor procentdel, som næppe blot viser hvor udbredt vanskeligheder i forbindelse med konfirmationsforberedelsen er blandt nyuddannede præster, men måske også giver en pejling om, hvordan det står til hos præster, der har været længere tid i embede.

PRÆSTEN

At konfirmandundervisningen af mange præster betragtes som mildt sagt problematisk, kan på ingen måde forundre. Når man som nyuddannet præst bliver stillet over for sit første hold konfirmander, er det som oftest yderst sparsomt, hvad man har med i bagagen af pædagogisk viden og erfaring. For de flestes vedkommende vil det begrænse sig til, hvad man nåede under sin 2 gange 2 ugers praktik i forbindelse med Pastoralseminariet, samt det konfirmationsforberedelsesforløb man her skulle udarbejde. Med kun nogle indledende didaktiske og metodiske overvejelser og næsten ingen praktisk erfaring træder man således ind i konfirmandstuen, hvor man skal prøve at udfylde den af konfirmanderne forventede rolle som professionel formidler.

KONFIRMANDEN

Hertil kommer, at 13-14 årige i dag selvfølgelig møder op med en helt anden baggrund end den vi, deres konfirmationspræst (det være sig både de nyuddannede og de mere garvede), i sin tid mødte op med.

13-14 årige forandrer sig uvægerligt med tiden. Og inden for den kirkelige undervisnings område er det ikke mindst interessant at se, hvorledes disse forandringer afspejler sig i og hjælpes på vej af den undervisning de modtager i folkeskolen.

Den seneste folkeskolelov af 1993 giver et godt indblik i, hvor udviklingen er på vej hen, og hvad man på nuværende tidspunkt prioriterer i et undervisningsforløb. Særligt to forhold er her fremherskende:

1. En bevægelse væk fra den traditionelle lærerstyrede undervisning hen imod en undervisning, hvor eleven i højere grad selv opsøger informationer og viden, og hvor læreren fungerer som igangsætter og vejleder.
2. En tilrettelæggelse af undervisningen, »der medvirker til den enkelte elevs alsidige, personlige udvikling« – hvilket vil sige en differen-

teriering af undervisningen alt efter den enkelte elevs udviklingsstadium og kompetenceudvikling¹.

De arbejdsformer som tages i brug for at styrke denne udvikling er ofte tematiske og projektorienterede. Arbejdsformer, som i stedet for et lineært undervisningsforløb, der består af enkeltheder, benytter sig af større helheder. Helheder, der giver god mulighed for at arbejde tværfagligt med inddragelse af forskellige formidlingsformer, og hvor der gives plads til, at eleven selv kan komme på banen som medansvarlig og medbestemmende for sin egen læring.

Det er den der udfører arbejdet, der lærer noget, lyder en af parolerne for en sådan elevcentreret undervisning. En parole, der taler for at bryde det traditionelle lærer-elev forhold, hvor læreren som det altdominerende subjekt fra katederet påfylder eleverne kundskaber, som var de tomme kar. Hvor et lærer-elev forhold betragtes som et sådant handlende subjekt stillet over for et rent modtagende objekt, er det vanskeligt at skabe en frugtbar læreproces. Bedre bliver det, hvis man betragter forholdet som to subjekter, altså ligeværdige

deltagere, hvis erfaringsbaggrund og ressourcer hver især er lige vigtige forudsætninger for at få undervisningen til at lykkes.

MEDBESTEMMELSE OG FORTROLIGHED

Det er således unge, der er vant til at deltage aktivt i undervisningen – gerne bygget op som projektarbejde – der tropper op i konfirmandstuen. De er skolelede i selvstændig stillingtagen, er kvalitetsbevidste, og de forventer at blive imødekommet med en vis grad af medbestemmelse.

Et ganske godt udgangspunkt, skulle man mene, for det, som er konfirmationsforberedelsens sigte: At styrke konfirmandernes fortrolighed med den kristne børnelærdom og folkekirkenes gudstjeneste². – Hvis man altså vel at mærke forstår »fortrolighed« som det at komme i et personligt forhold til noget, og »den kristne børnelærdom« ikke som en bestemt stofmængde, der skal være gennemgået inden selve konfirmationen, men som centrum, det elementære, i kristendommen, der gerne skulle komme til orde hver eneste gang præsten og konfirmanderne mødes.

Af flere årsager finder mange præster det dog vanskeligt at imødekomme konfirmandernes forventninger og ønske om selvvirksomhed. Den manglende pædagogiske kompetence er én af dem. Præsten er ofte simpelthen ikke i besiddelse af de redskaber, der skal til for at kunne tilrettelægge et undervisningsforløb, som tager udgangspunkt i og bygger videre på, konfirmandernes forventning om medbestemmelse og medansvar. Ligeledes gør de to ugentlige timer, der stadig er rammen for de flestes konfirmationsforberedelse, det i sig selv vanskeligt at tænke i nye kreative baner, da det er rammer, som lægger op til og synes bedst egnet til en lærerstyret klasseundervisning. Den store mængde af undervisningsmaterialer til konfirmationsforberedelsen, som præsten har til rådighed, afspejler naturligt nok også de faktiske rammer, præsten har at arbejde indenfor. Det vil sige, at form og struktur i materialerne tit knytter sig til den traditionelle enkelt- eller dobbeltlektionsundervisning og det traditionelle lærer-elev-forhold³.

Vender man sig til de mere formelle bestemmelser om konfirmationsforberedelsen,

nemlig konfirmationsanordningen af 1990, synes der heller ikke at være megen hjælp at hente. Den eneste hvortil ordet »ansvar« knyttes er her præsten og samarbejde anføres kun i forbindelse med præsten og hjemmene. At konfirmanderne skal inddrages som aktive deltagere, nævnes således ikke, ligesom anordningen i det hele taget kun giver et meget diffust billede af, hvad der er forberedelsens indhold og mål, og hvad der skal lægges vægt på i tilrettelæggelsen.

ET FRISTED

Nu kunne man selvfølgelig mene, at der var en pointe i ikke at hoppe med på den seneste pædagogiske udvikling i folkeskolen. For selvom der ikke er tale om et modsætningsforhold mellem skolen og kirken – man kunne tværtimod nogle gange ønske at konfirmanderne fik lov at opleve en større sammenhæng mellem de to institutioner – så skal konfirmationsforberedelsen ikke blot være en gentagelse af det, de unge møder i folkeskolen. Den skal ikke opleves som en del af eller forlængelse af skolearbejdsdagen.

»Det må gerne opleves som et fristed«, siger mange præ-

ster. Hermed menes, at konfirmationsforberedelsen gerne må udgøre et pusterum i forhold til de krav og forventninger, som konfirmanderne stilles overfor i deres hverdag. Som en kritisk tilføjelse til det, den pædagogiske udvikling byder på, kunne man også godt frygte, at behovet for et fristed for nogle kan blive ekstra tiltrængt. For hvor eleven selv har ansvaret for sin egen læring, må det opleves endog meget tungt, når ens selv-læring ikke lykkes, hverken i processen eller i forhold til målet. Lige så styrkende det er for selvpfattelsen og troen på egne muligheder, når tingene lykkes, lige så stor en følelse af utilstrækkelighed kan opstå, når det ikke lykkes. Så er det ikke blot et udefra vedtaget og pålagt fagligt niveau, men det man selv ønskede og havde sat sig som mål, man ikke kunne leve op til. Det bliver til et personligt nederlag.

Uanset hvilke forbehold man måtte have, rokker det dog ikke ved det faktum, at selvvirksomhed, medinddragelse og om ikke ene-ansvar så dog med-ansvar er et ønske hos mange konfirmander⁴. Det må man tage alvorligt. Og det ville da også være en skam, hvis ikke

der blev givet plads til deres medfødte evne til at undre sig og spørge ind til denne undren.

FORM OG INDHOLD

Der har været og er måske stadig en tendens blandt præster til at interessere sig udelukkende for indholdet i forbindelse med konfirmationsforberedelsen. Det kan der være mange gode grunde til. Set fra konfirmandernes side kunne det således være at få en kvalificeret fremlægning af det, som er kristendommens lærestof. Og vel at mærke en nødvendig fremlægning, for kristendommen er jo ikke noget vi har fra os selv og dermed heller ikke noget konfirmanderne selv kan finde frem til.

En for ensidig fokusering på indholdet vil dog næppe bidrage til det, som er konfirmationsforberedelsens sigte: At konfirmanderne kommer i et personligt forhold til det de hører, at der skabes et møde mellem konfirmanden og kristendommens indhold. Hvis et sådant møde skal finde sted, er det lige så vigtigt at tænke formidlingens form og struktur med. Form og indhold betinger her hinanden.

Når konfirmander i en evaluering af deres konfirmations-

forberedelsesforløb siger, at det var uinteressant og kedeligt. Eller endnu værre, at de fik det indtryk at kristendommen ikke havde noget med dem og deres tilværelse at gøre, tør jeg godt vove den påstand, at det ikke har noget med indholdet at gøre. Skylden skal nok snarere findes i måden, indholdet blev formidlet på. At formidlingen ikke tog højde for, hvem den rettede sig imod. Ikke interesserede sig for eller evnede at ramme det forståelsesunivers, der var deres, således at det blev erfaringsnært og erfaringsskabende. Eller også, at den ikke lod deres forventninger og ønsker om ikke bare at få fortalt, men også selv finde ud af, spille med ind i forløbet. Til stadighed at arbejde på at tilpasse konfirmationsforberedelsens form og struktur de vilkår, den for tiden møder konfirmanderne på, er derfor af stor betydning. Hvor vi ikke i det mindste prøver på det, skal konfirmanderne i hvert fald nok lade os det vide; for de tider, hvor de kedede sig i stilhed, er jo for længst forbi.

**DET
RELIGIONSPÆDAGOGISKE
ARBEJDE I HELSINGØR STIFT**
Med det i år 2000 nedsatte re-

ligionspædagogiske udvalg i Helsingør stift, samt de to religionspædagogiske konsulenter, der er tilknyttet udvalget, skulle der gerne være skabt en baggrund for at arbejde med blandt andet de opgaver, konfirmationsforberedelsen står overfor, og i det hele taget at styrke den kirkelige undervisning i stiftet.

Arbejdsområderne mellem de to konsulenter er fordelt således, at Christina Smith primært beskæftiger sig med skole-kirkeprojekter, mens jeg selv skal søge at bistå i forbindelse med konfirmationsforberedelsen. Enhver, som ønsker oplysning og rådgivning i forbindelse med undervisning af konfirmander, står jeg således til rådighed for med hjælp og inspiration eller med at etablere kontakt til andre undervisere, der har relevant viden og erfaring.

Mange steder i stiftet kan man se opbrud i forhold til den traditionelle form og struktur i konfirmationsforberedelsen. Ligesom der gøres gode erfaringer med at tage forskellige undervisningsformer i brug. En af de opgaver, som foreligger er, at flere kan få glæde af disse vigtige erfaringer. De første spadestik er taget og man kan

således slå op på Helsingør stifts religionspædagogiske hjemmeside – www.stiftskonsulenten.dk – og hente inspiration og hjælp i de undervisningsforslag og forløb, der her er beskrevet.

Når man – det være sig præster, sognemedhjælper eller kateketer – sidder begravet i det daglige arbejde, kan det være vanskeligt at finde tid og ro til den nødvendige videreuddannelse. Dette ikke mindst når det gælder om, at afsøge områder, der enten ligger i periferien af ens viden eller er helt nye, og som ofte kræver et vist mål af praktisk indføring. Derfor vil der løbende blive afholdt større og mindre religionspædagogiske kurser i stiftet, således at man har mulighed for både at dygtiggøre sig inden for allerede kendte undervisningsformer og stifte bekendtskab med nye. Af kommende og eksisterende kurser, der tilbyder en sådan efteruddannelse inden for konfirmationsforberedelsen, skal jeg her nævne to.

ARBEJDSVEJLEDNING I KONFIRMATIONSFORBEREDELSEN

Som et tilbud, der primært er rettet til stiftets nyansatte si-

den 1997, etableres i vinterhalvåret 2001-2002 samtalegrupper til gensidig pædagogisk vejledning og udvikling af konfirmationsforberedelsen. Med udgangspunkt i hver enkelts konkrete erfaringer i konfirmandstuen er det hensigten, at vejledningsgrupperne skal danne rammen om en fagligt koncentreret samtale, hvor disciplinære, metodiske og didaktiske spørgsmål kan drøftes.

For at sikre en sådan koncentreret samtale, med størst mulig udbytte for den enkelte, vil grupperne anvende en arbejdsform, som bygger på gensidig supervision. Denne arbejdsform er bygget op omkring en struktureret samtale, hvor deltagerne på skift fremlægger et anliggende, der ønskes behandlet, og hvor de øvrige deltagere fungerer som reflekterende team.

Samtalen styres af en vejleder, der har en konkluderende rolle, og som er ansvarlig for at samtalens tidsmæssige og til dels indholdsmæssige strukturering. Hensigten med at anvende en sådan arbejdsform er at sikre, at alle deltagere får lejlighed til at få drøftet egne vanskeligheder og problemer i en fortrolig og lydhør atmosfære.

KURSUS OM FORTÆLLINGEN I KONFIRMATIONSFORBEREDELSEN

I foråret 2002 vil der i Helsingør stift blive afholdt et kursus over tre dage om fortællingen som formidlingsform. At beskæftige sig med fortællingen og gøre brug af den, er uomgængeligt i konfirmationsforberedelsen. Ikke bare lever og taler kristendommen gennem fortællingen, fortællingen er den mest oprindelige måde at forstå verden på.

Samtidig bruger vi fortællingen som et fremragende pædagogisk virkemiddel. Den giver plads til ro og fordybelse, i hvilken konfirmanderne kan skabe deres egne billeder og genkende eller forstå væsentlige sider i deres tilværelse. Når man fortæller, er der således ikke tale om envejskommunikation. Tværtimod sætter fortællingen både fortælleren og tilhøreren i bevægelse, idet den tilskynder begge parter til at deltage personligt og tolkende i den virkelighed, som den afdækker. På denne måde kan fortællingen også være en god igangsætter, idet den kan danne baggrund for gode og vigtige samtaler og sætte konfirmanderne i gang med at skabe deres egne mod- og medfortællinger.

De tre kursusdage sigter på at belyse vores brug af fortællingen i konfirmandundervisningen teologisk, litterært og ikke mindst pædagogisk. Den første kursusdag, onsdag d. 16 januar, vil med udgangspunkt i forholdet mellem fortælling og teologi behandle spørgsmålet om den umiddelbare oplevelse over for den reflekterede opfattelse. 2. kursusdag, onsdag d. 6. februar, vil dels bestå af foredrag om emnerne: Bearbejdning af den bibelske fortælling og forkyndelse i den ikke-bibelske fortælling. Samt byde på et fortællerværksted, hvor der mere konkret kan arbejdes med det at fortælle. 3. kursusdag, tirsdag d. 12 marts, vil omhandle det at arbejde kreativt med fortællingen, således at nye kan fremkomme. I den forbindelse vil der blandt andet være en introduktion til den såkaldte storyline metode.

Nærmere oplysninger om kurset vil man kunne finde på stiftets religionspædagogiske hjemmeside samt i stiftsavisen.

¹ Skoleinspektør Lennie Boesen, »Folkeskolen i opbrud«, artikel i materialet »Konfirmationsforberedelsens struktur i fremtiden«, udgivet af Århus Stiftscentral for kristendomsundervisning.

² Anordning nr. 744 om konfirmation. Kirkeministeriet den 2. december 1989.

³ Der er dog visse undtagelser. Senest har Religionspædagogisk Forlag udgivet et undervisningsmateriale, med titlen »Alle mine kilder«, Hanne Toftager og Anne-Birgitte Zoëga (red.), der medtænker projektarbejdsformen.

⁴ E. Harbsmeier m.fl.: Konfirmand 2000. Samarbejde i sognet. To evalueringsrapporter om »Konfirmand 2000«. (KFUM og KFUK i Danmark 1994)

⁵ Nina Tange, »Kvalitet og evaluering«, s. 16, i undervisningsmaterialet »Alle mine kilder«.

Restaurering/konservering af kalkmalerier før og nu

Af Kirsten Trampedach,
sektionsleder Nationalmuseets Bevaringsafdelings
Kalkmalerisektion

I omkring 600 af landets ca. 1700 middelalderkirker er der synlige kalkmalerier, som fortrinsvis repræsenterer perioden fra 1100 til 1536. Udsmykningerne på hvælv og vægge var som inventaret en væsentlig del af formidlingen af den katolske tro og indgik i liturgi og ritualer. Efter Reformationen i 1536 blev der dog stadig malet billeder, men aktiviteterne klingede af i de følgende århundrede for stort set helt at forsvinde i nyere tid. Billedkunstneren Carl-Henning Pedersens udsmykning fra 1984-87 i Ribe Domkirkes apside står indtil videre temmelig alene, som eksempel på kirkelig rumudsmykning fra vor egen tid.

Man må formode, at alle landets kirker har haft vægmalerier, men mange er naturligvis i århundredernes løb gået tabt. Kalkmalerier er en integreret

del af det murværk, de er malet på og skiftende klimaforhold, varierende vedligeholdelsesgrad og ukendskab til deres eksistens under senere tiders kalklag er blot nogle af de årsager, der har resulteret i, at mange er gået til grunde. For Reformationen medførte ikke en systematisk billedstorm, som man oplevede andre steder i Europa. I virkeligheden fandt størstedelen af overhvidtningerne formentlig ikke sted fra før slutningen af 1700-tallet. Der eksisterer endog i dag middelalderlige kalkmalerier, der aldrig er blevet tildækket. Et af de bedst eksempler kan ses i Gierslev kirke på Midtjylland.

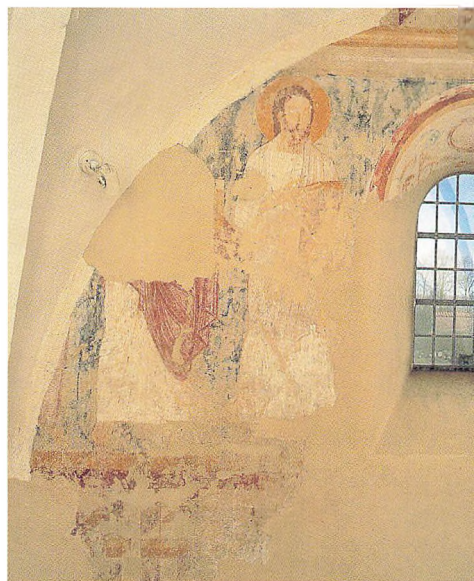
Det 19. århundredes voksende interesse for vor historie omfattede også kirkernes kalkmalerier, hvilket resulterede i et stort antal frilægninger fra

århundredets midte og fremefter. Den første fremdragning fandt sted i Helligtrekongers Kapel i Roskilde Domkirke i 1826, men en færdiggørelse af afdækningen, og en egentlig istandsættelse fandt først sted i perioden 1855-58. Maleren C. O. Zeuthen (1812-90) stod for dette arbejde. Den tidligste egentlige restaurering skete ikke i Roskilde, men blev indledt af Zeuthen året før i Skibby kirke. Men det er imidlertid to andre mænd, som især blev initiativtagere til fremdragningen af et stort antal udsmykninger nemlig tilsynsførende med de historiske bygninger arkæologen J. J. A Worsaae (1821-85) og maleren J. Kernerup (1825-1913). Fra begyndelsen af 1860'erne til århundredes afslutning forestod sidstnævnte stort set alle kalkmalerirestaureringer.

Tilskyndelsen til at afdække de middelalderlige kalkmalerier i 1800-tallet lå først og fremmest i billedernes ikonografiske og historiske indhold, ligesom en vis kunstnerisk kvalitet var en væsentlig forudsætning for bevaring. Da indhold og æstetik var af så stor betydning, medførte det, at restaureringsarbejder ofte tog udgangspunkt i en opmaling og om

nødvendigt rekonstruktion. Sidstnævnte gjaldt ikke kun, når der manglede mindre dele af et motiv, men også hvis motivet var gået helt tabt. Efterhånden som man fik kendskab til flere kalkmalerier, benyttedes denne viden ofte i rekonstruktionerne, hvor motivdele fra andre udsmykninger blev indpasset, således at scenerne blev aflæselige og ornamentikken komplet. Denne frem-

Gundsømagle kirke. Korets nordvæg efter restaurering. Der er ikke fortaget retouchering med farve. Skader er repareret med en mørtel, som i tone svarer til den romanske puds. Bemærk den kalkede kant op mod hvælvet, som viser, at malerierne har stået fremme også efter hvælvs-lagningen.

gangsmåde kan gøre den umiddelbare vurdering af, hvad der er oprindeligt, og hvad der er rekonstruktion meget vanskelig for et utrænet øje. Hvad angår maleriernes oprindelige tekniske udførelse, havde det aspekt kun ringe interesse på daværende tidspunkt, og i restaureringerne blev der ikke gjort forsøg på at kopiere eller efterligne maleteknikken.

Jellinge kirkes korudsmykning kan tjene som illustration af 1800-tallets holdning til restaurering. Arbejdets forhisto-

Nibe kirke. Detalje af Skt. Jørgen (o. 1500) under restaurering. Skader er kalket før retouchering.

rie er dog noget usædvanlig. I 1874 styrtede den ene af korets hvælvinger ned, hvorved der kom romanske malerier af stor ælde og høj kvalitet frem på korets øst- og sydvæg. Tegneren J. Magnus-Petersen, som restaurerede et stort antal kalkmalerier i denne periode, foretog besigtigelsen af fundet og udarbejdede en plan, som indebar rekonstruktioner af de partier, hvor billederne var gået tabt. Ordlyden i hans forslag »...at Intet væsentligt sættes til, men at Malingerne heller ikke komme til at staa som Noget Mangelfuldt, hvad der mindre vel vilde passe sig i en Kirke, hvor der holdes Guds-tjeneste« kan stå som program-erklæring for den tids holdning til restaurering af kalkmaleri. Magnus-Petersens besøg fandt sted i november måned, og han udførte ved den lejlighed en række fine akvareller, som forarbejde til den restaurering, som skulle finde sted den efterfølgende sommer. I juni 1895 vendte Magnus-Petersen tilbage til kirken og blev dybt chokeret over, hvad han så. I vinterens løb havde malerierne lidt en sådan overlast, at de efter hans mening ikke stod til at redde, og han havde ikke noget ønske om at

foretage en restaurering på det foreliggende grundlag. Men stedets præst og menighed fik ham overtalt til ud fra de akvareller, han havde udført året før, at foretage en rekonstruktion. Arbejdet indledtes med, at der blev lavet endnu en række akvareller, hvorefter murenes puds med rester af maleri blev borthugget. Derefter blev en ny puds lagt op, og scenerne på nord- og østvæg blev genmalt i en temperateknik. Akvarellerne forekommer at være meget nøjagtigt udført med gengivelser af farver (også som notat), skader og manglende partier. De rekonstruerede malerier vi i dag ser i Jelling kirke bevidner, at Magnus-Petersen har forholdt sig loyalt til sine observationer og dokumentationen af disse men med den frihed, som tiden tillod til at rekonstruere, hvor maleri var gået tabt. Heri indgik også en fuldstændig nyfortolkning af et område på nordvæggen, hvor en tidligere gennembrydning af muren til et kapel havde tilintetgjort motivet. Magnus-Petersen mente, at den bevarede barselsscene skildrede Kristi fødsel og foretog sin rekonstruktion ud fra den antagelse. Derfor valgte han De hellige tre kongers Tilbedelse. Senere

tolkninger af motiverne har imidlertid fastslået, at det her drejer sig om Johannes Døberens historie, og den manglende scene formentlig har vist den stumme Zakarias, som nedskriver Johannes navn. Af scenen var kun bevaret dele af en skrivepult og en fremstrakt hånd, som holder om et blækhorn. En anden væsentlig begrundelse for nytolkningen er barnet, som bærer glorie – men

Nibe kirke. Skt. Jørgen efter restaurering. Bemærk dragens øje, som ikke er rekonstrueret. Øjet var gået tabt, og da netop øjets udtryk ville dominere scenen, blev det undladt at lade konservatoren fortolke udtrykket.

ikke en korsglorie, som karakteriserer Kristus og æslet og oxen mangler.

Selvom restaureringen af kalkmalerier i Jelling på mange måder er repræsentativ for 1800-tallets holdning, gik man dog her noget videre end sædvanligt, da man valgte at male helt nye billeder på en helt ny bund. Mere repræsentativt er det følgende eksempel fra Tveje Merløse kirke (Holbæk amt), hvor J. Kornerup i

Jelling Kirke. Korets nordvæg. Rekonstruktion, hvor scenen viser De hellig tre kongers Tilbedelse, hvilke er en fejlfortolkning af motivet, som viser scener fra Johannes Døberens liv.

1894 restaurerede kirkens kalkmalerier. Der iblandt den store Majestas-fremstilling i apsiden. I ønsket om at tilbageføre kirken til sit oprindelige udseende fjernedes en højgotisk bemaling, som lå oven på den romanske. Det er ikke sædvanligt at have fotodokumentation fra denne periode, men der foreligger en optagelse fra 1894, som viser apsidens tilstand før restaureringen. Apsishvælvets nordre halvdel er forholdsvis velbevaret, medens der i den søndre kun ses svage spor af evangelistsymboler, og pendanten (Johannes døberen) til Mariafiguren mod nord er helt forsvundet. Forud for restaureringen havde Kornerup malet en akvarel, som angiver hans iagttagelser. I sin indberetning skriver han, at han opfrisker maleriet ved at overstryge det med en fortyndet vandglas, som imprægnerer maleriet og får det til at fremstå tydeligere. Derefter opmaler han med en tynd lasur – og ikke med en dækkende farve. Den blå baggrund, som var stærkt beskadiget, valgte han at nymale, men mere afdæmpet end den oprindeligt har stået. Den søndre manglende figur blev rekonstrueret, og de søndre evangelistsymboler opmalet til et ni-

veau, så de harmonerede med den øvrige del af maleriet. Som det fremgår af Kornerups beskrivelse, var det hans mål at opnå en visuel harmoni og give fremstilling et helt udtryk, men dog med respekt for fundets bevaringstilstand. Han søgte ikke at give maleriet sin oprindelige farvekraft, som ellers ofte var tilfældet.

I de første 3 årtier af 1900 tallet var figurmaler Eigild Rothe (1868-1929) lederen af Nationalmuseets kalkmaleriarbejder, og fra 1921 fastansat kalkmalerikonserverator til sin død i 1929, hvorefter stillingen blev overdraget hans assistent Egtmond Lind. Med Rothe fik faget en mere professionel drejning og en anerkendelse af, at restaurering fordrede en faglig ekspertise. Tilgangen blev mere videnskabelig, og restaureringerne blev foretaget på grundlag af omhyggelige forudgående undersøgelser. Med Rothes virke skete der en udvikling af bevaringsprincipperne. I de første år fulgte han i vid udstrækning traditionerne, og foretog som forgængerne suppleringer og opmalinger, men tillod sig dog ikke samme friheder. Men efterhånden blev forskellen til den ældre opfattelse af restaurering tydeligere.

For Rothe blev det vigtig i forbindelse med nyfund, at afdækningsarbejdet udførtes meget omhyggeligt, og at alle detaljer så vidt muligt kom til syne, (og han forestod selv disse arbejder til forskel fra tidligere, hvor ofte lokale håndværkere udførte afdækningen, hvorefter konservatoren udførte restaureringen). For Rothe blev det ligeledes væsentligt ikke at tilbageføre kalkmaleriet til, hvad det var eller kunne have været men bevare det overleverede. Man kan sige, at her optræder for første gang bevaring som et mål, som selve restaureringen måtte indordne sig under.

Rothe lagde i sine arbejder meget stor vægt på dokumentation og gjorde meget ud af beskrivelserne af maleriernes tilstand før restaurering og gjorde omhyggeligt rede for, hvad han havde tilført. Ikke mindst hans fotografiske dokumentation af fundene både før og efter istandsættelse er meget fine. Også de første farvefotografier optog han i 1910 (BAH), og man må forbaus over den høje kvalitet, han var i stand til at opnå. Hans dokumentation – ikke mindst den fotografiske – er en uvurderlig kilde for konservatoren, der i

dag står over for genrestaure-
ring af hans arbejder.

Med konservator Egmont Linds overtagelse af ansvaret for kalkmalerirestaure-
ring skete der yderligere en udvik-
ling af faget. Med ham indled-
tes den videnskabelige tilgang,
som blev fundamentet for den
udvikling, der skulle ske i hans
tid som konservator, og siden
blev grundlaget for og inspira-
tionen til mange af de princip-
perne, der i dag stadig er råd-
ende.

Ud over maleriernes ikono-
grafiske og kunstneriske ind-
hold blev de genstand for tek-
niske undersøgelser, som kun-
ne give viden om deres udførel-
se og de anvendte materialer.
Denne viden kunne kun tileg-
nes gennem visuelle observa-
tioner kombineret med viden-
skabelige analyser, da der i det
danske arkivmateriale ikke ek-
sisterer samtidige skrevne be-
retninger om kalkmalerier.

Der blev således i Linds pe-
riode, som afsluttedes med
hans pensionering i 1966,
tilført meget ny viden om kalk-
maleri samtidigt med, at han
også udviklede nye metoder til
konservering og restaurering.
Konserveringsaspektet blev ef-
terhånden tillagt større vægt,
og Linds bidrag til bevaring af

kalkmalerier blev af overor-
dentlig stor betydning. Hans
udgangspunkt i materialemæs-
sig henseende var kalk, og det
var dette materiales mange an-
vendelsesmuligheder i både
konservering (reparationer,
fastlægning m.v.) og restaure-
ring (kalkfarver), som blev en
væsentlig årsag til, at de synte-
tiske materialer, som fik indpas
mange steder i udlandet, kun
fik en begrænset anvendelse i
Danmark. Det kan vi være gla-
de for, da det har vist sig, at
mange af de moderne materia-
ler er uforenelige med kalkma-
lerierne og er årsag til mange
uoprettelige skader. I forhold
til restaureringen blev farveud-
bedringer og komplementering-
er ligeledes udført med langt
større forsigtighed end tidli-
gere, og i den tekniske udførel-
se begyndte man at anvende
metoder, som gjorde det mu-
ligt at skelne mellem originalt
maleri og retoucherede partier.
Men skal man karakterisere pe-
rioden, må man nok erkende at
principperne var meget fleksi-
ble, og kunne variere meget fra
opgave til opgave, hvadenten
det drejede sig om nyfund eller
genrestaureeringer.

Den metode, der i vore dage
er grundlag for principperne i
konservering og restaurering,

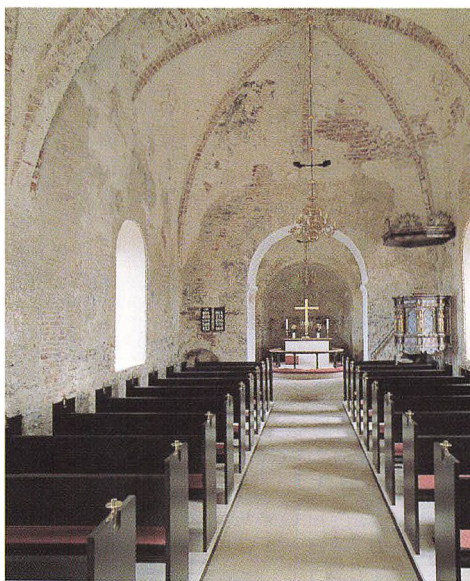
er som tidligere nævnt baseret på vore forgængeres tradition, men der skete en yderligere professionalisering af faget i og med, at der i 1973 blev oprettet en konservatorskole på Det Kongelige Danske Kunstakademi, hvor der uddannes konserveringsteknikere og konservatorer.

For konservatoren er det vigtigt at bevare alle facetter af maleriets kildeværdi og for at kunne leve op til det, arbejdes der ud fra nogle overordnede principper. Det er målet at bevare maleriets autenticitet så langt, som dette er muligt, men samtidigt er man som konservator underlagt visse æstetiske krav som følge af, at malerierne indgår i et aktivt miljø og som ramme om kirkelige handlinger, hvorfor de ikke umiddelbart kan sidestilles med museumsgenstande, der udstilles i montre under kontrollerede betingelser. Det forhold kan ofte stille konservatoren i et dilemma mellem det antikvariske hensyn og menighedens forventning til resultatet af restaureringen.

I behandlingen af kalkmalerier skelnes der i grove træk mellem nyfund og genrestaureringer. I anvendelsen af materialer, hvadenten det drejer sig

om imprægnering, konsolidering, reparation eller retouchering, tilstræbes det at anvende reversible materialer, som enten kan fjernes eller give mulighed for genbehandling af objektet. Som vore forgængere bruger vi stadig kalkbaserede produkter. Kun sjældent er der bedre alternativer, og hvor det er tilfældet, skal egenskaberne

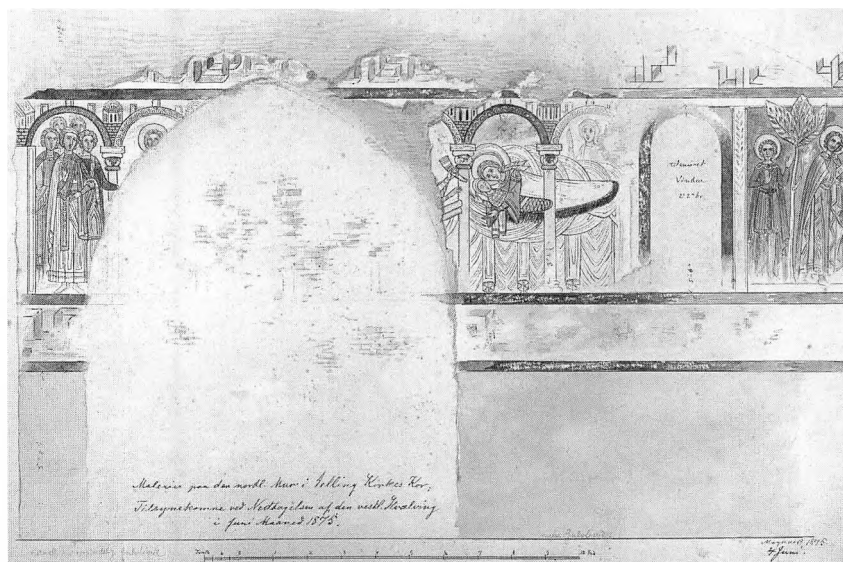
Vrigsted kirke. Interiør under restaurering med prøveopstilling af bænke. Kalkmalerierne, som repræsenterer seks perioder fra 1200-tallet til det 19. årh., er færdigbehandlede. De er rensset, sikret og afslutningsvis imprægneret med kalkvand. Murværket vil forblive ubehandlet. Kirken vil få nyt inventar, som er under udarbejdelse.

være forenelige med kalkmaleriets teknik og det omgivende miljø – ikke mindst murværk og klima.

Ved nyfund bestræber vi os på at gøre så lidt som muligt. Den tilstand, som maleriet er overleveret i, forsøger vi at fastholde. I restaureringsmæssig henseende betyder det, at æstetiske indgreb kun udføres i det omfang, det skønnes nødvendigt for, at maleriet træder frem på bekostning af eventuelle skader. Her lægges der stor vægt på, at farveudbedringer udføres på reparationer og ikke på original bund, samt udføres

på en sådan vis, at der kan skelnes klart mellem originalt maleri og retouchering. Restaureringen er en balancegang, som altid er vanskelig, idet vi er fuldt bevidste om, at i det øjeblik konservatoren går ind og præger maleriets æstetiske fremtoning, vil der altid ligge en subjektiv vurdering til grund for løsningen. Selvom der opstilles objektive kriterier, vil enhver konservator tolke dem og i praksis udføre arbejdet forskelligt. Derfor er dokumentationen af det arbejde, der udføres – både før, under og efter – overordentlig vigtigt for,

Jelling Kirke. Kor, nordvæg. Akvarel udført af Magnus-Petersen 1875 (foto: Nationalmuseet).

at kalkmaleriet kan tjene som en troværdig kilde både i henseende til indhold og teknik. Det hænder undertiden, at et kalkmaleris bevaringstilstand er så god at retouche kan undlades helt. En så vidtgående konsekvens, som ses i de nyligt frilagte malerier i Vrigsted kirke, er dog aldrig taget før. Her er der tale om en total rumudsmykning, som repræsenteres af fragmenter fra seks perioder fordelt på vægge og hvælv. Malerierne er kun blevet renset, sikret og imprægneret (med kalkvand). Mekaniske skader og den varierede bevaringstilstand giver et meget fragmentarisk indtryk, men hvor malerierne det til trods fjører sig usædvanligt smukt og stærkt ind i kirkerummets arkitektur.

Ved genrestaureringer vælger man i langt de fleste tilfælde at tage udgangspunkt i den aktuelle situation og ikke fjerne tidligere over- eller tilmalinger. Dels af restaureringshistorisk interesse, men også ud fra det rent faglige aspekt der ligger i, at vi i de fleste tilfælde ikke er i stand til at vurdere, i hvilket omfang og i hvilken tilstand originalt materiale er bevaret. Derfor vil man ofte kunne bringes i en situation,

hvor en fjernelse af tidligere restaureringer vil medføre en forringelse af maleriets æstetiske fremtræden – en forringelse, som sjældent ville kunne accepteres af menigheden.

Mellem Jelling og Vrigsted kirkers udsmykninger er der ikke langt i kilometer, men i holdningen til, hvad budskab konservatoren ønsker at viderebringe, er afstanden stor. Men Magnus-Petersens interesse for bevaring af kalkmalerier har givetvis været lige så stor som vores, og en ting ville vi sikkert være enige i – at kalkmalerierne er en væsentlig del af vor kulturarv, som vi må forsøge at give de bedste betingelser for bevaring. Ulykkeligtvis er de krav vi stiller til kirkens brug – her tænkes først og fremmest på kirkens klima – ofte ikke forenelig med kalkmaleriernes bevaring. Må begge hensyn dog kunne forenes, så vi ikke bliver nødsaget til som sidste udvej at dække malerierne til igen og dermed overlade til eftertiden at finde en metode til bevaring, for at også fremtidige generationer kan glædes over denne billedrigdom på kirkernes vægge og hvælv.

Når erfaringen retter i teologien

– religionsmødet i indisk sammenhæng

Af Hanne Sander, sognepræst, Jægersborg

Det følgende er et resultat af nogle af de overvejelser, som jeg har gjort mig efter at have mødt indisk kristen teologi, først på en studietur med Præstehøjskolen i 1998 og siden uddybet med et studieophold på det teologiske fakultet i Bangalore i Sydindien, hvor jeg opholdt mig

Hindutempel, 7. årh. Mahabalipuram.

i september sidste år som et led i min 3 måneders studieorlov.

Overvejelserne handler om nogle af de spørgsmål, som den indisk kristne teologi stiller til den teologi, som vi er opdraget med i vores del af verden.

Hvordan er forholdet mellem kristendommen og andre religioner? Kan man ikke være kristen uden at være døbt? Giver det mening at drive mission og at ville omvende mennesker fra en religion til en anden? Vi bekender i den kristne kirke, at Gud har åbenbaret sig i Jesus Kristus, og at Jesus er Herre. Betyder det, at det er udelukket, at Gud åbenbarer sig i andre religioner end i kristendommen?

Det er langt fra nye spørgsmål, men de bliver stillet på en ny måde i verden, som den ser ud i dag. I mødet med Indien blev det tydeligt for mig, at den

meget eksklusive holdning, som det meste af den vestlige kristendom lægger for dagen, kommer i forlegenhed når omverdenen er religiøst pluralistisk.

Mange kristne i den vestlige del af verden lever vel stadigvæk med den forestilling, at kristendommen er alle andre religioner overlegen, ligesom der også er en tendens til at mene, at den vestlige kultur er alle andre kulturer overlegen.

I Danmark har vi levet i et monoreligiøst samfund, og teologien er derfor ikke blevet udfordret af andre religioner, som den altid er blevet det i et multi-religiøst og multi-kulturelt samfund som for eksempel Indien; men også i Danmark forandrer samfundet sig i pluralistisk retning, religiøst og kulturelt, så vi er nødt til at forholde os til den pluralisme, der viser sig både kulturelt og religiøst.

Jo mere vi lærer andre kulturer og andre religioner at kende, jo større bliver verdensbilledet. Det kan opleves som berigende og føre til nye indsigter. Det kan gøre en mere taknemmelig og også mere ydmyg; men det kan naturligvis også virke både forvirrende og opløsende.

Jeg mener rigtignok ikke, at man kan relativere alle religioner ved at sige, at alt stort set er det samme, eller at enhver bliver salig i sin tro.

Hvis man vælger en holdning, der siger, at den ene religion kan være lige så god som den anden, og alle dybest set vil det samme, er der strengt taget ingen grund til at tale sammen, og der sker ingen vækst eller forandring. Den holdning er for mig et udtryk for tom tolerance, hvor man afskærer sig fra mulig gensidig kritik og mulig gensidig berigelse.

En anden mulighed er at fastholde en kulturel og religiøs fundamentalisme, der på

Kristent kapel i indisk form, 19. årh.

sin måde også udelukker samtalen, hvis den ene part på forhånd er overbevist om at sidde inde med hele sandheden, der hæver sig over diskussion.

Udfordringen i religionsmødet ligger for mig at se, om der findes en vej mellem relativisme og fundamentalisme, men først lidt om fundamentalisme.

KULTUREL OG RELIGIØS FUNDAMENTALISME

Det er forståeligt, at mennesker reagerer afværgende og defensivt i en verden, hvor de bliver konfronteret med kulturelle og religiøse former som aldrig tidligere. Erfaringen af at befinde sig i verden som i ét rum kan nemt opleves som overvældende og forvirrende, og det er derfor en forståelig reaktion, hvis man afgrænser sig og forsøger at sætte skærme op mellem sig selv og andre. Det ændrer dog ikke ved, at det er skræmmende, at pluralismen og globaliseringen således har en bagside i form af en voksende religiøs fundamentalisme.

I nyere tid stikker den religiøse fundamentalisme hovedet frem mange steder.

Vi ved det herhjemmefra, hvor man i flygtninge- og indvandrerdebatten både fra politisk og kirkeligt hold kan høre

dem, der siger, at Danmark er forbeholdt danske kristne.

I Indien, der ellers har haft sin styrke i at være en sækular stat, er der flere steder tale om direkte forfølgelse af både muslimer og kristne fra det nationalistiske hinduparti, der på samme måde mener, at Indien rettelig burde hedde Hindustan og kun være beboet af hinduer, der taler hindi.

Men religiøs fundamentalisme har en lang tradition i historien, hvor den ikke mindst har været knyttet sammen med kristen mission.

De kristne korstog er eksempler på religiøs fundamentalisme, der på aggressiv måde ville forkynde kristendom.

Senere var det kolonialisme og mission, der slog følge.

I Indien blev kristen mission således mulig i kraft af den engelske kolonimagt med den følge, at den kristne mission fungerede sammen med en undertrykkelse både politisk, økonomisk og religiøst.

Missionen blev i sig selv imperialistisk og betragtede fremmede religioner som noget der skulle bekæmpes og erstattes af kristendommen som den eneste sande religion. *Hele korstogsmentaliteten inficerede den kristne opfattelse af mission i en sådan grad,*

at den stadig ligger i vor underbevidsthed, skrev Kaj Baagø, der i årene fra 1959 til 1967 var udsendt af Det danske Missions-selskab som missionær i Indien, hvor han blev ansat som professor i kirkehistorie ved The United Theological College i Bangalore. Allerede midt i 1960'erne rejste Kaj Baagø imidlertid en meget radikal kritik af den vesterlandske mission.

Baagø pegede på, at efter mere end hundrede års ihærdigt missionsarbejde blandt hinduer og muslimer var det hverken lykkedes at ødelægge hinduismen eller at vinde Indien for kristendommen.

Kaj Baagø mente, at når missionsarbejdet ikke lykkedes, skyldtes det, at det i bund og grund byggede på en misforståelse. Indien skal ikke vindes for kristendommen i dens vestlige form, for det har aldrig været evangeliets ærinde at hverve proselytter, men derimod at bringe budskabet om Kristus ud i verden.

Kaj Baagø tog konsekvensen af sit syn på kristen mission og forlod Det danske Missions-selskab, kvittede lærerstillingen i Bangalore og meldte sig ud af den danske folkekirke. Han tog afstand fra kristendommens

eksklusive krav om sandheden åbenbaret i Kristus i den form det havde fået i kirkeinstitutionen og kirkens læresætninger. Herom skrev han: *Mange af kirkens symboler og dogmer i dag har tabt kraften til at udtrykke evangeliet... og kirkens former i dag er en hindring snarere end et middel til evangeliets forkyndelse ...jeg må ud af denne kirkelige institution, hvis den smule oprigtige »tro«, jeg har tilbage, ikke skal kvæles af fortsat forstillelse og hykleri.*

Kaj Baagø mente, at man for en tidsbegrænset periode kan være nødt til at leve mellem ruinerne af et tidligere system før en ny bygning kan rejse sig på grunden, men følelsen af nyvunden frihed kan være overvældende og den opgave, der ligger i at tage udfordringen op til at bygge en ny teologi betyder, at man ikke længes tilbage til »sikkerheden« med dens kendte strukturer.

Kaj Baagøs overvejelser og teologiske arbejder før bruddet i 1967 har været igangsatte for mig, så jeg kom til at arbejde med nutidig indisk, kristen teologi. Allerede fra 1920'erne har en række indiske kristne teologer arbejdet på en indisk kristen teologi, ikke frigjort fra den vestlige, men dog selv-

stændiggjort. Samtidig er de optaget af den særlige situation, som kristendommen har i Indien, nemlig den at repræsentere et mindretal i en hinduistisk omverden.

Er det muligt at finde en vej, der hverken ender i relativisme eller i fundamentalisme? Findes der en mere omfattende tænke-måde, der på en gang fastholder den sandhed, der udtrykkes i kristendommen og accepterer, at der også findes guddommelig og evig sandhed udtrykt i andre religioner?

En af de indiske teologer, der i dag repræsenterer en såkaldt pluralistisk teologi, er dr. Stanley J. Samartha, som jeg

Søndagsgudstjeneste i Siloam, Arcotkirken. Biskoppen er på besøg.

nåede at træffe i Bangalore sidste år. Stanley J. Samartha døde den 22. juli i år.

PLURALISTISK TEOLOGI

Dr. Samartha (1920-2001) er med sit eget liv et eksempel på, at det er muligt at vokse op i et multi-religiøst land og alligevel være isoleret både geografisk og religiøst. Familien tilhørte et lille protestantisk mindretal i Mangalore, Sydien, og Samartha beskriver det selv som et snævert og lukket samfund.

Et langt liv som teologisk professor og direktør for Det lutherske Verdensforbunds dialogprogram har imidlertid givet Dr. Samartha erfaringer i dialog med mennesker af levende tro. Det har betydet en åbenhed og frygtløshed i religionssamtalen, så Samartha bidrager til at tegne en ny teologi og ny kristologi i en religiøst pluralistisk verden.

I bogen *One Christ – Many Religions* fra 1991 henvender Samartha sig til læsere i forskellige positioner:

1. *Traditionsbundne, fundamentalistiske kristne, der er sikre på Bibelens ufejlbarlighed og på Kristi enestående og eksklusive rolle.*

2. *Kristne, der er involveret i kristen mission, men som er utilpasse med at stille eksklusive sandbedskrav.*
3. *Kristne, der kæmper mod social og politisk uretfærdighed i verden sammen med mennesker af anden tro.*
4. *Grupper af ikke-kristne, der agter Jesu person og hans tanker højt.*

Med udgangspunkt i, at der kun er én verden og én menneskehed, og med den overbevisning, at der kun er én Gud, prøver Samartha at finde en vej, der hverken ender i konflikt og uforpligtende religiøs relativisme eller i en eksklusiv fundamentalisme.

Tilstedeværelsen af religiøs pluralisme i verden og de spørgsmål, det rejser, er som sagt ikke noget nyt, men der er flere forhold, der bidrager til en ny erkendelse af den religiøse pluralisme. I tiden efter 2. verdenskrig har forholdet mellem kristendommen og andre religioner således forandret sig mærkbart.

Den anden verdenskrig slog ikke alene skår i den vesteuropæiske selvforståelse, så det er blevet vanskeligere at fastholde en overbevisning om den hvide mands overlegenhed i kulturel

og religiøs henseende, men at holocaust kunne finde sted i reformationens hjemland har også betydet, at der i Asien blev stillet spørgsmålstegn ved kristendommens troværdighed.

I Indien har tiden efter anden verdenskrig, der også betød afslutningen på kolonitiden, medført en søgen efter egen identitet og en fornyet åndelig sandhedssøgen i egen kultur og religion.

Men der er meget andet, der spiller en rolle for nytænkningen omkring kristendommen i en religiøs pluralistisk verden.

Naturvidenskaberne har således været igennem en udvikling, der har betydet en ny åbenhed, så der tales mere om muligheder end om visheder, ligesom historievidenskaben heller ikke længere arbejder med én historie, men med mange historier.

En religiøs pluralistisk tænkning kan være med til at understrege, at det guddommelige mysterium er for dybt til, at det kan udtømmes af en bestemt opfattelse.

Verden er skabt med en rigdom af mangfoldighed, og undertrykkelse af mangfoldigheden kan betragtes som et oprør mod Gud som skaber, og som en protest mod hans vilje.

Det mytologiske billede af Babelstårnet i Det gamle Testamente kan tolkes således, at Gud ødelægger den fælles menneskelige bestræbelse på at danne en enhed med ét sprog, én tro og én vilje for at komme på højde med Gud selv. Guds indgriben i dette enhedsprojekt kan ses som et forsvar for mangfoldigheden, der altid bliver undertrykt i forestillingen om enhed.

Thomaskirken i Chennai.

Til grund for den religiøse pluralisme ligger også den menneskelige erfaring af egen begrænsethed over for det ubegrænsede, samt en positiv accept af, at den menneskelige begrænsning kan føre til en større personlig ydmyghed, en mere lyttende åbenhed over for andre og en større undren og taknemmelighed over for Gud, den absolutte og ubegrænsede.

Dr. Samartha kan på baggrund af sit mangeårige arbejde med religions samtale mellem mennesker med en levende tro og religionsteologi sige, at det ikke blot er en historisk nødvendighed i, at vi må forholde os til en pluralistisk virkelighed, men at det også er en teologisk nødvendighed. Selve dialogen må i fremtiden blive den kvalificerede livsstil i en global pluralisme og vel at mærke ikke en pluralisme, der beror på gensidig ligegyldighed, men som konstant handler om, hvad der er sandt.

Men et er at tale om nødvendigheden af religions samtalen, noget andet er, hvordan det lader sig gøre at finde vej mellem relativisme og fundamentalisme.

Hinduismen er til forskel fra kristendommen i sit væsen pluralistisk og er derfor i stand til

at indoptage tanker og træk fra andre religioner. Dette er en af årsagerne til at kristendommen ikke har kunnet »vinde« over hinduismen. Denne grundlæggende tolerance i hinduismen har sin grund i erkendelsen af, at den ultimative sandhed altid vil være unddraget den menneskelige erkendelse, og at alle religioner er udtryk for menneskelige forsøg på at nærme sig sandheden.

Det er her udfordringen til kristendommen ligger. Det bliver mere og mere vanskeligt at fastholde, at den jødisk-kristne-vestlige tradition har det eneste svar på alt til alle i enhver situation. Det bliver nødvendigt at tage en række kristne dogmer op til fornyet overvejelse og gennemtænkning.

EKSKLUSIVE KRAV MÅ OPGIVES

Det første skridt, der må tages, må være at give afkald på kristendommens eksklusive krav på den endegyldige sandhed om Gud, åbenbaret i Jesus Kristus. Mange vil umiddelbart reagere afvisende på et sådant skridt og mene, at det indebærer, at Jesu betydning bliver gjort mindre. Dette er imidlertid kun rigtigt, hvis man tænker i enten-eller kategorier,

hvad der er noget grundlæggende i vestlig tænkning. For asiatiske kristne er det en fremmed tankegang at tænke i enten-eller, ja mange vil sige, at det er en alt for menneskelig tankegang, fordi det er en begrænset måde at tænke på. Hvis man overfører den menneskelige begrænsede tankegang på vores gudsforestilling fører det let til, at der tænkes for småt og for snævert om Gud.

Gud kan ikke rummes inden for en enten-eller tænkning, hvorfor det vil være rigtigere at bruge en tankemodel, der siger både-og eller på-én-gang.

Dr. Samartha lægger derfor vægt på at sige, at når vi som kristne tror på, at Gud har manifesteret sig i Jesus, er det et gyldigt og gældende udsagn, uden at vi samtidigt behøver at nægte, at naboer af anden tro også kan have gyldige og gældende udsagn om Gud.

Kristendommen har en iboende mulighed til en forståelse af, at sandhed ikke er statisk, men dynamisk, og netop derfor kan den sandhed, der er åbenbaret i Jesus Kristus fastholdes samtidig med erkendelsen af, at sandheden om ham er større og dybere end vidnesbyrdene om ham.

Når sandhed eller ytringer

om sandhed forstås som en proces og ikke som noget statisk, betyder det også, at der kan ske en vækst i sandhed. Samartha nævner meget betegnende, at en mand som Gandhi har givet sin selvbiografi titlen: *The Story of my Experiments with Truth*.

Gandhi ser ikke sig selv som et menneske, der sidder inde med »sandheden«, for intet menneske kan ikke sidde inde med sandheden, men ethvert menneske gør erfaringer med sandheden.

TROSBEKENDELSE

Villigheden til at give afkald på eksklusive krav på Guds åbenbarede sandhed vil også påvirke synet på kirkens trosbekendelse. Ingen trosbekendelse kan være den afgørende autoritet for den kristne menighed, for ingen trosbekendelse kan udtømmende formulere sandhedens og troens indhold.

Når tilslutningen til en bestemt formuleret trosbekendelse bliver vigtigere end at forholde sig til den sandhed, som trosbekendelsen er et forsøg på at formulere, er trosbekendelsen blevet til en erstatning for sandhed og kan være med til at afskære samtaler om troens indhold.

På den måde kan trosbeken-

delsen blive en hindring for en frugtbar religionssamtale. Der hvor trosbekendelsen er blevet en stivnet form, der i sig selv spiller en større rolle end den sandhed, den skal formulere, kan den også blive en sten, der ligger i vejen for samtale om tro i kirken.

HELLIGÅNDEN

Allerede i 1991 ved Det lutherske Verdensforbunds møde, hvor temaet var »Kom Helligånd, forny hele skabningen« blev opmærksomheden henledt på, hvor afgørende en fornyet tænkning om Helligånden er sammen med en kristen teologisk forståelse af religiøs pluralisme. Ligesom teologien ikke kan begrænses til den jødisk-kristne frelseshistorie, kan Helligåndens virke heller ikke alene dreje sig om kirkens enhed, men må også udstrækkes til forholdet til andre religioner.

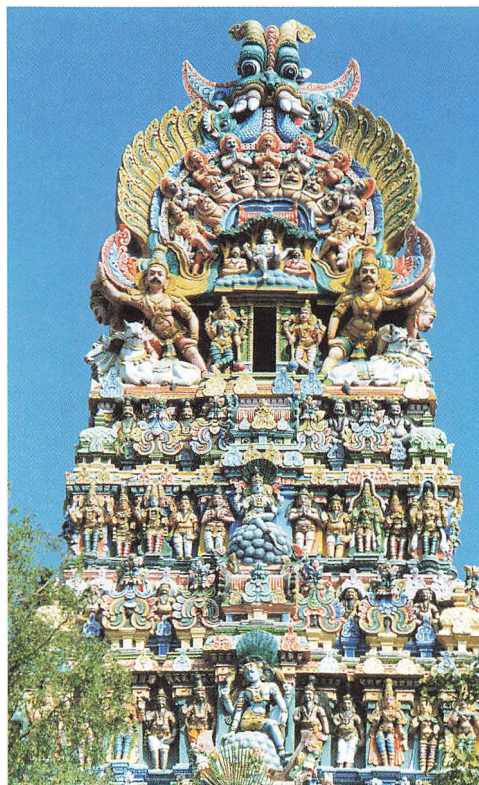
Samartha peger her på nogle punkter, der må tages op igen. Et af dem er det gamle spørgsmål om, hvorvidt Helligånden udgår fra Faderen alene eller fra Faderen og fra Sønnen. Så tidligt som i 1054 splittede det spørgsmål den kristne kirke i en katolsk og en ortodoks del. Samartha forsvarede det ortodokse standpunkt, der fastholder,

at Helligånden udgår fra Faderen, så Helligåndens virke så at sige ikke skal underlægges den kristne kirkes kontrol. Også i spørgsmålet om, hvorvidt Helligånden først sendes ud over verden efter Jesu død og opstandelse, eller hvorvidt Helligåndens gave er knyttet til dåben, fastholder Samartha, at Helligånden er udgået fra Faderen og derfor med fra skabelsen, ligesom Helligånden altid vil være en uafhængig gave, og altså ikke nødvendigvis være bundet sammen med dåben. Dette betyder selvfølgelig noget i samtalen med mennesker af anden tro, for det er en medgivelse af, at Ånden kan virke både i og uden for kirken. Her gør Samartha også opmærksom på, at hinduistisk og buddhistisk tradition kan bidrage til forståelse af Helligåndens virke i den indre dimension af alt religiøst liv.

Her er der nok en del, der vil spørge, om vi ikke ender i religionsblanderi og om, hvordan vi så overhovedet kan skelne mellem ånderne. Men igen viser Samarthas frygtløshed sig, for han mener nok, at der findes kriterier, der kan hjælpe os til at skelne. Skellet går bare ikke mellem kristendommen og de andre religioner, men mellem

frihed og ufrihed, mellem forudsigelighed og uforudsigelighed, mellem grænsedragning og grænseløshed. Samartha siger, at der hvor Helligånden råder, skabes der nye relationer og fællesskaber på tværs af religiøse, kulturelle, ideologiske, racemæssige og sproglige barrierer.

Minaksitemplet, Madurai, 17. årh. Udsnit af tempeltårn.

På tværs af religiøse og kulturelle forskelle kan Guds ånd bevirke, at mennesker kan arbejde sammen for at bekæmpe ødelæggende, undertrykkende og uretfærdige strukturer i samfundet, og kan bevæge mennesker til at stille krav om helhed i livet, frihed, selvspekt og menneskelig værdighed.

Her bliver Samarthas hovedanliggende tydeligt. Det er erfaringer af menneskelig nød og undertrykkelse, af splittelse og rådvildhed i den religiøst pluralistiske verden, der får ham til at genoptage det teologiske arbejde med kritisk at forholde sig til kirkens dogmer og tradition uden at have hverken i relativisme eller fundamentalisme.

På en umiddelbart inspirerende måde forsøger han at skitsere en ny kristologi, der bliver underordnet teologien, for på den måde at give mere plads til mennesker af anden tro. For ham er teologiens mål at holde en vision op om Guds fortsatte virke i verden.

En vision som alle de mennesker har del i, der arbejder på at hele det brudte i menneskeheden, som vil overvinde det fragmenterede i livet, og som vil slå bro over den kløft, der er mellem natur, menneskehed og Gud.

Litteraturhenvisninger

Samartha, Stanley J.: *Between Two Cultures*. ATC. Bangalore 1997

Samartha, Stanley J.: *Courage for Dialogue. Ecumenical Issues in Inter-Religious Relationships*. WCC. Geneve 1981

Samartha, Stanley J.: *One Christ – many Religions. Toward a Revised Christology*. SATHRI. Bangalore 2000

Baagø, Kaj: »Honestly speaking«, i: *The United Church Review* 1967.

Lee, Jung Young: *The Yin-Yang Way of Thinking: A Possible Method for Ecumenical Theology*.

Øg samme: *Can God Be Change Itself? i: What Asian Christians Are Thinking. A Theological Source Book*. Ed. Douglas J. Elwood. New Day Publishers 1976.

4 uger på Zionbjerget

Af Dorothea Glöckner,
sognepræst i Glostrup

Israel er et land, vævet sammen af drømme og længsler, et land, hvor fortiden ustandselig trænger sig på, og hvor håbet dagligt plantes på ny ... Noget lignende læste jeg hos en israelsk forfatter, og under mit ophold i Israel i begyndelsen af dette år kunne jeg selv fornemme, hvad disse ord står for.

Fra den 4. januar til den 4. februar 2001 opholdt jeg mig i Benediktinerklostret *Hagia Maria Sion* i Jerusalem, hvor det var min opgave at undervise tyske teologistuderende om Søren Kierkegaard. Dette lyder sikkert lidt mærkeligt, og heller ikke EL ALs – sikkerheds-personale kunne forstå, hvorfor tyske studerende ubetinget skulle opholde sig i Jerusalem, for dér at blive undervist af en præst fra Danmark om filosofiske emner, som jo kan diskuteres hvor som helst i verden.

Langt om længe lykkedes det for mig at forklare baggrunden for min rejse. En af benediktinermunkene, der tilhørte klostret i Jerusalem, havde for omkring tyve år siden fået den idé, at arbejde for en bedre forståelse mellem katolikker og protestanter. Til dette formål indrettede han uddannelsesinstitutionen *Theologisches Studienjahr*, hvor katolske og protestantiske teologistuderende har mulighed for at studere et år i fællesskab. Dette fælles studium foregår i huset *Beith Josef*, som bliver forvaltet af klostret, men har sin egen studieledelse. Her får de studerende mulighed for at lære hinandens konfessionelle baggrund bedre at kende – samtidig med at de på nær hold oplever tre verdensreligioners konfliktfyldte sameksistens. For at kunne bruge dette

års ophold i Israel som en del af deres studium, bliver de unge mennesker desuden undervist af tysksprogede professorer og docenter, som afholder seminarer i de traditionelle teologiske discipliner. Disse seminarer bliver koordineret under et fælles emne – og dette år var emnet: Magtforestillinger i mono-teistiske religioner. Jeg var blevet inviteret af den daværende studieleder, Michael Bongardt, som havde læst min Ph.D. afhandling om Kierkegaard. Desuden vil jeg her indskyde min tak for, at jeg fik bevilliget seks ugers ulønnet tjenestefrihed, for at muliggøre dette projekt.

Da jeg – enfoldig nok – var kommet så langt med min forklaring, blev EL AL's sikkerhedspersonale pludselig inter-

esseret. »Hvad skal De så undervise i«, spurgte de ivrigt, og jeg havde svært ved at forklare, at mit emne: »Guds almagt – menneskets frihed« bestemt ikke havde noget med fanatisme at gøre. Min kuffert blev nøje gennemført, men endelig fik jeg lov til at slippe ud i afgangshallen. Således startede min første rejse til Israel – efter flere ugers usikkerhed, om jeg overhovedet skulle tage af sted, på grund af urolighederne i landet.

Under mit ophold i Jerusalem havde jeg rig lejlighed til, at fundere nøjere over Kierkegaards – og ikke mindst over magtproblematikkens aktualitet. Mens vi sad i undervisningslokalet, samledes israelske tropper uden for på parkeringspladsen, kun ca. 70 meter fra os. En til to gange om ugen var vi således omgivet af flere hundrede unge soldater – og vi mærkede tydeligt, i hvilken skinverden vi befandt os, bag ved klostrets mure.

Men tiden i Jerusalem gav os også indsigt i landets konfliktfyldte situation. Studiehusets ledelse prøvede på at informere os så objektivt som muligt ved at invitere foredragsholdere fra begge sider. Vi lyttede både til en israelsk bosætter og til en

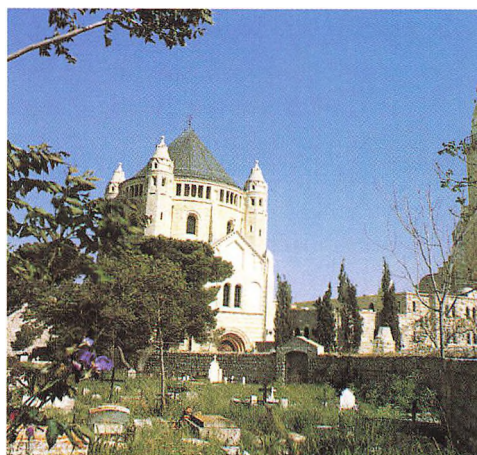

kvinde fra den palæstinensiske fredsbevægelse. Og på vores ture gennem byen og landet oplevede vi dagligt den nedtrykte stemning, den israelske hærs meget synlige tilstedeværelse og palæstinenserens fortvivlede situation.

Især min første spadseretur gennem Jerusalems gamle bydel har sat dybe spor i min erindring.

To af de studerende var så venlige, at følges med mig – og det blev jeg glad for, for ellers havde jeg nok ret hurtigt afbrudt dette første besøg. På den korte vej fra klostret til Zionporten passerede vi en Toraskole og Davids grav, med »The World Peace Center« på den anden side. Ved indgangen til dette »World Peace Center« hang en stor plakat med overskriften: »Do you want to know, why Judaism is right and the Messiah didn't come yet?« Nogle få meter derfra mødte vi de første soldater. Unge mennesker omkring de tyve år, med deres skarpladte våben på skuldrene. Inden vi kunne passere Zionporten, måtte vi fremvise vores pas og fortælle om vores hensigter i byen. Derefter fortsatte vi i retning mod gravkirken og kom snart frem til den tomme plads foran kirken.

Der var næsten ingen turister i byen, og vi slap for at vente i en lang kø. Til gengæld tog dette første besøg i gravkirken kun nogle få minutter. En efterladt håndtaske udløste en bombealarm, og vi måtte omgående forlade stedet. De studerende mente dog, at man ikke behøvede at tage disse – i øvrigt ret hyppige – bombevarsler alvorligt. De gik mest ud på, at skabe en hysterisk stemning, og var som sådan en del af den israelske politik. Få gadehjørner videre kom vi til den tyske frelserkirke, hvor også den danske kirke holder gudstjenester i et sidekapel. Fra frelserkirkens tårn så vi ud over Jerusalems fire bydele, det armenske, det jødiske, det kristne og det muslimske kvar-

ter. Omarmoskeens kuppel glinsede i solen, og bagved tempelpladsen hilste kirketårnene fra Oliebjerget – de to himmelfartskirker, Dominus Flevit og Nationernes Kirke. Mens der fra moskeernes tårne blev kaldt til bøn, marcherede israelske soldater over byens tage. Israelske flag vejede fra flere huse i det muslimske kvarter, og de studerende forklarede, hvorfor netop disse huses terrasser var overdækket med store plastikfolier. Ellers ville de muslimske naboer nok smide deres affald på jødernes huse – særskilt i disse dage, hvor den statslige byrenovation strejkede, undtagen i det jødiske kvarter. Vi gik hjem gennem suq-en, den ellers farverige basar, som nu udstrålede en ret trist stemning. De sidste tre måneders mangel på turister havde medført en alvorlig økonomisk situation for de palæstinensiske handlende – som ikke engang forsøgte, at få os til at købe noget. I stedet for blev vi inviteret på en kop pebermyntete, og vi hørte på skildringer af deres desperate situation.

Næste dag, den 6. januar, holdt den græsk ortodokse kirke jul. I denne anledning besøgte vi fødselskirken i Bethle-

hem. Det viste sig, at Arafat var på stedet – og at han senere på dagen skulle opholde sig i selve fødselsgrøtten. Men da vi kom tidligt på eftermiddagen, var det stadig muligt, at besøge kirken og at opleve forbedelserne til den ortodokse festgudstjeneste. Det mest spændende var dog selve turen fra Jerusalem til Bethlehem. For at undgå det israelske checkpoint, kørte vores palæstinensiske taxachauffør en omvej på næsten 30 kilometer, selvom den direkte vej ikke er længere end 6-7 kilometer. Vi passerede nogle fattige områder uden for byen, kørte igennem Bethlehems naboby Beith Sahour, og nåede endelig frem til Shepherdsfield – hyrdernes mark –, som er det sted, hvor engelen Gabriel forkyndte Jesu fødsel for hyrderne. I hvert fald ifølge Franziskanere, hvis tilstedeværelse på mange bibelske steder har medført, at denne munkeorden bliver kaldt for »Det hellige lands custodus«. Den græsk-ortodokse kirke har dog fundet frem til et andet sted, hvor Gabriel viste sig for deres hyrder. Ja, der er stadig nogle marker omkring Bethlehem, og på vej fra det ene forkyndelsessted til det andet så vi også en hyrde, siddende på

et æsel, med en flok får foran sig. Men stemningen var alt andet end romantisk. Rakels grav ved indgangen til Bethlehem var lavet om til en israelsk militærforlægning – og vi vidste også, at vores længere rejse fra Jerusalem til Bethlehem var en del af den daglige chikane, som den palæstinensiske befolkning var udsat for.

»De kniber os under tæppet – og så undrer verden sig over, hvorfor vi hyler«. Med disse ord kommenterede en palæstinensisk rejseleder forholdet mellem de stridende parter. Dette skete en anden dag, da vi var på vej igennem den judæiske ørken til Jericho. Vi havde passeret klostret Mar Saba og ville fortsætte turen til Jericho ad nogle ret stejle veje gennem ørkenen. Men pludselig var vejen ødelagt, nogle kæmpesten lå foran os, uden det mindste varselstegn. Ved dagslys udgjorde denne forhindring dog ingen livsfare – men om natten kunne man nemt køre sig ihjel på dette sted. Chaufføren vendte bilen, vi kom tilbage på motorvejen, og nåede lidt senere frem til en lang bilkø foran det israelske checkpoint, der kontrollerede indkørslen til Jericho. »Turister og jøder må ikke besøge byen i dag« – var den

venlige besked, vi fik af den israelske soldat, som ellers gav tilladelse til, at der måtte passere én palæstinensisk bil hver halve time.

Det var utroligt spændende, *ikke* at se Jericho. Samtidig vågnede spørgsmålet, hvordan man overhovedet kan færdes som turist i dette land – d.v.s. som iagttager, der opfatter forholdene i landet mere eller mindre som en anden form for oplevelse. Men der skete også noget med os, hver gang, vi blev udsat for en mindre tryk situation. Det var ikke farligt for fremmede at færdes i Israel på dette tidspunkt, men alligevel var det en sær fornemmelse, da Via Dolorosa pludselig var menneskeforladt, og en anden gang, da nogle palæstinensiske børn kastede med sten efter os.

»Her vågner folk stadig af mareridt, hvis årsag ligger 60 år tilbage« – også denne sætning er med til at beskrive en del af Israels sammensatte situation. I anledning af, at Tyskland havde sendt Rudolf Dressler som ny tysk ambassadør til Israel, besøgte vi den israelsk – tyske venskabsforening. Foreningens formål er at skabe forsoning, og flere medlemmer er tyske jøder, der har overlevet Holocaust. Manden, som talte

om mareridtene, var i halvfemserne. Også på Zionbjerget trænger denne fortid sig på: kun få meter fra Benediktinerklostret ligger den kirkegård, hvor de jøder ligger begravet, der stod på Schindlers liste.

Benediktinermunkene, som vi boede hos, har deres egen måde at omgås den spændingsfyldte situation.

Bøn og fordybelse er deres

måde at demonstrere vejen til fred og forsoning. Hver aften deltog vi i munkenes komplet, som består af bibelsk vekselsang, tavshed og bøn. Ved siden af salmerne fra det Gamle Testamente bruger munkene også elementer af både den muslimske og den jødiske tradition. Som optakt til muslimernes fredagsbøn læser munkene hver torsdag aften en sure fra koranen, og hver fredag aften følger nogle bibelske tekster fra den jødiske sabbatliturgi. Men det mest specielle indtryk får klostrets besøgende om onsdagen, hvor munkene holder deres komplet i krypten under kirkerummet. Her står en sarkofag, der fremstiller Maria. Ifølge traditionen døde Maria på Zionbjerget, og det er derfor, at klostret kalder sig Hagia Maria Sion. Under salmesangen har man her lejlighed til at betragte ikke kun Marias sarkofag, men også de fine mosaikker, der pynter sarkofagens baldakin. Her findes billeder af bibelske kvindeskikkelser, Sarah, Rakel, Deborah, Esther og nogle flere. Mens selve kirkerum er udsmykket med et stort rundmosaik med de 12 apostles navne, samt profeterne Esajas, Eremias og Ezechiel, mindes Maria og andre bibelske kvin-

deskikkelser i denne krypt. Og mens munkene de andre dage forlader kirken umiddelbart efter kompletten, forbliver de her i stilhed og bøn. Klosters besøgende bliver nødt til at gå på dette tidspunkt – men ingen glemmer synet af disse knælende munke lige med det samme. Men også i denne sammenhæng høres en del kritiske stemmer. »Det er ikke nok, at Jerusalems gæster beder for fred uden de stridende parter deltager i denne bøn.« Denne kritik var mange enige om, især i den interkonfessionelle »Prayer Week for Christian unity«, som fandt sted i Jerusalem, ganske få dage, inden Sharon blev valgt som Israels nye regeringsleder.

Under denne »Prayer Week« var det blandt andet muligt at besøge nadversalen, et sted, som på sin egen vis fortæller om forholdet mellem jødedom, kristendom og islam. Nadversalen er nemlig en del af det

bygningskompleks på Zionbjerg, der hører med til Davids grav, og står derfor under jødisk forvaltning.

Det betyder blandt andet, at jødiske myndigheder afgør, hvornår der må holdes kristne gudstjenester i nadversalen. Som turist har man selvfølgelig altid tilgang, men en gudstjeneste på stedet kræver en ekstra tilladelse.

Det var altså en sjælden oplevelse, at kunne stå i nadversalen, sammen med kristne fra mange forskellige konfessioner og bede Fadervor sammen, efter at aftenens talere havde stået under et mihrab, der minder om den tid, da nadversalen blev brugt som muslimsk bedested.

Her i nadversalen, i denne interkonfessionelle forsamling, endte min rejse hvor den begyndte:

På Zionbjerg i det jordiske Jerusalem.

Kirken i landsbyen – landsbyen i kirken

Af Tine Baarts Andsager,
sognepræst, Sengeløse

»Velkommen til Sengeløse«
»Ved landsbyens gadekær, der mødes du og jeg«.

Ja, sådan kan man introducere ens første møde med den idylliske landsby Sengeløse, hvor undertegnede er præst på 2. år. For de, som ikke kender dette smørhul, så kan det oplyses, at Sengeløse ligger få km nord for Høje-Taastrup. Gadekæret danner rammen om den gamle del af landsbyen med snadrende ænder om sommeren og skøjteløb om vinteren, hvis vejret ellers tillader det. Rundt om gadekæret ligger små, søde, gamle huse. De ligger omgivet af haver med gamle træer og stokroser ud mod den lille, snoede og smalle vej, som er ved at bukke under for det enorme bilpres, der hviler på den i dagtimerne. Vi har en lille brugs, som udover at forsyne byen med dagligvarer også

agerer samlingssted for byens indbyggere. Her bliver der snakket hen over frysedisken om det sidste nye.

Og om der ikke også er en kirke? Jo, såmænd. Midt i byen knejser den gamle hvide middelalderkirke omkranset af en smuk og duftende kirkegård, hvis buksbom henleder tankerne til dengang man trippede af sted med mormor i hånden på kirkegården søndag eftermiddag. Og hver morgen og aften ringer klokkerne ved graverens hånd for sengeløseboerne. Jo, der er Morten Korch-stemning, så det vil noget.

DEN LOKALE PULS

Sengeløse har på mange måder formået at bevare landsbypræget, selvom den ligger så tæt på hovedstaden.

Det hænger efter min vurdering sammen med den store

selvbevidsthed, der præger befolkningen.

Alle er klar over, hvor let det er at blive opslugt af storbyen. Derfor gøres der en stor indsats for at bevare intimiteten og selvstændigheden.

Der er et stort foreningsliv i byen, faktisk er det svært at møde nogen, som ikke sidder i en eller anden bestyrelse.

Idrætten spiller den største rolle her, og næsten alle idrætsgrene er repræsenterede, om det så er squaredance eller senioridræt, så er der mulighed for at frekventere et hold. Der afholdes flere arrangementer i byen hvert år. Juletræsfest og julebal, byfest og loppemarked med revy. Mange giver et nap med og det styrker sammenholdet blandt sengeløseboerne.

Befolkningen arbejder primært i omegnen og tager hver morgen væk fra landsbyen. Det betyder dog ikke, at storbyens mange flotte tilbud frister. Nej, de lokale arrangementer trækker mere og kan sagtens hamle op med København.

Sengeløse er altså en lille by med et stort bankende lokalt hjerte.

KIRKE-TRAFIK

Se, nu er det ikke, fordi jeg har glemmt, at denne lille artikel

skulle beskrive, hvorledes den folkekirkelige situation afspejler sig i Sengeløse sogn i Højetaastrup provsti.

Men det er ikke tilfældigt, at kirken indtil videre kun er beskrevet som et bygeografisk fænomen. Det er sandt, at kirken ligger dér midt i byen. Dér har den ligget i ca. 900 år og dér ligger den godt. Sengeløseboerne kører måske op til flere gange om dagen forbi »deres« kirke, og det i mere end én forstand. For der er ikke den store søgning til kirken udover ved særlige lejligheder som dåb, konfirmation, vielser, dødsfald og jul. Det store engagement som ellers kendetegner befolkningen, gælder ikke lige i forhold til kirken.

Den kører man hellere omkring.

Om søndagen sidder der en lille, men trofast skare til gudstjeneste. Mennesker, som selv søger kirken, og som også deltager i andre sammenhænge, der har med kirken at gøre. Her tænker jeg på de mere etablerede sammenhænge som sogneeftermiddage og kirkekoncerter. Disse mennesker udgør en vigtig del af det kirkelige liv i sognet.

Men kirken og dens arrangementer har altså ikke den sam-

me folkelige opbakning som andre foreninger i byen.

SOM FOLK ER FLEST

Nu tror jeg ikke, at det skyldes, at sengeløseboere er ukristelige eller ateister eller anderledes end andre danskere. Der er en afklaret holdning til, hvornår man »bruger« kirken. Og det gør man bare ikke så tit. Det betyder ikke, at befolkningen ikke respekterer kirken eller er holdningsløse over for den. Kirken skal være der og den skal på én gang være bærer af traditioner og samtidig villig til at optage moderne ikke-kirkelige indslag.

Traditioner kommer tydeligst til udtryk ved begravelser med f.eks. udsyngningen og begravelseskaffe, hvor præsten er inviteret med. Derimod er ønsket om fornyelse stærkest ved vielser med f.eks. indslag af mere verdslig karakter i ceremonien.

Nu vil nogle måske sige: Nåh ja, folk i Sengeløse er ligesom resten af den danske befolkning, er der mere at sige om den lille by?

Nej egentligt ikke, for jeg tror ikke, at sengeløseboerne er utilfredse med kirkens placering i deres tilværelse. Den er, hvor den skal være, man kører

oftest forbi den, for så engang imellem at standse og gå ind.

AT TVINGE HESTEN TIL TRUGET

Men man kan vel godt pirke til den opfattelse hos sognebørnene. Ikke for at fylde kirken hver søndag, så præsten kan sove de retfærdiges søvn.

Men hvem siger, at fordi man sjældent går i kirke, så er det udtryk for ens religiøse behov?

Er det ikke kirkens (her skal kirke forstås som menighedsråd og præsten) opgave hele tiden at give sine sognebørn de bedste muligheder for at komme i Guds hus og høre Guds ord?

Nu er det ikke fordi, at jeg skal gøre mig klog på andres religiøse behov. Men jeg giver altså ikke meget for myten om, at folk bliver omvendt efter at have været i kirken én gang.

Jeg har i hvert fald aldrig mødt nogen, for hvem det er sket. Til gengæld har jeg mødt mennesker, som aldrig sætter deres ben i kirken, men som er religiøse. Der er lige så megen bund i danskeres og sengeløseboernes religiøsitet, som i andre folkeslags. Manglende søgning er ikke nødvendigvis ensbetydende med manglende tro.

Men det, der foregår i kirken er, tror jeg, i manges øjne bare

så anderledes i forhold til deres liv i øvrigt, at de ikke kan finde sig til rette. Den »anderledeshed« gør dem ikke nysgerrige, men får dem til at blive væk, selvom de måske har behov for kirken.

Da er det vel kirkens – dvs. præstens, menighedsrådets og den faste menigheds – opgave at komme folk i møde, give dem nogle tilbud som giver lyst og mod til at opsøge den og lære kirken bedre at kende.

Jeg tror, at det handler mest om traditioner og vaner. Og dem kan man jo godt forsøge at rokke ved, selvom det kan lyde som en enorm opgave. Ja, ja, kan man indvende, godt nok kan man tvinge en hest til truget, men man kan ikke tvinge den til at drikke!

Nu mener jeg ikke, at folk skal tvinges i kirke, men for at opdage, at kirken måske rent faktisk kan dække ens religiøse behov, så er man da nødt til komme der jævnligt.

LEVENDE HUS ELLER TOM KULISSE

Det skal ikke lyde, som om jeg synes, det er en simpel opgave. Det er hundsvært – jeg kunne være fristet til at sige umuligt – at se, hvad der skal til for at ændre folks holdning, så de

kommer ind i den gamle kirke ved kæret i stedet for at køre forbi den.

Menighedsrådets og præstens forsøg i Sengeløse er ikke revolutionære, og de kræver tålmodighed og en ryg, der kan bære såvel »succes« som »fiasko«. Vi tager små skridt.

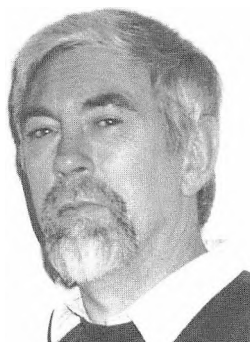
Her i efteråret starter vi juniorkonfirmander. 3. klasserne inviteres 4 gange i kirken med afsluttende familiegudstjeneste. Det er et ydmygt forsøg, og det er med bævende hjerte, vi går i gang, for vi har ingen anelse om, hvor mange børn, der vil dukke op.

Men det er et tilbud til en kommende generation om at blive fortrolige med et sted, hvor tanker kan få luft og blive vendt i et religiøst rum. Hvor de kan komme i nærkontakt med verdens bedste budskab.

Om det vil ændre på søgnin-gen til kirken i fremtiden, er ikke til at vide. Folk bestemmer jo i sidste ende, om de hellere vil køre omkring kirken end gå ind i den. Og om den skal være et levende hus eller blot en tom kulisser i et Morten Korch landskab.

Og familien kom til kaffe

Af Egon Hansen,
Rågeleje

Og de nægtede at daffe, i stedet satte de spor i et lokalsamfund.

Endnu engang er en af Shu-Bi-Dua's tekster med socialrealistisk indhold blevet aktuel. Men familien Koncar kom ikke for, som sangen fortsætter, at blive så længe der stadig var flæskesvær og sprut. Nej, familien Koncar kom til Blistrup sogn godt skjulte og med det eneste ønske at finde et sted, de kunne kalde deres hjem og et arbejde, så de ikke lå nogen til last.

Familien var flygtninge. Flygtninge, der ikke passede ind nogen steder. Men hvorfor passede de ikke ind, hverken hvor de kom fra eller i Danmark? Familien er østslavonere. Da Østslavonien i 1995 blev kroatisk kontrolleret, opstod der kraftige spændinger imellem serbere og kroater.

Derfor blev blandede ægteskaber ikke bare chikaneret men direkte forfulgt. Dette ramte også familien Koncar, der måtte være flygtninge i deres eget land i en periode, inden de valgte at forlade hjemlandet og drage nordpå uden anden bagage end deres tro på Gud og kærlighed til hinanden.

Ægteparret Koncar er et blandet ægtepar. Milan er serber, mens hans kone Zjelka er kroat. Deres datter Milana er i dag 13 år, og sønnen Nemanja er 10 år. Desuden har Milan fået familieansvaret for sin lillesøster Ljublinka på 11 år.

Som dansker er det absolut umuligt at forestille sig forfølgelse, fordi en sjællænder giftede sig med en jyde. Langt mindre ville vi forstå, at deres børn ville være horeunger og blive mobbet af alle. Men kristne danskere, der har ar-

bejdet i Østslavonien forstod situationen.

Familiens ansøgning om asyl blev totalt afvist af de danske myndigheder. Blandede ægteskaber passede ikke i den juridiske skabelon. En returbillet til Østslavonien blev gjort klar. Dette blev for meget for dem, der kendte til de østslavonske familiefølgelser. Kristne mennesker med kærlighedsbudene stående over alt det menneskeskabte greb ind. Blandt mange andre i samme situation blev familien Koncar fjernet fra flygtningecentre og skjult rundt omkring i Danmark.

I december 1999 blev skjulestedet et sommerhus i Blistrup sogn. En personlig kristen viceskoleinspektør fik anbragt børnene i den lokale skole. En søndag kom hele familien til højmesse. Efter gudstjenesten var der kirkefrokost. Heldigvis havde familien tolk med, for det blev en meget lang snak. Det gik op for os, at vi lige pludselig befandt os dér, hvor vi som kristne ikke kunne vende ryggen til, og de nære problemer blev kortlagt.

Familien flyttede fra sommerhuset til en lejlighed i Indre Missions hus. Der blev etableret familiekontakt. Børnene lærte meget hurtigt dansk i

skolen. De var lærenemme og fik mange venner. Lokale familier lærte de voksne forståeligt dansk på få måneder. Flere familier inviterede flygtningene ind i deres vennekreds. Forår og sommer blev til en utrolig lærerig periode. Vi lærte meget om forholdene på Balkan. Men vi lærte også, at der var en lokal folkevilje til at stå sammen for at hjælpe mennesker i nød. Utallige er de henvendelser indenrigsminister Karen Jespersen modtog fra enkeltpersoner, foreninger og Blistrup netværket. Selv skolebørn lavede improviserede underskriftindsamlinger.

Trods ihærdig indsats fra lokale og fra de mennesker, der oprindeligt havde reageret, stod det os klart, at vi ikke kunne få lov til at beholde familien i Danmark. Det stod os også klart, at vi havde en indenrigsminister, der ikke betragtede os som kriminelle. En minister, der arbejdede seriøst for at støtte en løsning, der ikke indebar en returbillet til Østslavonien.

Der blev etableret opholds- og arbejdstilladelse på Færøerne. Men vi ville ikke tage afsked uden at gøre vores til en god start på Færøerne. Derfor blev der pakket en stor skibs-

container indeholdende familiens bohav og gaver. Med var også en stor mængde indsamlet bohav til de østslavonere, der skulle rejse samtidig. Disse stod helt uden bohav og egentligt netværk.

Afskedsfest i en tæt pakket Kirkelade blev efterfulgt af rørende afsked i lufthavnen.

Kun få har i dag kontakt med Koncar. Vi ved, at det ikke er let for en skovarbejder at arbejde i fiskeindustrien. Det er heller ikke let for en kvinde med fiskeallergi at være ansat samme sted. Men alle ved, at det er den næstbedste løsning.

Endnu kan vi huske Milans grædende ord da afgørelsen var læst op for familien: »Gud har taget en stor byrde fra mig. Jeg er ikke længere på flugt med ansvar for min familie.«

Men Gud gjorde langt mere end dette. Han lærte os, at når Jesus i Lukas 10,37 (den barmhjertige samaritan) som det sidste siger, »gå du hen og gør ligeså«, ja så mener han det. Han siger jo ikke, at vi skal læne os tilbage i sofaen og diskutere en løsning. Han siger heller ikke, at vi skal nedsætte en komite til at se på sagen. Nej Jesus giver kort og godt det enkelte menneske ordre til handling.

Familien Koncar rejse gennem sognet. Vi lærte meget, og der blev sat nye tanker i gang. Familien levede skjult i et sommerhus på Nordkysten. Men de var tvunget i skjul.

For mange er Frederiksværk Provsti området, hvor man har sit sommerhus. Området langs kysterne er tæt pakket med disse små lukkede ferieparadiser. Men de fastboende kender en anden side af dette paradis. Alle ved jo, at 40% af Danmarks voksne befolkning bor alene. Utroligt mange ægteskaber ender med skilsmisse; hvor går man hen og finder en lejlighed i et område med lidt socialt boligbyggeri. Dækadressen hos fastboende venner og et lille sommerhus bliver ofte løsningen. En løsning, der alt for tit ender i dyb isolation fra omverdenen. Vi møder også unge mennesker, der som eneste boligløsning må bruge samme udvej – eller en Koncar familie.

Pensionister kan helt legalt under visse betingelser vælge at bo i deres sommerhus hele året. Når den ene falder væk, sidder der ofte et ensomt menneske tilbage. Da der tit er langt til offentlige transportmidler, kan der blive tale om meget isolerede mennesker.

Selvfølgelig løser det offentlige sundhedsvæsen deres forpligtelser også i disse områder.

Men vi skal ikke glemme, at det kun er den fysiske nød, der gøres noget imod. Faktisk er det lige så let at dø ensomt i et sommerhus som i en lejlighed i en boligblok. Blot går der meget længere tid, før liglugten fra et sommerhus generer naboerne.

Kan og skal vi fra folkekirken se på disse forhold uden at yde vores til en ændring? Kir-

kens sociale dimension i netop de blandede landsogne er vel afgået ved døden sammen med de sidste årtiers livstilsændringer.

Målet med dette indlæg har været at skildre en situation, hvor næstekærlighedsbuddet brød ud i lys lue i en hel lokalbefolkning. Men det er også et oplæg til debat om et helt jordnært spørgsmål for os, der bor i Frederiksværk Provstis kystområder.

Maria Magdalene Kirke

– hospitalskirke på Hvidovre Hospital

Af Alan Havsteen-Mikkelsen,
arkitekt

Bygherre: Kirkefonden i samarbejde med menighedsrådet ved Hvidovre Kirke.

Hvidovre hospital er opbygget omkring en kilometerlang vandrehal, der som forbindelsesgang sammenkæder hospitalets mange funktioner. Vandrehallen fungerer som en gade og rummer endvidere opholdsarealer for patienter, besøgende og personale, kantiner, kontorer m.v.

Midt i anlægget – med en synlig adgang fra denne gade – er hospitalskirken koblet på vandrehallen og skyder sig derud i et af hospitalets mange gårdrum, der opstår mellem fløjene – med sengeafsnit i 2 etager.

Gårdrummene er under landskabelig istandsættelse med et resultat, der gør dem til intime haver, et formildende element i det markante, men

også noget strenge hospitalsbyggeri.

Udgangspunktet for kirkens udformning har, ud over at tilgodese dennes funktioner, herunder et præstekontor samt indarbejdelsen af hospitalets arkitektur, været at udforme kirken som en »vandrekirke«. Det vil sige en kirke, der dels skal kunne flyttes inden for selve hospitalsområdet, hvis dette på et senere tidspunkt bliver påkrævet, dels vil kunne nedtages, flyttes og genopføres som en helt selvstændig bygning. Nødvendigtvis må en bygning af denne type bestå af lette bygningselementer, især når der som her er tale om placering ovenpå en eksisterende underetage. Kendetegnet for hospitalsbyggeriet er bl.a. at store arealer er skjult under omtalte gårdanlæg.

Arkitektonisk er det til-

stræbt, at lade vandrehallens vandrette og gennemgående forløb være det »element«, som vandrekirken lægger sig op imod. Herved brydes det, originale hovedprofil ikke, men bevares synligt med et lavere liggende tag inde i kirkerummet. Ved at inddrage det lavere »karnaptag« i rummet, opnås at give det forholdsvis lille rum en volumen, der understreger kirkefunktionen. Endvidere opnås det rent konstruktivt at få »fat« i vandrehallens bærende konstruktion, hvis modul går igen i kirken. Mens kontorafsnittet antager en sekundær rolle, markerer kirkerummet sig med en selvstændig, opadstræbende form, hvis tag ikke er en flade, men en brudt figur.

Tagprofilen er konstruktivt og rumligt begrundet i et ønske om at spænde frit på tværs af kirkerummet. Den rette konstruktionshøjde opnås ved at lade tagelementerne overlappe hinanden. Materiale-mæssigt, og til en vis grad også form-mæssigt, er der udvendigt tilstræbt en tilpasning til det »galvaniserede« udtryk, som er bragt til anvendelse i de nyrestaurerede gårdrum, hvor der arbejdes mere bevidst med det grønne indslag.

Kirkerummet følger i sin in-

dre form den udvendige og er orienteret mod nord, ud mod det åbne gårdrum. For at give kirkerummet karakter af et rum, der i sin funktion adskiller sig fra alt andet – også fra et teknologisk foretagende som et moderne hospital – er hovedmaterialet træ på gulv, vægge og loft.

Selve bygningsprofilen, der løfter sig op over vandrehallens tag, medfører et stort bagfra kommende lys, foruden at loftets forløb medvirker til at styrke taleforståeligheden i rummet. Fra hospitalspræsten Runa Damsagers side var der et ønske om et intimt og sakralt rum. Alene den forholdsvis beskedne størrelse (ca. 72 m²) og en større bredde end dybde på rummet sikrer en nærhed til alteret.

De første kirker, der blev bygget i Norden var små rektangulære bygninger af træ. De bestod af ét rum, hvor den ydre form afspejlede den indre – i modsætning til de senere romanske bygninger, der var opdelt i to rum – skib og kor.

Bygninger i denne tradition er bevaret i de islandske græstørviskirker, hvori gemmer sig de fineste træskrinrum og i de færøske trækirker, der i bygningshistorisk forstand og som

kirkerum er enestående i Norden. De ejer en enkelhed, en selvfølgelighed, der efter århundreders brug og skuring af træværket giver disse rum en varme, som ikke kan opleves andre steder.

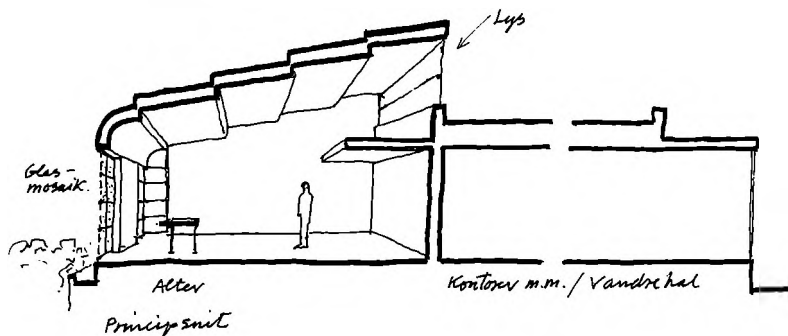
Udformningen af inventar, herunder dåbsfad, stager og altersølv i et organisk forløb ved sølvsmed Erik Sjødahl, skænket af A. P. Møller og hustru Chastine Mc-Kenney Møllers Fond til almene formål, skal ses i sammenhæng med Mogens Jørgensens alterrude, hvor der, som i kirkerummets arkitektur, er tilstræbt billedet af en »anden« verden, en kontrast til hospitalets. Udgangspunktet i fondens og sølvets former er 8-kanten, der i sin geometri indeholder korstegnet. Baggrunden for denne form er de 8 frelste fra Noas ark, der f.eks. er medtaget i Luthers dåbsritual. Inventaret og især alteret er i sit udtryk spinkelt for med størst mulig gennemsigtighed

at lade alterruden være rummets visuelle samlingspunkt.

I en prædiken ved en kirkeindvielse bevaret i en middelalderlig norsk prædikensamling gennemgår biskoppen, hvad alle bygningsdelene betyder. For eksempel åbningen bag alteret – om den siger han: »Lys er Guds lovord – og det oplyser vore øjne. Det er budet mit, at I skal elske hverandre«.

I Maria Magdalene kirke er der, som i oldkirken, bag alteret en åbning med et stort lys – et himmelsyn – et lovord som siger de samme ord, som blev sagt ved kirkeindvielsen i Norge for ca. 1000 år siden – og som en bøn fra maleren: »Lad mig se, hvad du har set«, komponerede han glasmosaikken og udførte den i samarbejde med glarmester Erik og Margareth Bojesen.

Ideen med denne kirke udgår fra Mogens Jørgensens alterrude.

Gudstjenestens liv er kirkens liv

– nye veje i kirkens og gudstjenestens landskab?

Af Ole Hansen,
sognepræst, Kyndby og Krogstrup

PROLOG

Indledning til filmen »Saurusstenens hemmelighed« om langhalse-ungen Lillefods liv i Tågernes Dal: »Selvom verden omkring dem begyndte at ændre sig, så var livet stadig det samme i den store dal...«. Vi ser dalen i fugleperspektiv – indrammet af fjeld og bjerg, grøn og sikker. Og uforståeligt virker det, at denne dal kan have behov for noget udefra. Har den det? Filmens svar er »ja«, og handlingen udspiller sig i et felt, hvor det hjemmefremte må konfronteres med det ukendte udefra – det, som man nok kan se, men vanskeligt forholde sig til, da dets indvirkning på det trygge liv i dalen jo endnu ikke kendes. Det ender med, at der lukkes op for det nye – til stor inspiration for både oprindelige fortalere og skeptikere – og strengt taget til

dalens overlevelse. Et godt resultat – det synes også min datter Helene. Og hun véd, hvad det drejer sig om, for hun har set filmen mindst 30 gange!

BAGGRUND

Denne artikel skal handle om kirkens situation her hos os i Kyndby og Krogstrup sogne (hhv. 850 og 1000 folkekirke-medlemmer), altså begge forholdsvis små sogne, i hvert fald set i forhold til sognestørrelsen ellers i vores stift. Her bliver næsten alle børn af folkekirke-medlemmer døbt og alle, på nær nogle få, konfirmeret. Og ingen medlemmer af folkekirken har endnu i min tid ønsket begravelse uden præstens medvirken. Vi falder altså pænt ind i det som lige nu er folkekirkens tilstand i Danmark. Men alligevel... og det er dette »alligevel« som skal være denne

artikels anliggende: når det kommer til søndagens gudstjenester, er det hele nu slet ikke så godt.

Som i alle andre pastorater med to sogne har vi gudstjeneste i begge vores kirker hver søndag kl. 9 og kl. 10.30. Og vel går vi da i kirke – præsten endda næsten hver søndag – men meget bliver der ikke slidt på bænketekstilerne. Og er det godt for interiørets holdbarhed – så forholder det sig modsat for os som menighed og fællesskab! Og vel skal enhver vare sig for at gøre gudstjenestens »succes« håndfast op. Men gudstjenester med tre, to, én – og somme tider slet ingen kirkegængere – ud over dem, der skal – og som får løn for det – har ret hurtigt fået mig til at tænke, om ikke både tiden og den lokale situation skulle være moden til en omlægning af indsats og kræfter. De meget få kirkegængere er nemlig, hvad der ikke sjældent er en realitet i vores to kirker ved den tidlige gudstjeneste klokken 9.

Hvorom alt er: vi forsøger nu at gå nye veje. Veje som sikkert ude omkring i landet alle allerede har været betrådt! Men her hos er det noget nyt! Og målet: at flere deltager i gudstjenesten.

Men inden jeg kommer ind på konkrete tiltag, skal jeg ganske kort redegøre for rimeligheden i, at jeg som præst går ind i disse ting – og altså ikke lader folkekirkeligheden være god, som den er her hos os.

GUDSTJENESTEN

Hele det folkekirkelige liv må vokse ud af gudstjenesten – og folkekirkens liv som helhed må pege hen mod gudstjenesten. At det er som enkeltpersoner, vi i dåben modtager Guds nåde og gave, og at det er som enkeltpersoner, vi hos Gud kan søge trøst og hjælp – det ændrer ikke ved, at kirken er vi kristnes fællesskab og hus. Der mødes vi om det, vi som enkeltpersoner er fælles om: troen på Jesus Kristus som Guds søn. Gudstjenesten er Guds egen gave til os: dér møder han os sådan som vi er. Gudstjenesten kan vi tage del i, sådan som vi er. Gudstjenesten er en opladning til nyt liv: konkret det liv, der venter os, når vi forlader kirken.

Men er det rigtigt, er det altså bare så helt ualmindelig vigtigt, at der så også er nogen, som forlader kirken – og inden det: går ind, og deltager i gudstjenesten!

Som det er overalt i Dan-

mark, hvor sognene er små, så er der kun én præst i pastoratet og ingen sognemedhjælper. Af ansatte i øvrigt er der organist, kirkesanger og graver; men deres hverv er først og fremmest at være der til de gudstjenester, som menighedsråd og præst planlægger. Og menighedsrådene har såmænd – og ofte fuldt forståeligt – rigeligt at gøre med møder, budget, regnskab, m.v. – skønt: det arbejde finder vel kun sjældent sted søndag formiddag? Det er med andre ord, som om præsten står alene med ansvaret for, at gudstjenesten kommer til at fungere – og ikke bare som en »acceptabel, god« gudstjeneste i sig selv – men som gudstjeneste for folkekirkemedlemmerne i sognene. Det vil jo sige, at det kommer til at se ud, som om det er præstens problem, hvis menigheden ikke søger kirken om søndagen! Og det vil jeg såmænd gerne tage på mig... et stykke af vejen! Menigheden har da også en forventning om, at det er, hvad jeg som præst er ansat til. Altså til at tage initiativer til anderledes former, hvorunder forkyndelsen kan foregå.

I min ansøgning til det præsteembede, jeg har nu, skrev jeg i sin tid, at gudstjenesten

for mig i mit arbejde skal stå først. Så for at disse ord ikke skal gå i sig selv, men vokse til det de selv udsiger, er det, at der i tiden fremover her hos os kommer til at ske nyt – og forhåbentlig med resultat.

Apropos resultat så er det da stadig værd at erindre, at gudstjenestens succes ikke alene kan måles på antallet af kirkegængere i almindelighed eller altergæster i særdeleshed. Det må stå fast som en kendsgerning. Men jo også en kendsgerning, som kan føre til hvad som helst – og den som alt for firkantet fastholder, at gudstjenestens succes ikke på nogen måde kan måles, holder samtidig døren på klem for en snigende ligegyldighed – både fra menighed, præst og de andre kirkeansatte!

Det, som er langt mere konstruktivt, er at holde sig til, hvad der gælder på alle andre områder af tilværelsen og af vores egne liv: at når der handles, så må handlingen også føre til noget for nogen. Ellers er der tale om spildte kræfter.

Det er simpelthen latterligt i kirkens regi (alene) at indføre et vattet succeskriterium, hvori fokus indstilles på konstateringen af, at det er ligegyldigt, om der til gudstjenesten sidder én eller to eller 50 eller

100 på kirkens bænke om søndagen!

Naturligvis betyder det i mange situationer alt for mennesker, at kirken er der, når de har brug for den. Det er godt, når forældre kommer til dåben med deres børn – også selv om interessen for, hvad det hele nu drejer sig om, kan ligge på et lille sted. Dåbens gave, og dermed udbyttet af den, kommer jo et andet sted fra! Det er godt, at kirken er der som det sted, langt de fleste danskere kommer for at tage afsked med deres døde. I den situation har kirkerummet betydning, sådan som også salmerne og bønnerne har det – og som præst véd jeg, at da vil man også gerne høre evangeliets forkyndelse i bøn, salmer og prædiken. Den gudstjeneste er trøst. Og den som græder, vil trøstes...

Når vi her hos os nu vælger at gå nye veje, er målet en fastholden af gudstjenesten som stedet hvor *det sker* – det som kommer os i møde, når vi er kede af det, glade, angste, fortrøstningsfulde, sikre på os selv, melankolske. Med andre ord: en fastholden af gudstjenesten som både det sted og den handling, hvorigennem det bliver os muligt at leve hele vores liv, sådan som det er. Og

altså et ønske om, at evangeliet om Jesus Kristus og hans handling for alle mennesker må få betydning for flere mennesker, end tilfældet er nu! For hvis gudstjenestens indhold, forkyndelsens grundlag og udgangspunkt, hvis alt dette ikke holdes ved lige, men i løbet af de kommende år – måske bare 2-3 generationer – bliver til et luftigt sammensurium af anelser og æstetik, så vil det ikke se godt ud for kristendommens forkyndelse gennem folkekirken her i Danmark. Æstetik kan være godt nok – men gennem æstetikken alene vil evangeliet ikke kunne forkyndes. Og så mister det sin betydning, det grundlag som vi er kristne på: hvad det betyder, at Jesus døde på korset og opstod på tredjedagen, hvorfor vi døber vores børn, hvorfor døden ikke har det sidste ord, når vi ellers tager afsked med vores døde... og hvor den rigtige trøst kommer fra.

Så er der fortroligheden med ritualernes sprog, ved søndagens gudstjeneste, ved livets højdepunkter for så vidt som de foregår i kirken – det sprog hvorigennem vi bevidstgøres om og delagtiggøres i Guds plan med mennesker. Hvis denne fortrolighed fortøner sig

eller forsvinder helt, så mister vi det sprog, hvorigennem evangeliet om Jesus Kristus får betydning i vores liv. Uden regelmæssig kirkegang bliver ritualerne fremmede – og mysticisme og overtro vil brede sig. Og gudstjenesten? Den vil ende som skuespil og teater: ofte interessant, undertiden flot, måske rørende... men altid ligegyldig, fordi de deltagende ikke kan relatere det oplevede, altså gudstjenestens indhold, til noget kendt: troen – og de ord og handlinger, former og redskaber, hvorigennem troen meddeler sig.

HVAD SKAL VI GØRE?

På dette vil kirken ganske enkelt ikke kunne overleve! Måske nok som kirkebygning, men ikke som menighedens fællesskab. I det følgende vil jeg redegøre for vejen frem i Kyndby og Krogstrup sogne! Men da det alt sammen endnu er sin vorden, vil meget af det beskrevne i skrivende stund være uprøvet. Ligeledes vil jeg ikke undlade at understrege endnu engang, at det hele bliver sat i gang for at øge tilslutningen til kirkens gudstjeneste, i sidste instans: søndagens højmesse. Det burde imidlertid ikke udelukke, at det vi på for-

skellig måde nu giver os i kast med, også får en vis underholdningsværdi, ja, at det ligefrem bliver så »sjovt«, at nogen får lyst til at slippe hakkejern og rive, slukke for fjernsyn og støvsuger eller stille legetøjet til side for en stund – og gå hen i kirken.

HVERDAGSGUDSTJENESTER

Over en periode på ét til to år vil der ikke blive holdt tidlig søndagsgudstjeneste i vores kirker. Det betyder, at der, bortset fra visse højtider, i to-sognspastoratet alene vil være én højmesse hver søndag, på skift mellem de to kirker. Det i sig selv vil gøre det nemmere at vikariere i nabosognene, og altså uden at søndagens gudstjeneste-rytme slås i stykker. Initiativet har været mit, altså præstens, men menighedsrådene har støttet fra første færd. Det samme har organisten, kirkesangerne og graverne. Og det har sandelig været et godt grundlag at arbejde videre på. Årsagen til dette initiativ har de fleste vel allerede gættet: meget få har lyst til at gå i kirke kl. 9 søndag morgen! Én, to, tre og ingen kirkegængere – ud over graver, kirkesanger, organist og præst, har været almindeligt.

I forsøgsperioden bliver der i stedet holdt hverdagsgudstjenester – én hver 14. dag på skift i kirkerne. Og altså gerne under en anden form end søndagens. *Temagudstjenester* bliver det første. Meningen er, at gudstjenesten skal stå under fortegn af et aktuelt emne fra dagligdag og samfundsdebat; begivenhed i handling eller ord. Hver tjeneste vil blive annonceret i lokalaviserne, ligesom de løbende vil blive omtalt i kirkebladet. Der vil gennem perioden blive mulighed for at eksperimentere med gudstjenestens udtryk – og altså ikke mindst: at drage nødvendige og nyttige erfaringer heraf. I skrivende stund er annonceret tre temagudstjenester, alle om aftenen – ved den første var menigheden på 30. En god oplevelse som lover godt!

DAGINSTITUTIONS- GUDSTJENESTER

Den næste nyhed er et forsøg på at holde mere eller mindre regelmæssige gudstjenester for vuggestue-, børnehave- og dagplejebørn – i kirkerne. Det har krævet en del forberedelse. Først har der været breve til institutionerne og deres forældrebestyrelser, hvori jeg har introduceret idéen og søgt at forkla-

re og argumentere for det fornuftige i sådanne »institutionsgudstjenester«. Dernæst har der været møder, med personalet på institutionerne og med forældre og forældrebestyrelserne. Man har været overvejende positive over for initiativet som sådan, men der har også været modstand. Lige nu drejer det sig om en udformning i praksis af et »gudstjenesteforløb«. Formodentlig bliver der tale om særlige børnegudstjenester omkring højtiderne, samt et yderlige antal fordelt over hele kirkeåret. Alle naturligvis inden for institutionernes normale åbningstid.

DÅBSTRÆF

I løbet af det kommende år vil jeg introducere »dåbstræf«, hvilket jo mange steder er kendt allerede. Men altså ikke her hos os. Det skal være en fest; med gudstjeneste, og bagefter i konfirmandstuen fortælling, samtale med forældre – og sodavand, kage og kaffe. Børnene vil blive indbudt »årgangsvis« sammen med deres forældre.

KATEKISMUS FOR VOKSNE

I min tid her har flere efterlyst et undervisningsforløb, med »kristendommens grundlag«

som tema. I det kommende år vil jeg derfor lægge forsigtigt ud, med et 3-aftens forløb. Emnerne skal være dåben, nadveren og gudstjenesten; ét forløb til hvert emne. »Grundstammen« skal være konfirmandforældrene, og alle interesserede i øvrigt vil kunne melde sig til.

INDLEDENDE

KONFIRMANDFORBEREDELSE

Undervisning for minikonfirmander har vi ikke. Men at få en sådan etableret vil blive prioriteret højt. Tanken er et forholdsvis kort forløb, måske kun 8 til 10 uger. Årsagen er, at vi i en årrække vil have de store skoleårgange, og 35 konfirmander om året er allerede nu normen. Og med minikonfirmanderne på plads vil præsten således komme til at undervise børn fire dage om ugen. Et forløb med 3. klasses børn skulle gerne være på plads i foråret 2003.

UDSIGTER OG UDSYN

Systematisk talt er der tale om, at vi i vores sogne fremover vil gøre en ekstra indsats for at møde mennesker og grupper af mennesker i de forskellige sammenhænge, hvori de i forvejen indgår. Således børnehaver, vuggestue, skoleklasser,

konfirmandforældre. Det bliver alt sammen meget tidkrævende og vil trække hårdt på i første omgang præstens energi og kreativitet. Men helt nødvendigt for at det hele kan få en chance for at vokse og blive til noget, er opbakning fra menighed og menighedsråd. Ja, livskraften i de skitserede »projekter« vil afhænge af, at flere med tiden lader sig inddrage i arbejdet: med idéer, initiativer og medvirken i gudstjenester, børnearbejde, undervisning...

Resultatet kender vi ikke. Men håbet er, at det hele på sigt vil føre til en større opmærksomhed om kirken som levende liv midt i de liv vi alle alligevel lever med hinanden. Jeg er overbevist om, at der er masser at tage af. Både hvad angår lyst til at høre evangeliet under én eller anden form, til at lade sig gribe af det, som er indholdet af disse sogneinitiativer og til på sigt selv at ville gå ind med en indsats. Det kan ikke alt sammen hele tiden hænge på præsten – det ville også bare komme til at hænge menigheden ud af halsen. Men foreløbig er jeg glad for som præsten at gå ind i disse ting – og ubeskrivelig spændt på, hvad det hele bliver til.

RYTMISKE GUDSTJENESTER?

To steder i Gladsaxe-Herlev provsti reklamerer man med rytmiske gudstjenester og har gjort det gennem længere tid: I Buddinge kirke i Gladsaxe og i Lindehøj kirke i Herlev. Begge steder har det skabt glæde og tilstrømning, ikke mindst af unge familier. Hvad er så det særlige ved de rytmiske gudstjenester og grundideen bag dem? Det svarer sognepræsterne Jens Sander Simonsen og Niels Jørn Fogh på.

En anderledes gudstjeneste

– ikke kun for de få

Af Jens Sander Simonsen, sognepræst, Buddinge

OM DE RYTMISKE GUDSTJENESTER I BUDDINGE KIRKE

Det var nogle af de unge i menigheden der kom med forslaget om rytmiske gudstjenester i Buddinge Kirke. Men det blev fra begyndelsen en gudstjenesteform der vandt tilslutning og begejstring hos både unge og ældre.

Man ønskede en gudstjeneste som man med større frimodighed kunne invitere kammerater og venner med til. Og den skulle ligge på gudstjenestens dag. På en søndag. Efter en grundig drøftelse i menighedsrådet blev

man enige om at forsøget skulle gøres. En gang om måneden holder vi således traditionel højmesse kl. 9.00 og rytmisk gudstjeneste kl. 11.15.

Ved de rytmiske gudstjenester vil vi ikke andet og mere end ved de ordinære gudstjenester. Samle mennesker omkring ordets forkyndelse. Og forkyndelsens indhold ændres der ikke ved. I sin opbygning er den rytmiske gudstjeneste også traditionel. Den består af bønner og tekstlæsning. Tekstrækkerne følges. Der er prædiken, nadver og dåb. Og ritualerne følges. Det er den musikalske udførelse der er forskellig. Normalt bruges orgelet ikke. Men salmesangen er båret af forsangere samt band bestående af unge frivillige fra menigheden. Det er både styrken og svagheden at vi har gjort os afhængige af mange frivillige.

»Rytmisk« betyder ikke at lydanlægget er skruet op på højeste lydstyrke eller at gudstjenesten er forvandlet til en

gospelkoncert. Undertiden syn-
ges der kraftigt og udpræget
rytmisk. Andre gange stille og
meditativt. Men der synges ef-
ter bedste evne med glæde og
begejstring, også når vi har dåb
og mange uvante kirkegængere.

De rytmiske gudstjenester er
blevet en tradition. Og det er
den rytmiske gudstjeneste der
samler de mange i modsætning
til den tidlige gudstjeneste.

Dog har denne også sin styrke.
Her mødes de der føler sig til-
fredse med det kendte, uden at
de af den grund nødvendigvis
er modstandere af fornyelse.
Men for deres eget vedkom-
mende er de tilfredse. Også
med at vide at de der ønsker
noget andet får deres.

Kommer der flere i kirke i
kraft af de rytmiske gudstjene-
ster? Det er svært at svare på.
Det afgørende er imidlertid at
vi imødekommer et reelt behov
hos mange unge og ældre kir-
kegængere for en gudstjeneste-
form i en musikalsk udform-
ning der svarer til deres tempe-
rament. Dermed kastes der
ikke vrage på de gamle salmer.
Nogle af disse finder også vej
til de rytmiske gudstjenester.
Men de øvrige søndage mødes
alle til den ordinære højmesse
for at synge de gamle og af-
prøvede salmer.

Til rytmisk gudstjeneste i Lindehøj Kirke

Af Niels Jørn
Fogh,
sognepræst,
Lindehøj

Siden 1996 har de 17.000 be-
boere i Lindehøj sogn i Herlev
haft mulighed for at deltage i
månedlige rytmiske gudstjene-
ster søndag formiddag kl. 11.00.
Orglet er skiftet ud med et
band, og Grundtvig og Bror-
son erstattet af nyere kristne
sange. Over 300 fylder kirken
ved disse gudstjenester.

DET VAR IKKE DERFOR!

Siden Lindehøj Kirke blev ind-
viet i 1969 har kirkegangen
været stigende. År 2000 var der
11551 altergæster. Kirkegan-
gen var altså også stigende før
de rytmiske gudstjenester så
dagens lys. Så gudstjenesterne
var ikke et forsøg på at stoppe
en tilbagegang i kirkegangen.

Lindehøj sogn er et sogn
med mange unge. En del af
disse slutter op om søndagens
gudstjeneste. Sådan var det

også før de rytmiske gudstjenester blev en realitet. Det er ingen hemmelighed, at den yngre del af menigheden er begejstrede for rytmiske gudstjenester. Men det er forkert at sige, at vi begyndte med disse gudstjenester for at få de unge i tale. For de var der allerede!

Jeg nævner disse to faktorer for at pointere, at en bestemt gudstjenesteform aldrig kan få folk til at gå i kirke. Personligt tror jeg ikke, kirkegangsprocenten kan sættes nævneværdigt i vejret ved at erstatte orglet med et band, og gamle salmer med nyere lovsange. Kun budskabet om Jesus kan fylde kirken. Jesus sagde engang: »Og når jeg er blevet ophøjet fra jorden, vil jeg drage alle til mig« (Joh. 12,32). Når vi gennem forkyndelse, vidnesbyrd og fællesskab ophøjer den korsfæstede, har han lovet, at han vil drage mennesker til sig!

MEN HVORFOR SÅ?

Der skal nævnes to årsager til, at vi begyndte med rytmiske gudstjenester. For det *første* havde vi ressourcerne. Jesus har betroet Lindehøj Kirke mange dygtige musikere, som gerne bruger deres talent på at tjene sognet og ophøje Jesus Kristus.

Vi har haft mange diskussio-

ner om de rytmiske gudstjenester. Hvor høj skal musikken være? Kan vi synge på engelsk? Holder teksterne rent teologisk? Men vi har undgået splittelse mellem begejstrede og betænkelige, fordi de udøvende musikere kom fra menighedens egen midte.

For det *andet* var der fra begyndelsen en stor gruppe, der oplevede rytmiske gudstjenester som en befrielse og en kostbar gave. Nu kunne de også om søndagen få lov til at synge de sange, de sang ved ungdomsmødet om mandagen. Det var bare festligere om søndagen, fordi musikken og lyden var bedre. Der var altså helt fra begyndelsen en stor del af menigheden, der oplevede, at en rytmisk gudstjeneste dækkede deres personlige behov.

MISSION OG MUSIK

Mission hører med til kirkens væsen. En kristen menighed vil altid være optaget af at række Jesus videre til dem, der endnu ikke er med i det fællesskab, der samles om ham. Og når det gælder mission, er jeg overbevist om, at rytmiske gudstjenester har et missionerende potentiale. Dette bekræftes af følgende erfaringer:

For det første kan vi se, at en

del kirkegængere inviterer deres »kirkefremmede« venner, kolleger og naboer med til rytmisk gudstjeneste.

For det andet opleves rytmiske gudstjenester som kulturelt relevante. Både kirkevante og kirkefremmede længes efter en gudstjeneste, hvor man kan tilbede Gud på tidens tonesprog. Denne kulturelle relevans kan naturligvis også opleves nærgående. For når vi kan tilbede Gud på en kulturel tidssvarende måde, vil han måske også spille en rolle i min hverdag! Men mission handler også om at udfordre og stille mennesker over for et valg.

For det tredje vælger en del at henlægge dåben til en rytmisk gudstjeneste. Når en del af sognets kirkefremmede vælger en rytmisk gudstjeneste til dåb, siger det noget om, at den har en vis folkelig appel. Tilbagemeldingerne fra dåbsfølget er da også som oftest positive. Måske bortset fra gudstjenesten længde som nærmer sig de 2 timer på grund af den store altergang!

HVORDAN GØR VI SÅ?

Med hensyn til gudstjenestens opbygning følger vi den traditionelle højmesse. På den måde er gudstjenesten genkendelig for dem, der plejer at gå til

gudstjeneste. Den eneste iøjnefaldende undtagelse er den sangafdeling, vi har placeret før prædikenen. Her bruger vi mellem 10 og 15 minutter på at koncentrere os om lovsang og tilbedelse. Personligt oplever jeg, at concentrationen omkring lovsangen er med til at gøre Gud nærværende for os. Ikke sådan at sang og musik bringer Gud nær. Men lovsangen åbner vore øjne for, at Gud er nær i menighedens midte.

SUMMA SUMMARUM

I Lindehøj sogn er vi glade for de rytmiske gudstjenester. Vi er taknemmelige for, at menighedsrådet gav det en chance og bevilgede penge til lydudstyr. Vi er taknemmelige for musikere og sangere. Men alt liv er sårbart. Det er aldrig selvfølgeligt, at frivillige musikere bruger det meste af en lørdag på at øve. Det er aldrig selvfølgeligt, at mange fylder kirken ved de rytmiske gudstjenester. Vi må hele tiden bede Gud om hans velsignelse over sognets gudstjenesteliv. »Hvis ikke Herren bygger huset, arbejder bygmestrene forgæves«.

Konfirmandunder- visningen i Måløv Kirke

Af Helle Marie Danielsen,
sognemedhjælper, Måløv sogn

I Ballerup kommune har vi ingen konfirmandundervisning i år! Det skyldes dog ikke, at vi mangler unge i kommunen, der er interesseret i at blive konfirmeret, men derimod at alle kirkerne i kommunen har besluttet at flytte konfirmationen fra syvende til ottende klasse.

Formålet med at flyttet undervisningen er ikke, som man kunne være fristet til at tænke, at få et undervisningsfrit år, selv om det må siges, at det er en stor fordel, at vi nu har tid til at udvikle konfirmandundervisningen. Men vi håber, at vi herved kan få mere modne konfirmandelever.

KONFIRMATION ER STARTEN PÅ VOKSENLIVET

Konfirmandundervisning handler ikke kun om, at eleverne får en viden om, hvad kristendom-

men er. Konfirmandundervisning er også et holdningsfag. En vellykket undervisning skulle også gerne give de unge mulighed for at tage stilling til, hvilke værdier de ønsker at bygge deres liv på. Om det skal bygges på de kristne værdier eller ej. En sådan stillingtagen kræver modenhed, især hvis den skal have konsekvenser for, hvordan de unge vil forme deres fremtid.

Enhver, som har beskæftiget sig bare en smule med unge mennesker, ved hvilken svær alder konfirmanderne befinder sig i. Puberteten er tidspunktet, hvor de unge skal til at frigøre sig fra barndommens tryk og skabe deres egen identitet. Både frustrationerne og hormonerne svirrer rundt i luften, og det kan være meget svært at høre efter, hvad præsten har at fortælle, når det er

tusinde gange vigtigere, hvad klassekammeraterne mener om en. Men gør et enkelt år nogen forskel her? Ja, det vil jeg mene. Mange af eleverne opnår i løbet af det syvende skoleår en betydelig højere abstraktionsevne, og flere af eleverne får nemmere ved at tage stilling, takket være en større selvstændighed som følge af at de er kommet et år tættere på at være voksen. Konfirmationen skulle gerne markere starten på konfirmandens voksenliv og ikke være en slutning på børnelivet.

MEDLEVEN OG MEDANSVAR

Men det løser ikke bare med ét slag alle problemer ved konfirmandundervisningen at flytte undervisningen fra syvende til ottende klasse. For det første skal man ikke regne med, at et år kan udrette mirakler og gøre de unge til ansvarsfulde, velræsonnerede og interesserede deltagere i undervisningen. Hvis det bare var så enkelt, ville en hel del være meget lettere. Men vi må også som undervisere tage ansvar for, hvordan timerne med de kommende konfirmander skal forme sig. Udgangspunktet for al god undervisning er en præcis formulering af formålet med undervisningen. Og der er ikke me-

gen hjælp at hente i en så bred og upræcis formålsbestemmelse, som den folkekirken har for konfirmandundervisning.

Som før nævnt mener jeg, at konfirmandundervisningen skal lægge op til stillingtagen, og derfor skal eleverne selvfølgelig vide, hvad de skal tage stilling til. Men det er lige så vigtigt, at eleverne lærer at tage konsekvenserne af deres holdninger. Enhver stillingtagen bør efterfølges af handling, eller sagt med andre ord: Konfirmandeleverne skal ikke kun lære om kristen teori, men også om kristen praksis. Men i modsætning til skolernes kristendomsundervisning skal de ikke kun høre om, hvad kirken kan tilbyde. Vi er ikke interesseret i opdrage dem til kirkelige forbrugere. De skal lære, hvad det vil sige at leve med i en kristen ramme. Eleverne skal have lov at opleve, hvad det vil sige at være medlem af en kristen menighed. Derfor mener jeg, det er en god idé at starte eller slutte undervisningen med en form for gudstjeneste og hjælpe dem til at forstå bønnens betydning.

Undervisningen skal være vedkommende for eleverne, de skal gerne opleve, at det de får viden om her, kan indvirke på

resten af deres liv. Derfor bør undervisningen også tage udgangspunkt i de unge selv, og de bør selv være medansvarlige for, hvordan undervisningen kommer til at forløbe.

Vi har i Måløv kirke i de sidste mange år forsøgt os med forskellige undervisningstiltag. Vi har bl.a. taget folkeskolens projektopgave til os som arbejdsmetode. Eleverne skal her i en periode på 1½ måned arbejde i grupper med et selvvalgt emne under overskriften: Kirken i hverdag og fest. I denne periode fungerer underviserne ikke som lærere men som vejledere, og projektet skal munde ud i et produkt (f.eks. foredrag, udstilling, forestilling) som skal vises for forældre, klassekammerater og andre interesserede.

Ungdomsgudstjenesterne i Måløv Kirke bliver også arrangeret og udført af de unge selv. Igen fungerer vi kun som konsulenter og vejledere. Så længe eleverne holder sig til, at en gudstjeneste er en samtale om Gud og med Gud, er der ikke noget, som ikke kan lade sig gøre, hvis de selv sørger for det. Man kunne frygte, at der kunne komme nogle meget løsslupne og larmende gudstjenester ud af det, men oftest er

konfirmanderne meget konservative og kritiske med, hvad man kan tillade sig at lave til en gudstjeneste.

Et andent vellykket supplement til vores konfirmandundervisning har været Konfirmand Aktionen, der er et undervisningsforløb lavet af missionselskaberne i samarbejde med Folkekirke Nødhjælp. Konfirmand Aktionen, som handler om kirken i tredje verdens lande, er med til at give eleverne indblik i kirken og kristendommen i andre lande. Konfirmand Aktionen har i løbet af årene udviklet sig til et traditionsrigt skole-kirke-samarbejde i Måløv, hvor det ubetingede højdepunkt er besøget af gæstelæreren fra det omhandlede land.

Hvert år har vi startet undervisningen med en konfirmandlejr, som har været med til at skabe et fællesskab omkring konfirmandundervisningen. At vi her har lært hinanden bedre at kende, har været med til at skabe en mere tryk og rar undervisningssituation.

I al undervisning har vi forsøgt at bestræbe os på, at eleverne skulle være medlevende i et menighedsliv og medansvarlige for, hvad der foregik. Om eleverne så har oplevet det på

denne måde, er måske mere tvivlsomt, men mange af konfirmanderne har haft gode oplevelser og overvejelser, som de har kunnet tage med sig ind i voksenlivet.

NYE TIDER I MÅLØV

Men nu er det nye tider i Måløv. Vi skal igen til at ændre på vores undervisning. For ikke nok med at alle kommunens kirker er blevet enige om at flytte undervisningen til ottende klasse, vi har også besluttet at samarbejde om konfirmandundervisningen. Hvordan den færdige model bliver, er ikke helt sikkert, men ideen er, at i efterårssemesteret skal hver enkelt præst have timeundervisning med de hold, som han eller hun skal konfirmere. I forårssemesteret skulle der så bli-

ve mere plads til projektorienteret undervisning, eventuelt i form af hele dage. Hvor mange dage der kan blive tale om, afhænger af vores forhandlinger med skolen. Ved kun at lægge timeundervisning i efterårssemesteret, mener vi, at vi imødekommer den udvikling, som er ved at ske inden for folkeskolen, hvor mere og mere undervisning bliver projektpædagogisk. Gennem denne timemodel opnår vi, at skolen oplever os som en samarbejdspartner og ikke blot som en institution, som man skal afgive ofte dyrebare skoletimer til. Og vi fortsætter en undervisningsform, som eleverne kender. Desuden får vi gennem denne model samarbejdets store gevinst, nemlig muligheden for at inspirere og motivere hinanden.

Om at være præst i Flygtningenævnet

Af Julie K. Goldschmidt Stange,
sognepræst, Kgs. Lyngby

*»Ingen kan hjælpe alle, men alle
kan hjælpe nogen«*

Jeg sidder på andet år som beskikket medlem af Flygtninge­nævnet for Dansk Flygtningehjælp. Følgende artikel beskriver arbejdet i nævnet, og hvorfor jeg sidder der.

Jeg blev ansat som sogne­præst i Kgs. Lyngby sogn på omtrent samme tid, som min kollega Leif Bork Hansen begyndte sit arbejde med at skjule udviste flygtninge.

»Enhver må jo gøre hvad han eller hun mener er rigtigt«, har min kollega udtalt flere gange – og da de skjulte blev endeligt afvist af Flygtninge­nævnet, gik jeg til indenrigs­ministeren, hvor jeg talte for asyl under det, der kaldes humanitær opholdstilladelse.

Jeg beklagede, at Flygtninge-

genævnet oftest er sammensat udelukkende af jurister, der måske ser mere på paragraffer end det menneskelige.

Min kritik af Flygtninge­nævnets sammensætning førte til, at Dansk Flygtningehjælp, der besætter den ene af de fem pladser i nævnet, opfordrede mig til at blive beskikket for dem.

Flygtningenævnet behandler klager over de afgørelser ved­rørende asyl, der i første in­stans er truffet af Udlændin­gestyrelsen.

Nævnet træffer afgørelse om, hvorvidt en udlænding er om­fattet af udlændingelovens §7 eller ej.

Er udlændingen omfattet af §7, træffes der afgørelse om, hvorvidt det gælder stk. 1 eller stk. 2

I §7 stk. 1 hedder det: Efter ansøgning gives der opholdstil-

ladelse til en udlænding, hvis udlændingen er omfattet af flygtningekonventionen af 28. juli 1951.

I §7 stk. 2 hedder det (forkortet): Endvidere gives der – efter ansøgning – opholdstilladelse til en udlænding, som ikke er omfattet af konventionen, men hvor det af lignende eller andre tungt vejende grunde ikke bør kræves at ansøger vender hjem.

Udlændingen kan have ophold her i landet, når der søges asyl, eller søge via en ambassade i udlandet.

Nævnsmøderne ledes af en dommer og består derudover af fire medlemmer: et medlem udpeget af indenrigsministeren og tre andre beskikket efter indstilling fra udenrigsministeriet, Advokatrådet og Dansk Flygtningehjælp.

Altså mindst fire jurister, Dansk Flygtningehjælps repræsentant må gerne være jurist, men behøver ikke at være det.

Af de femten beskikkede fra Dansk Flygtningehjælp er ca. halvdelen jurister, resten fordeles sig som rektorer, forfatter, cand. pol, mag. art, konsulenter og nu altså også en sognepræst.

Nævnet er bygget op med to daglige møder med fire sager på hvert møde.

Hvis ansøgeren er i landet, behandles sagen mundtligt, hvis ansøgeren ikke er i landet eller ikke møder op, behandles sagen på skriftligt grundlag.

I de mundtlige sager møder asylanterne med deres advokat og en tolk – desuden medvirker en repræsentant fra Udlændingestyrelsen, der skal varetage denne instans' interesser.

Forud for nævnsmøderne får nævnsmedlemmerne tilsendt alt materiale på sagerne (og vi fra Dansk Flygtningehjælp får tillige en uddybende kommentar fra dem). Asylansøgerne har en times tid til at forelægge deres asylmotiv i samtale med advokaten (ofte bliver det noget længere, da de fleste sager er troværdighedssager, det vil sige: der er intet konkret andet end den mundtlige forklaring at forholde sig til.

Den foreligger nedskrevet det antal gange der har været interview, hvilket oftest er to gange – først direkte ved ankomsten til Danmark, dernæst med Udlændingestyrelsen – nævnet hører så forklaringen for tredje gang og kan forholde sig til ændringer i forklaringen. Er der mange ændringer, er forklaringen måske ikke sand.

Udlændingestyrelsens repræsentant og de øvrige nævns-

medlemmer, kan også stille uddybende spørgsmål.

Når sagen er drøftet igenem, afslutter advokaten og Udlændingestyrelsen mødet med hver deres indlæg.

Asylansøgeren kan afsluttede få det sidste ord. Derefter forlader asylansøger, advokat, tolk og Udlændingestyrelsens repræsentant lokalet, og nævnet drøfter sagen. Afgørelsen bliver forkyndt for asylansøger, advokat og Udlændingestyrelsen. Ved afslag forkyndes 15 dages udrejsefrist, ved asyl forkyndes, at der nu skal træffes afgørelse om boligplacering etc.

Ansøgerne kan ikke diskutere afgørelsen med nævnet, men skal forlade rummet straks.

Det er det daglige nævnsarbejde. Forud og løbende ligger så forarbejdet. Det drejer sig om at holde sig orienteret om de lande, asylansøgerne kommer fra. Det er meget vigtigt at være inde i de lokale forhold. Hvis nævnet henviser til, at der i en sag skal rettes henvendelse til de lokale myndigheder, ja, så er spørgsmålet jo, om der overhovedet er lokale myndigheder eller ej.

Eller henvises der til at ansøger må søge tilflugt et sted med familierelation, skal man være sikker på at familien er

der til at tage imod ansøger. Hvis nævnet henviser til at ansøger må tage sin eventuelle fængselsstraf i hjemlandet, skal det sikres at afsoningsforhold svarer til, hvad vi vil acceptere i Danmark.

Da Dansk Flygtningehjælp har udpeget 15 personer til at sidde i Flygtningenævnet, møder hver enkelt ca. tre gange om måneden.

Endvidere deltager vi i asylforum med flygtningehjælpens sekretariat, hvor vi informeres om landes forhold og kan diskutere nævnsmøder og afgørelser. Disse møder finder sted ca. hver anden måned.

De er væsentlige og meget værdifulde for arbejdet i nævnet.

Det er et kriterium for alle medlemmer af Flygtningenævnet, at man ikke må være erklæret konkurs.

Man kan overveje, hvorfor det ikke kunne hedde »man må ikke være fraskilt« eller »man må ikke være ateist«, eller »man må ikke have et seksualliv«, når man skal afgøre sager med så stor menneskelig konsekvens.

Men det er måske utidig indblanding i privatlivet, det med pengene er mere til at tage objektivt på.

Så med orden i økonomien afgør nævnet, hvorvidt et ægtepar fra hvert sit land skal skilles ad, eller en mor ikke får asyl, mens mand og børn gør, eller om en Baha' i virkelig bliver forfulgt for sin religion, eller om en homoseksuel kan vende hjem, hvis vedkommende kan skjule det lidt!

Når jeg sidder i nævnet og synes, det er væsentligt, at jeg sidder der, så er det fordi jeg finder det vigtigt til stadighed at påpege medmenneskelighed og respekt i afgørelser, der har

så vidtstrakte konsekvenser for de mennesker, der skal leve med dem.

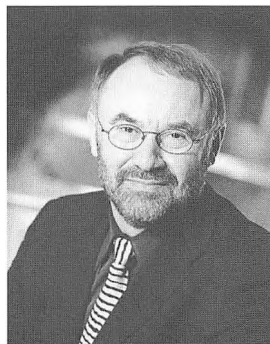
I år 2000 blev der afholdt 357 møder og truffet afgørelse i 1.110 sager på mundtligt nævn.

Det er mange sager og endnu flere mennesker, der berøres af deres udfald – og selvom ingen kan hjælpe alle, så mener jeg at kunne hjælpe nogen ved at sidde med ved bordet.

Jeg håber ikke, at jeg er den sidste præst, der gør det.

Folkekirken i forbrugersamfundet

Af Ebbe Lundgaard,
formand for FDB, fhv. kulturminister
og højskoleforstander

De ligger – kirkerne – rundt i det danske landskab. På landet med en næsten tusindårig tradition i mur og mørtel – i rum og relikvier og ritualer. I de større byer kirker der fortæller om tanker bag bygninger op igennem det seneste årtusinde – flest nye fra det århundrede, vi lige har forladt.

Monumenter over og midt i dansk kultur.

Den kultur vi har formet op igennem vor kendte historie hviler i entydig grad absolut og uigendriveligt på ord og handling fra disse rum. Her er den kristne lære blevet forkyndt for det danske folk – for dem der »regner sig dertil« – og vi er fra slægtled til slægtled gået ud i hverdagen og har praktiseret derefter i samfund, i skole og hverdagsliv – og i et familieliv, hvor generationerne op til vor tid levede sammen.

Den evangeliske lutherske lære som er blevet forkyndt i disse huse har været og er stadig fundamentet for det samfund, hvori vi lever i dag.

Sært nok er det ikke det første der falder os ind, når vi – provokeret af tidens modsætninger og konflikter – spørger os selv eller spørges af andre, hvad det typisk danske er. Hvad er det særlig danske – hvori består jeres egenart?

Spørgsmålene kommer fordi andre etniske grupperinger nu lever i vort land og ofte med en stærk bevidsthed om en egenart båret af deres religion. De vil gerne vide besked om os. Om vores tro – og de huse vi samles i for at bekræfte den.

Underligt at nogle af os provokeres af disse spørgsmål – men det sker. Måske fordi forlegenheden rammer de fleste af os når spørgsmål om vor tro og

kristendommen og kirken og religiøsitet kommer tæt på. Forlegenheden kommer naturligvis til udtryk fordi kirken er forsvundet fra vores hverdag – og trods et medlemstal på over 80% af befolkningen er kirken mest til for os som begivenhed – ikke som ritual i hverdagen. Det ses på kejtede kirkegængere ved bryllupper og barnedåb!

Sådan er vi landet. Det må vi fortælle os selv og handle derudfra her ved begyndelsen af det nye årtusinde – kristendommens andet i det danske folks historie

Kirken er en del af forbrugersamfundet. Folkets flertal har en forbrugerholdning til kirken. I ekstreme tilfælde er det en rettighedsholdning. Når kirkeskatten er betalt, så må servicen leveres – af og til også når kirkeskatten ikke er betalt, fordi kirken som institution opfattes som en del af den offentlige service.

Sådan er den virkelighed som den danske folkekirke lever i. Udviklingen – historiens gang – gennem det seneste århundrede har skabt den virkelighed.

Da denne nye virkelighed begyndte at gå op for kirkens folk for alvor i 70'erne – efter kulturskredet i 68, der jo blot

var et punktum for den endelige afvikling af enhedskulturen, i praksis bondekulturen, kom der naturligvis også gang i bestræbelsen på at holde folket fast ved kirken.

Men det var svært. Efter danmarkshistoriens største folkevandring – den fra land til by i perioden mellem Marshallhjælpens indtog i Danmark i midten i 50'erne og oliekrisen i 1973 – var det svært at finde fodfæste, og materialiseringen af samfundet blev jo entydig. Hårde hvidevarer, vin til maden, tæpper på gulvene, rejser til Mallorca, uddannelse til alle, dramatisk mobilitet. Kirken kom i defensiven i folks bevidsthed. Den var ikke længer en del af livscyklens hos hovedparten af danskerne.

Den omtalte bestræbelse delte sig i to set fra den stol, hvor jeg har mine eftertanker.

Den ene bestræbelse oplevede man i kirkens samtale med sig selv om sin nye rolle. Debatten mellem de kirkelige retninger og inden for retningerne i Danmark foregår for et meget lille og eksklusivt publikum. Jeg har fulgt den i perioder og har fundet den interessant. Men den er aldrig nået ud til kirkegængerne og har rusket op så folk fik fornemmelse af at den

debat vedrørte dem. Den har formodentlig været nødvendig, men kunder i butikken – nu da titlen taler om forbrugersamfundet – har den ikke skaffet. Her kan trækkes en klar parallel over til folkehøjskolernes debat om deres formål – den debat har ikke bidraget til elevtilgang, men til slet skjult hovedrysten hos politikere og meningsdannere uden for folkehøjskolen. Umiddelbart kommer jeg ikke på en parallel i folkekirken til folkehøjskolens debat og hidsige slagsmål om forskellen på folkeoplysning og folkelig oplysning, men den findes med garanti.

Den anden bestræbelse omfattede folkekirkens forsøg på at åbne sig og praktisk at forny sig gennem ændring af ritualer – hos de fleste præster og menighedsråd gennem en praktiseret liberal holdning til, hvad der kan foregå i kirkerummet. Og det er jo så ikke småting, vi har været vidner til op igennem de seneste tre årtier. Kulmination eller sidste skud på stammen i form af Poul Stenders gourmet-nadver i Kirke Såby kirke. Andre åbninger har bestået og består i kirkens direkte opsøgende engagement i sociale problemer. Især i de større byer – på Vesterbro og

Nørrebro. Og i samme bestræbelse i gennemført afslappet og liberal holdning til selve gudstjenesteritualer. Alt dette skal jeg ikke bedømme – blot konstatere at det finder sted og diskuteres af kirkens folk – med menighedsrådene og med ikke ret mange andre. Jo, i Ekstra-bladet hvis en præst forsøger at stramme op på uregerligheden en søndag formiddag.

Måske har der været en tredje bestræbelse på at finde fodfæste i forbrugersamfundet – i det industrielle, måske post-industrielle samfund, efter modernitetens endeligt og på vej ind i informationsamfundets altomklamrende tid. Det har været synodebestræbelsen. Ønsket hos nogle om at kirken havde en offentlig mening – om politik, kunst, kultur og al verdens profane elendighed.

Den har været der – men er jo da heldigvis i det store og hele afvist.

Jeg er en meget almindelig kirkegænger. Opvokset i en grundtvigsk kirketradition – med friskole, valgmenighedskirke og højskole. Det blev også mit arbejdsliv, indtil det politiske arbejde blev fuldtids efterfulgt af nye og store udfordringer i erhvervslivet.

Jeg går i kirke 12-15 gange

om året sådan på almindelige søndage eller aftener. Dertil kommer juleaften og familiehøjtideligheder – dåb, bryllup, begravelser. Jeg holder af kirkenes ro og rytme. Af Bibelens ord og prædikenens tolkning – af forkyndelsen. Forstår ikke altid alting – er sommetider ikke enig i udlægning og billeder, men også det giver styrke.

For mig er kirken et rum om mødet med Gud. Med min Skaber. Nogle kaldet det noget andet. Der er noget derude – en højere magt – og det er godt at kende stedet, hvor han eller det – sjældent hun – kan nærme sig og kommes nærmere.

Jeg bruger kirken både når præsten er der og ikke er der. Kirkerummet er for mig til som en åben mulighed for i stilhed at tænke over livet. Til hvile og eftertanke – og en stille bøn – hvor i landet jeg måtte komme

Søndagsgudstjenesten i den lokale kirke, ja – men gerne andre kirker. Jeg kører gerne ud for at finde en ny kirke, en ny præst – en ny menighed. Den frihed har jeg. Fællesskabet i menigheden betyder ikke så meget. Jeg er en del af så usigeligt mange fællesskaber, at jeg her må svigte kirken og tillade mig at være en »lonely

rider«. Jeg tror vi er mange, der har det sådan – og derfor skipper kirkekaffen.

Kirken skal ikke stadse sig op for at glæde mig. Dens rum, rytmer og rutiner – det taler vi i øvrigt meget om i detailhandlen, altså rytmer og rutiner – og dens ritualer må bevare den styrke, der hentes i enkelheden og det forudsigelige. Den skal ikke være en social foranstaltning, men må gerne være en bærende del af det lokale fællesskab.

Kirken skal ikke i sin bestræbelse på at være moderne sætte nye varer på hylderne. Lad supermarkederne om det. Kirken er varen i det enkelte menneskes liv. Den skal være der i sin genkendelighed, i sin grænseløse gæstfrihed – med sine krav om lydhørhed over for budskabet om menneskers godhed mod hinanden og frelserens formuleringer af håb og tro.

Kirken skal ikke være et fastelavnsris. Den skal med sin urokkelighed og stoiske ro i et mere og mere turbulent, opspedat samfund tilbyde den velkendthed og tryghed som vi alle behøver. Så kommer der flere. Så kan opdragelsen af nye kirkegængere finde sted – og så kan vi som danskere igen

besinde os på det værdigrundlag vort samfund er skabt på – og som sådan også mere frisindet forstå de religioner vi i fremtiden fortsat og i stigende grad skal leve dør og dør med – vore medmenneskers værdi afhænger ikke af deres religion, men af deres vilje til netop at være medmennesker og tage ansvar for hinanden.

I Guds hus – i Danmark med en evangelisk-luthersk kirke og folk – skal vi fortsat kunne møde vores Gud og forstå hans godhed og de pligter han giver os i de stille kirkerum, hvor sang og ord og rituelle handlinger rækker ud mod os som de rakte ud mod de slægtled, der var her før os.

Thirty years from then

– tanker i anledning af et 30-års jubilæum

Af Peter Balslev-Clausen,
provst, Gentofte provsti

Det er til næste år 30 år siden ungdomsoprøret, det opgør med det borgerlige samfund, der vendte op og ned på kønsroller og familiemønster i hele den vestlige verden, i begyndelsen af 1970'erne slog igennem i Gentofte Kommune. Det skete ikke ved sit-downs i kirkerne eller konfirmandstuerne eller ved demonstrationer i gaderne og under gudstjenesterne. Der var ingen, der røg menighedsrådenes cigarer eller hældte kirkebøgerne ud af vinduerne. Det skete ved, at folk holdt op med at blive gift, og ved, at de ikke mere fik deres børn døbt i samme udstrækning som tidligere. Ikke mindst styrtdykkede dåbstillene. Indtil omkring 1970 blev over 90% af alle nyfødte børn i Gentofte Kommune døbt. Da situationen i midten af 70'erne havde stabiliseret sig efter ungdoms-

oprøret, var dåbsprocenten kommet ned på et sted omkring 75, hvor den er blevet siden med svag stigende tendens gennem 80'erne og 90'erne.

Det var meningsdannerne, der ikke døbte deres børn, dvs. at det var dem, der i høj grad kom – og kommer til – at udgøre den kommende elite, både den intellektuelle og den økonomiske, der ikke blev døbt, og som nu efterfølgende selvfølgelig heller ikke døber deres egne børn. Disse ungdomsoprørets udøbte børn, er nu så småt begyndt at nå den alder, hvor de begynder at skrive samfundets dagsorden, også i Gentofte Kommune.

Det karakteristiske ved denne udvikling er, at den både er snigende og tavs. Der har aldrig været og er heller ikke nu tale om et højkrøstet opgør. Der er snarere tale om kultur- og

magtelitens indforståede, og, fordi det er indforstået, diskrete opgør med en række fortidige strukturer og deres ligeså fortidige indhold.

Efter det spontane fravalg af kristendommen og folkekirken i begyndelsen af 70'erne fulgte Folkeskoleloven af 1975, der dels afskaffede skolens og dens kristendomsundervisnings konfessionelle sammenhæng og målsætning, dels afskaffede fællessang i traditionel forstand som skolefag.

Herved blev skolens elever, og det vil på lidt længere sigt sige befolkningen, fremmedgjort både over for folkekirkens teori og praksis, teori pga. kristendomsundervisningens ændrede mål og indhold, og praksis fordi bortfaldet af undervisningen i fællessang, både den folkelige og den kirkelige, fremmedgjorde eleverne over for folkekirkens gudstjenesteliv, der siden reformationen i 1520'erne har været båret af menighedens fællessang. Fællessangen er allerede i dag, 26 år efter Folkeskoleloven af 1975 ikke mere et folkeligt-eksistentielt udtryk for danskerne under 35-40 år.

I de senere år har folkekirken i den almindelige debat i samfundet været trængt af menne-

skerettighedernes postulerede almengyldighed og hensynet til andre religioner, især islam. På det allersidste er religiøse spørgsmål igen kommet på dagsordenen, men den nye velvilje, som kristendommen og dermed folkekirken mødes med, viser, at folks manglende religiøse viden og kirkelige praksis meget let kan blive et problem, ikke alene fordi det kan vise sig at være sværere end som så at forklare sig over for dem, der tilhører andre religioner, men også fordi det vil blive mere og mere nødvendigt at kunne formulere sig og manifestere sig over for dem, der siden ungdomsoprørets dage har vendt folkekirken ryggen. Samtidig har tabet af fællessangen betydet en fremmedgørelse over for de gudstjenester, som ellers bliver mere og mere besøgt af de store dåbsfølger, der i de sidste 5-10 år er begyndt at fylde kirkerne, især i byerne.

Selvom situationen som sagt for øjeblikket stabiliserer sig til fordel for folkekirken, betyder det, at folkekirken må se i øjnene, at den i årene fremover vil skrumpes ind til 4/5 af den størrelse, den relativt havde for en generation siden og tidligere. For øjeblikket er knapt 80% af indbyggerne i Gentofte

Kommune medlemmer af folkekirken.

Der er et alvorligt problem for folkekirken, at det er blandt samfundets kommende ledere, det relativt største antal udøbte skal findes. Folkekirkens sociale og kulturelle status er anfægtet nok i forvejen, så selvom der er tegn, der peger i den modsatte retning, er det ikke et øjeblik for tidligt at rebe sejlene og satse bevidst på at vende udviklingen, dels forhindre, at flere melder sig ud, dels for at styrke kristendommens og dermed folkekirkens stilling både på kortere og længere sigt.

I Gentofte Provsti, der dækker Gentofte Kommune, er der allerede nogle initiativer i gang, som fortjener at blive konsolideret og udbygget. Den Folkekirkelige Skoletjeneste i Gentofte Kommune har allerede i en årrække været et vigtigt og flittigt brugt folkekirkeligt tilbud til folkeskolens lærere og elever. Skoletjenesten, som den hedder til daglig, er et samarbejde mellem 8 af provstiets 9 menighedsråd, med et repræsentantskab, der samles en gang om året, en arbejdsgruppe, der samles med jævne mellemrum, og to kvarttidsansatte, normalt en lærer og en præst, der står for det daglige

arbejde. I skoleåret 2000/2001 benyttede 90 klasser sig af Skoletjenestens tilbud, der på denne måde er blevet et værdifuldt tilskud til skolernes kristendomsundervisning. Skoletjenestens tilbud er især vigtige, fordi de etablerer en sammenhæng mellem skolens konfessionsneutrale undervisning og folkekirkens konfessionelle virkelighed.

Ved siden af Skoletjenesten, der er et tilbud på skolerne til alle klassetrin, har flere af menighedsrådene i provstiet etableret forberedende konfirmandforberedelse, dvs. undervisning af »minikonfirmander«. Der er allerede høstet gode erfaringer med denne ordning, der har stor opbakning fra både forældre og skoler. Der er ikke for øjeblikket samarbejde mellem Skoletjenesten og den eksisterende undervisning af minikonfirmander, men der er ingen tvivl om, at et sådant arbejde, både pædagogisk og organisatorisk, mellem de to pædagogiske initiativer, der i høj grad henvender sig til de samme børn vil være en god ting, når der i løbet af et par år er undervisning af minikonfirmander i alle sognene.

Der bliver, også ud over landet, talt meget om, hvorvidt

det er præsterne eller f.eks. sognemedhjælpere, der skal undervise minikonfirmanderne. Præsterne underviser i forvejen konfirmanderne, der i Gentofte Kommune går til præst i 8. klasse, og det vil være at beslaglægge for meget af deres tid med pædagogisk arbejde, hvis de også skal undervise minikonfirmanderne i 3. klasse. Præsterne skal følge undervisningen, og børnene skal lære dem at kende, men det bør være specialuddannede pædagoger, der står for undervisningen. Det vil frisætte præsterne til husbesøg og forberedelse af andet arbejde. Det er trods alt de voksne, der er præsternes egentlige målgruppe. Til gengæld vil undervisningen af minikonfirmanderne være et oplagt emne til samarbejde over sognegrænserne. Det er et almindeligt ønske i disse år, også i sognene i Gentofte Provsti, at der bliver ansat sognemedhjælpere. Mange tænker på socialt arbejde, når talen er om sognemedhjælpere, men tanken om at give sognemedhjælperordningerne et pædagogisk indhold er nok, og det i mere end én forstand, mere fremtidsorienteret. Uden en grundlæggende undervisning af børn og unge er det

tvivlsomt, hvilken fremtid folkekirken overhovedet vil have.

Et tredje initiativ, der er ved at tage form, er et IT-samarbejde, i første række om etablering af hjemmesider for provstiet og sognene (www.gentofteprovsti.dk). Det er et projekt, der forudsætter et aktivt engagement i sogne og menighedsråd, men som på længere sigt næppe kan fungere optimalt uden fælles, lønnet arbejdskraft. Kun ved at ansætte folk til at tage sig af et fælles IT-projekt vil det være muligt at sikre den ensartethed og driftssikkerhed og det professionelle niveau, der er forudsætningen for at det kan lykkes.

En fremtidig mulighed for at kombinere det grundlæggende lokale arbejde i sognene med et samarbejde på tværs af sognegrænserne er de børne- og voksenkor, der allerede i dag trives ved flere af provstiets kirker, ligesom et egentligt planlægningsmæssigt og økonomisk samarbejde omkring kirkekoncerter og kirkemusik i øvrigt er en mulighed, der kunne overvejes.

Med bortfaldet af folkeskolens undervisning i den folkelige og kirkelige fællessang er kirkens egen sangundervisning blevet af vital betydning for at

sikre gudstjenestens aktive, folkelige karakter. Derfor må etableringen af en egentlig kirkelig sangundervisning, langt mere systematisk end vi kender den i dag, være en af kirkens, det vil i praksis sige menighedsrådenes, hovedopgaver i den tid, der kommer. Ved siden af sangen er kirkemusikken en af de muligheder, der skal udnyttes for at holde kirken fast på dens kulturelle samtidighed, den samtidighed uden hvilken kirken ikke på længere sigt kan overleve som kulturbærer i et samfund, der stadig forandres.

Undervisning og information er på baggrund af folkekirkens situation i dag de na-

turlige nye satsningsområder. Hertil kommer de traditionelle arbejdsområder, dvs. alt det, som præsterne i dag rigeligt får tiden til at gå med, gudstjenester, forkyndelse, samtaler ude og hjemme og undervisning, alt det, som menighedsrådene med deres opgaver er støttefunktioner til.

Hvis man vil stabilisere en situation, og hvis man vil vende status quo til fremgang, koster det menneskelig og økonomisk indsats. Og det koster et langt, sejt træk. Det er et spørgsmål om at se 30 år frem eller mere, hvis folkekirken til den tid stadig skal være en folkekirke ikke blot af navn, men også af gavn.

I gamle dage og ved verdens ende...

Af Kirsten Winther
sognepræst, Helsingør Domkirke, Skt. Olai

I gamle dage og ved verdens ende gik, stod, talte, skrev og sejlede der en præstemand. Det var i Nordnorge, på Helgeland – og det var i en tid, hvor sproget ikke led under magerhedens tab af tyngde, smag og fylde – altså i barokken.

Præsten var Petter Dass (1647-1707). Og han levede sit liv på Helgeland – udover nog-

le år som barn hos familie i Bergen og så studieårene i København.

Den længste del af sin tid som præst var Petter Dass sognepræst på Alstahaug, og det er det sted, man mest forbinder med hans navn. Kirken og præstegården står nogenlunde, som da Dass levede, og disse i sig selv smukke bygninger lig-

Kirken og præstegården på Alstahaug inde mellem træerne. Fotografieret en midnatstime juni 2001.

ger øde ude ved havet, hvor rækker af øer så ligger længere ude. Og bag den smalle kyststribe ligger fjeldene ind igennem landet.

Det er et meget smukt land – naturligvis vejrhardt og barskt, men ligeså yndigt i flora og landskab. Barskt med den lange vinter, fjeldene og det store hav, hvor rigdomme og overlevelse jo er at hente – ved mod, snilde, held og Guds hjælp!

Petter Dass var en god præstemand for sine sognebørn og hjalp dem på mange måder. Trøstede og formanede – skrev dem gode, slidstærke vers, så de kunne huske deres katekismus og deres bibelhistorie, og således se sig omsluttet af Guds omsorg og se sig som levende dele af Guds historie, som man kan, når bibelhistorien er levende for en.

Han fortalte også nordlændingene om deres eget land i »Nordlands Trompet«, som skildrer Nordland og dets indbyggere. Og han åbnede heri dette land for dem på en måde, så de kunne se, at de levede midt i Guds herlige skaberværk og ikke i en ussel udkant af den enevældige danske-konges rige. En ny selvbevidsthed gav han dem mulighed for.

Dass var også handelsmand. Han havde to jekter og sejlede med dem til Bergen for at sælge tørfisken – den saltede og tørrede torsk. Tørfisken var Nordlands overlevelse; men den skulle jo sælges, så nordlændingene kunne købe de nødvendige ting, som de ikke selv havde – først og fremmest korn. Der står følgende på Hansa-museet i Bergen: »I 1695 leverede digterpræsten Petter Dass 1445 våger tørfisk til Gerdt Meyer på Bryggen«. En vanlig fisker kunne levere 10-20 våger! – Så Petter samlede sogne-fiskerbøndernes tørfisk, og fik dem solgt, og fyldte jekterne op med fornødenheder til det daglige liv derhjemme.

Petter Dass er ikke hvem som helst, og nordlændingene mener stadig, at de har meget at takke ham for. Det fik jeg lejlighed til at erfare denne sommer, hvor jeg deltog i »Petter Dass dage« på Alstahaug.

I mange år har jeg holdt af at læse Dass' vers. De har en god salt eftersmag af virkelighed, som den smag mærkes i livet, som det leves dag for dag – slidsomt og dejligt, besværligt og let flyvende, som livet er.

Jeg havde under studieorlov sidste efterår lejlighed til at læse Dass i sammenhæng – og sammen med Thomas Kingos digtning og de gammeltestamentlige profeter Esajas og Jeremias, som jeg også havde lyst til at læse i sammenhæng. Udover lysten til at læse og tænke i uafbrudte stræk, så var min interesse sproget. Den verden – det ord-rum som sproget skaber. Sproget konstituerer et rum for mennesker at leve og færdes i ved alle ordene, som jo har et smidigt indbyrdes forhold imellem sig og sammen danner et billede eller en opfattelse af verden.

Sproget åbner også den verden, som Gud har skabt, og som er omkring os med sine landskaber og levende væsner.

Således har Petter Dass givetvis åbnet Guds skaberværk op for nordlændingene i »Nordlands Trompet«, og han har også i alle sine kristelige vers opbygget og givet dem en ord-verden, som er værd at færdes i.

Dass, Kingo, Esajas og Jeremias har tilfælles, at de kan utrolige ting med sproget. De mestrer sproget på en måde, så Gud på forunderlig vis bliver nærværende i deres menneskelige sprog. De mestrer et sprog, som Guds nærvær, kraft og barmhjertighed kan tage bolig i – kan rummes i – kan nå os i. Så vi kan se og mærke Gud i deres sprog og forstå os selv som Guds børn – som nogen Gud vil have et forhold til. Profeterne taler i en enorm og voldsom følelsespreset spænd-

To stole, som Petter Dass har siddet på i præstegården på Alstahaug. Mon ikke den ene siger til den anden: Danser De? Og den svarer: Nej, vist nej.

ing, som udløses og forløses
både i piskende ørkenstorm og
i den tyste, milde stilhed.

Kingo og Dass bruger barok-
kens sprog, som er direkte og
sanseligt, fyldigt ud over måde-
hold – og teologisk et sprog,
der når ud i alle hjørner og
ikke mindst tør tale om alle
vanskelige og modsætnings-
fyldte ting. Ting som også kan
ligge længere ude end vor ver-
dens fingerspidser. Og ting
som det under alle omstændig-
heder kræver mod, en vilje til
linedans og også en fornem-
melse for pligt at tale om. Teo-
logien må tale om de ting,
som ligger ud over, og som
samtidig betinger og imøde-
går denne verden. Og gøre det
uden hensyntagen til, om det
er muligt.

Mens jeg læste Dass, slog
det mig, at det antal salmer, vi
har af ham i vores salmebog
(nr. 7, 8 og 431), godt kunne
udvides. Navnlig i hans kate-
kismus-sange er der vers, som
kan redigeres til forslag til sal-
mer. Jeg har lavet forslag til 7
salmer, som er sendt til Salme-
bogscommissionen. Nogle af
dem har i anden form allerede
plads i vores salmebog, andre
er nye. Domorganist Bo Grøn-
bech har lavet nogle dejlige
melodier til de tekster, som

ikke i forvejen har melodi –
eller som alternativ melodi.

Noget af dette materiale vil
vi gerne præsentere her – til fri
benyttelse, hvis nogen har lyst.

1)

Herre Gud, dit dyre navn og ære,
over verden højt i savn må være,
og alle sjæle, og alle trælle,
og hver en fælle, de skal fortælle
din ære.

2)

Om sig folk anstille vil så slemme,
Guds navn slet at tie stil og glemme,
så skal dog stene og tørre bene
ej være sene, hans navn det rene,
at fremme.

3)

Ja, før Gud sin ære skal forlise,
før skal hav og prægtig hval ham prise,
samt og tanteyen som løber leyen¹
stenbid og sejen og torsk og skreyen
og nise².

4)

Gud er Gud, om alle land lå øde,
Gud er Gud, om alle mand var døde,
om slægter svimle i Herrens himle,
uttallig vrimle, som slår på cimle
hin søde.

5)

Og for Gud skal alle knæ sig bøje,
de som bor i himlene hin høje,
og de på jorden i syd og nord
samt djævlens orden, som dømt er
vorden til møje.

¹ sejlrute

² tantey, skrey og nise er fisk

6)

Høje hald og dybe dal skal vige,
jord og himmel falde skal tillige,
hvert bjerg og tinde skal ret forsvinde,
men Herrens minde til tusind sinde
skal stige.

7)

Vil de gamle være stiv og sove,
da skal børn i moders liv Gud love,
de halte, lamme, målløse stamme
gør og det samme, de grumme, gram-
me og grove.

8)

Men o mennesk', tør du vel det mene,
at Guds navn sker ret og skel alene,
for præst og bonde med bare munde
Ham love kunne? Nej, ingenlunde
det ene.

9)

Herrens navn hos os på jord kan ikke,
helliges ikkun med ord og nikke.
Nej, hvor du svæver og hvor du
stræver,
se til du lever, som Guds ord kræver
til prikke.

10)

Lad dit lys for folket smukt så brænde,
at enhver din dyd og tugt kan kende.
Lev ej begærlig, ej folk besværlig.
Lev from og ærlig mod hver mand
kærlig til ende.

Forslag til salme med baggrund i
Dass' katekismusvers til bønnen :
Helliget blive dit navn! i Fadervor.

Teksten:

At nævne et navn, er at gøre navnets
bærer nærværende.

Og holdes Guds navn helligt iblandt
os, da er han nærværende for os.

Teksten handler om, at det er et stort
savn, hvis Guds navn og ære ikke hol-
des helligt. Og hvis mennesker tier
eller glemmer, så tager resten af ska-
berværket fat.

Teksten er et enormt billede af hele
skaberværket, som i en samlet be-
vægelse lovsynger Gud, fordi skaber-
værket har brug for at lovsynges –
brug for at holde Guds navn helligt.

Nr. 7 i DDS har kun 3 vers med af
Dass' tekst. Her bruges i v.1 ordet agt,
hvor Dass bruger ordet savn.

»Agt« angiver en holdning, og »savn«
angiver et behov. De 3 vers i DDS har
Dass' store billeddannende evne og
hans fastholdelse af, at Gud er Gud,
uanset om vi forholder os til ham eller
ej. Men det dybe perspektiv i Dass'
tekst er der ikke, nemlig at hvis vi
ikke sørger for at helligholde og der-
med synligholde Guds navn, så mang-
ler vi selv noget grundlæggende.

Udover at dette uundværlige perspek-
tiv gøres klart, så bliver man i godt
humør og får livsmod, når man går
med i denne tekst, og det er også væ-
sentligt.

Melodi: DDS nr. 7.

Forslag til placering i salmebog: Lov-
sange.

O, hellige Gud

Andetænde

The image shows a piano accompaniment for the hymn 'O, hellige Gud'. It consists of three systems of music, each with a treble and bass clef staff. The key signature has two flats (B-flat and E-flat), and the time signature is 4/4. The music is written in a simple, homophonic style with chords and moving lines in both hands. The first system has four measures, the second has four measures, and the third has four measures, ending with a double bar line and repeat dots.

1)
O, hellige Gud, du gav os et bud
ved Jesus, din søn,
at vi om din vilje skal gøre vor bøn.
Du vil at den skal
fuldbyrdes på jord som i himmelens
sal.

2)
Men Herre, du ved om alting besked,
du ved, om du vil,
at vi af os selv er udygtig' dertil,
og kraften for svag,
at være din vilje til nogen behag.

3)
Jeg til det, jeg bør, er vissen og tør,
det onde får magt,
og skjules tit under en helligheds akt.
Jeg bilder mig ind
at have to øjne og løber dog blind.

4)
Da falder vor bøn til dig, o Guds søn,
Læg ånd til vor ånd,
læg mund til vor mund, læg hånd til
vor hånd!
At vi kan ved dig,
oprejses fra synden og være dig lig.

5)
Er ikke vor tro så stærk som en bro,
vi tvivler dog ej,
vor frelser har aldrig de svage sagt nej.
Han er nu som før
den herre der knuser ej bævende rør.

6)
Så beder vi først, giv hunger og tørst
alt efter dit ord,
som lærer os kende Guds vilje på jord.
Giv ånd og forstand
at fatte med tro det fornuften ej kan.

7)

Vi beder dernæst, det som os er bedst,
oprænd i os vist
til Gud og vor næste sand kærligheds
gnist.

At vi dem betee¹.

det samme vi vil os at selv og skal ske.

8)

Før os fra den sti, der går dig forbi,
forhindre den vej,
forhindre den gerning, der tækkes dig
ej.

Og vis os derhen,

hvor vi kan oplede vor frelser og ven.

Forslag til salme med baggrund i Dass'
katekismusvers til bønner : Ske din vilje
som i himlen således også på jorden! i
Fadervor.

Teksten:

Teksten er en inderlig besindelse på
Guds vilje og et inderligt arbejde hen
imod at gøre sit til at Guds vilje sker
fyldest på jorden.

Teksten folder temaet ud og bearbej-
der vanskelighederne.

Og den har en enkel, roligt fremad-
skridende rytme, og skaber i sig selv
en bevægelse, hvor man kan gå med
og bearbejde sit eget undervejs.

Melodi: Domorganist Bo Grønbech

Forslag til placering i salmebog: Kri-
sti efterfølgelse.

¹ opføre sig imod

The image shows a handwritten musical score for two hymns. The first hymn is titled "O, Jesus krist" and the second is titled "Befri os". The score is written on three systems of five-line staves, each system containing a treble clef staff and a bass clef staff. The music is in a simple, folk-like style with a steady rhythm. The first system of the first hymn starts with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The second system of the first hymn starts with a bass clef and a key signature of one sharp. The second hymn, "Befri os", also starts with a treble clef and a key signature of one sharp. The score ends with a double bar line and a fermata over the final chord.

F 1

1)
O! Jesus Krist, sand mand og Gud!
Som satte til en blodig hud
på korsets træ for mig i pant,
og stride til din Ånd udrandt.
Halleluja!

2)
Jeg beder dig, forlad mig ej,
når jeg skal gå den lange vej.
Tilmed er vejen ubekendt,
Gud trøste mig så vist og sandt.
Halleluja!

3)
Lad Ordet fæstes i min mund,
din trøst fæst i mit hjertes grund.
Din Ånd oplyse lad mit sind,
så går jeg ej på vejen blind.
Halleluja!

4)
Ved Guds forsyn jeg fik et brød,
kan hænde nogen det fortrød.
Gud lad det række til min grav!
Giv siden, hvem du vil deraf.
Halleluja!

5)
Det hus jeg her tilholder i,
er aldrig storm og dråbe fri.
Jeg lappet har så tit derpå,
men kan dog ingen bedring få.
Halleluja!

6)
Skal jeg min kvinde skilles fra,
gid hun fra Gud ej skilles da.
Når hun bær' største sorg for mig,
Giv hende største trøst i dig.
Halleluja!

7)
Vel ønsker jeg, om ønsker gjaldt,
om det ej Gud imod var talt,
at hun og jeg på denne grund,
end sammen blev en liden stund.
Halleluja!

8)
Og når jeg i mit kald og stand,
har gjort så ret, jeg gøre kan.
Og tiden minder mig herfra,
da synger jeg Halleluja,
Halleluja!

Forslag til salme med baggrund i
Dass': Mit reyse-tøy

Teksten:
En tekst om at skilles fra sit liv i ti-
den op til døden og i dødsstunden. En
tekst om at give slip på sit liv – give
slip på de ting, som umiddelbart
bærer vores liv: Vore kære, arbejdet,
vor gerning i livet.
En besindelse på, hvad man må slip-
pe, og hvad man kan holde fast i på
den sidste vandring.

Teksten følges af en tone af dyb re-
spekt for, hvad et mennesker må igen-
nem på sin sidste livsvej. Og Dass gi-
ver gode, enkle ord at følges med til
denne del af livsvandringen. Han er
nøgtern og respektfuld.

Melodi: Domorganist Bo Grønbech

Forslag til placering i salmebog:
Død og opstandelse.

Gensyn med Tolkien

Af Lars Tjalve,
sognepræst, Asminderød-Grønholt

Da »Ringenes Herre« udkom på dansk for snart en generation siden var alle enige: Det var et imponerende nyhedensværk, som den aldrende professor i middelalderfilologi J. R. R. Tolkien havde skabt. Det var lykkedes ham at sammenmelte keltisk, nordisk og antik mytologi til en helt ny legering: en i hvert fald ikke-kristen mytologi, der var en hyldest til fantasien. Tegnefilmskaberen Ralph Bakshik, der ellers var kendt for den kækt frække Tom the Cat tog livtag med Tolkiens univers og skabte en torso – kun ca. den første trediedel af værket.

I de forløbne godt 30 år er i Tolkiens kølvand skabt en verden, der hvad merchandise angår kan måle sig med Disney-koncernens. Et væld af computer- og rollespil med tilhørende figurer kom på markedet.

Unge voksne mennesker leger hobbitter, troldmænd og okser rundt i danske skove iført vadmelstøj og med mytologiske våben. Selve værket »Ringenes Herre« med de tilhørende og supplerende bind »Hobitten« og »Silmarillion« er kommet i oplag, der nærmer sig tallet for bibeludgivelser. Og litteratur om dem vokser i samme takt. Ligesom man har bibelkonkordanser findes der også en »Complete guide to Middle-earth«, og et Tolkien-bestiarium, der nøje optegner og beskriver de både gode og onde væsener i Tolkiens mytologiske verden, mangler heller ikke.

TOLKIEN SOM KRISTEN FORTÆLLER

I en af de nyeste bøger om »Tolkiens Ring« (David Day: Tolkiens Ring, 1944, dansk udgave 2001) fremhæves – endnu en

gang – det hedenske ved Tolkiens univers. Det er efter min overbevisning en forkert forståelse. Tolkien var katolik, og der var ingen tvivl om hans overbevisning i så henseende. Da C. S. Lewis, der på dette tidspunkt endnu var filosofisk skeptiker, den 19. september 1931 inviterede teologen Hugh Dyson og Tolkien til middag på Magdalen College i Oxford, tilbragte de aftenen og natten med samtale om myte og kristendom. Tolkien fastholdt deres samtale i digtet »Mythopoeia«, som han forsynede med under titlen »Til én, som sagde, at myter var løgn og derfor værdiløse, selv om de var »henåndet gennem sølv«. Deri skrev Tolkien:

*Jeg vil ikke vandre med jeres
progressive aber,
Oprejst og vidende. Foran dem
gaber
den mørke afgrund deres fremskridt
fører mod –
hvis fremskridtet ved Guds nåde
engang ender
og ikke uophørligt gentager det
samme
ufrugtbare kredsløb hvor blot et
navn forandres.
Jeg vil ikke træde jeres støvede flade
vej
Og betegne dette eller hint ved dit og
dat,*

*jeres uforanderlige verden, hvor den
lille skaber
intet lod har i den store skabers
kunst.
Endnu bøjer jeg mig ikke for
Jernkronen,
Eller nedlægge mit eget lille
guldscepter.*

»Ringenes Herre« er en stor fortælling, hvis skaber er sig helt bevidst af have lod og del i den store skabers kunst. Det er den »sande kristne myte«, som Tolkien og Dyson overbeviste Lewis om. »Ringenes Herre« er også blevet kaldt en »anti-faust-historie«, fordi den ikke handler om at erobre men om at sejre ved at give afkald. Man kan med god grund se hobbitten Frodo som en kristen, der erfarer, at afsavn, lidelse og kamp ikke er meningsløs, men finder sted for andres – de frie væsener i Midgårds – skyld, og som da opdager, at han gennem kampen selv er blevet dannet og formet til et større og friere væsen, end han var. Og den i begyndelsen lille og frygtsomme hobbit, Frodo, er ikke alene. På rejsen ledsages han af andre frie væsener – hvor især troldmanden Gandalf er bemærkelsesværdig. Han låner selvfølgelig skikkelse fra Merlin i fortællingerne om Kong Arthur. Men

han låner skæbne af den kristne myte, for han giver sit liv som løsesum, da han styrter i afgrunden i kamp med monstret Balrog. Han var indtil da Gandalf den Grå, nu er han i døden i tre dage, hvorefter han hentes af Vindenes Herre, ørnen Gwaihir og genopstår som Gandalf den Hvide. Men også kongesønnen Aragorn gennemløber en lignende skæbne: han er vandreren, kongesønnen i eksil, som først, da den afsluttende kamp er inde, indtager sin plads som konge.

TOLKIEN OG ONDSKABEN

Den onde magt i Midgård, Sauron, er i helt klassisk augustinsk forstand uden bestemt form. Ved at sætte det onde = åndelighed betegner Tolkien det onde som »ikke-væren«. Det er ikke oprindeligt. Det snylter på det værende, det skabte, det gode, og har kun eksistens for så vidt som det evner at nedbryde og deformere. Derfor deformeres eller udviskes alle, som falder i ondskabens eller Saurons vold. Ur-væsenet Gollum, i hvis besiddelse ringen oprindeligt var, da den dukkede op første gang i »Hobitten«, nedbrydes til ukendelighed, kun holdt i live af sin grådighed. Og det er ikke helt uvæs-

entligt, at Tolkien fastholder ondskab og synd som »possessiveness«, der klinger som et ekko af den klassiske betegnelse »Concupiscentia«, begær.

Sådan digtede Tolkien om ondskab og godhed, om kamp og farer og sejr. Han var aldrig selv i tvivl om hverken hensigten eller meningen med den: »Evangelierne rummer et eventyr, eller en historie af en større art, som omfatter eventyrenes hele inderste væsen«, og han føjer til »Evangeliet har ikke ophævet legenderne. Det har helliggjort dem, især »den lykkelige slutning«. Den kristne må stadigvæk arbejde med sin sjæl såvel som med sin krop, lide, håbe og dø. Men nu indser han måske, at hans anlæg og evner har et formål og kan løses. Så stor er den gavmildhed han er blevet behandlet med, at han måske nu med rimelighed tør formode, at han i fantasidigtningen faktisk kan bidrage til at skaberværket skyder nye blade og beriges på mangfoldige måder ... « (fra Om eventyrhistorier). Tolkiens værk er et stort kristent epos, der samler det hele: keltisk og nordisk mytologi, antikke fabler og bibelsk allusioner men samler det under evangeliets »sande myte«.

Bergi-Brøndbyvester 1991-2001

En slags 10-års jubilæum

Af Georg Mørch,
vicekontorchef, formand for Brøndbyvester sogns
menighedsråd 1984-1994

I BEGYNDELSEN VAR TANKEN

Og tanken blev til ord, der lod sig nedfælde på et stykke hvidt papir, dagsordenen for det ordinære møde i Brøndbyvester sogns menighedsråd, torsdag den 12. september 1991, pkt. 4 vedr. Det mellemkirkelige arbejde:

- a) Vil vi støtte stiftsudvalget med et bidrag for 1991?
- b) Har vi som menighedsråd en principiel holdning til praktisk støtte til dette arbejde? Som f.eks. etablering af venskabskontakt med en menighed i Østeuropa eller Baltikum?

DEBATTEN VAR MEGET POSITIV

Det blev et klart ja til begge spørgsmål. Der var stemning for at etablere venskabskontakt med en baltisk menighed, og

det blev besluttet, at menighedsrådets aktivitetsudvalg skulle tage kontakt til Det Mellemkirkelige Råd.

Pastor Ane Hjerrild sendte os en indbydelse til et møde i Københavns Domkirke i begyndelsen af november, hvor Iveta Berkolde fra den lettiske evangelisk-lutherske kirkes konsistorium var indbudt til at orientere om situationen i Letland.

Noget af det, hun fortalte os, forstod vi ikke helt, men vi blev alligevel meget interesseret i Letland. Allerede inden mødet havde Det Mellemkirkelige Råd bedt sognepræst Connie Beier om at udarbejde en sognebeskrivelse. Den gjorde hun hurtigt klar, og så var det jo bare at vente på, om Konsistorium i Riga kunne finde en forstadsmenighed, der måske kunne matche os.

MENIGHEDEN USMA I BERGI

I februar 1992 fik vi et brev fra Iveta Berkolde med besked om, at menigheden Usma i Bergi 10-12 km nordøst for Riga gerne ville i kontakt med os. Menighedsrådsformanden medsendte en kort beskrivelse, der sluttede med, at deres i december 1991 nydannede menighed havde »en masse problemer, der skal løses, men med Guds hjælp, håb og tro vil vi gå fra mørket ud i lyset, fra blændværket til sandhedens vej«. Af beskrivelsen kunne vi også se, at Usmas kirke var bygget i 1703-05 og oprindeligt havde stået i Kuldiga-Renda-området i nærheden af landsbyen Usma i Kurland, ca. 160 km nordvest for Riga, men siden 1930-erne havde kirken været et museumsekspонат i Bergi. Den information kunne vi ikke rigtig forstå. Det måtte vi have en nærmere forklaring på.

DET ETNOGRAFISKE FRILANDSMUSEUM

Da Letland var blevet selvstændigt i 1918, nedsatte regeringen et udvalg til at tage hånd om bevaringsværdige bygninger og andre kulturminde fra alle Letlands 4 regioner. I 1924 enedes man om at etablere et

etnografisk frilandsmuseum, hvortil man efterhånden ville overflytte karakteristiske bondegårde, bondehuse, vindmøller, smedjer, fiskerhytter og kirker m.m.

I 1932 blev museet åbnet på et meget idyllisk område ved Jugla-søen i Bergi, og i 1935 blev Usmas kirke efter en omhyggelig opmåling nedtaget og overført til dette fine museum, der nu rummer ca. 100 bygninger.

USMAS KIRKE OG DEN NYE MENIGHED

Da Letland atter blev frit i 1991, talte nogle entusiastiske familier i Bergi om at oprette en menighed på dette sted, hvor der ikke var og aldrig havde været en kirke. De henvendte sig til museumsledelsen og forhandlede sig til en brugsret til Usmas kirke, først for 5 år og siden fornyet.

Samarbejdet fungerer godt, men deres »egen« kirke er det altså ikke. Det er en tårnløs trækirke med et meget smukt barok-interiør og i loftet et fantastisk maleri med et basunkindet engleorkester.

HVORFOR HEDDER LANDSBYEN BERGI?

Kunne det tænkes, at byens

navn var af tysk-nordisk oprindelse? Langt senere kom det for dagen, at denne antagelse var rigtig. For mere end 150 år siden var der et større gods, der ejedes af en tysk-baltisk gods-ejer von Berg. Efter ham fik byen på de »Bergske jorder« navnet Bergi. Hans gamle hovedbygning eksisterer stadig. Den huser nu Bergis grundskole.

BREVVEKSLINGEN GÅR NOGET TRÆGT!

Vi var meget optaget af vores nye projekt, men alligevel tænkte vi os så grundigt om, at det blev maj, før vi fik svaret på brevet. Og så hørte vi slet ikke fra vore nye venner i Bergi! Hvorfor ikke? Var brevet ikke nået frem, eller var det opsnappet af censuren, hvis en sådan stadig fandtes? Så i august sendte vi et nyt brev med stort set samme indhold.

I oktober fik vi svar om, at de 2 breve var dukket op næsten samtidig! Og nu ville Usma-menigheden gerne lære os at kende. Vi blev dermed den første danske menighed med venskabskontakt til Letland.

VI HOLDER STUDIEKREDS OM LETLAND

Da vi ikke vidste ret meget om

Letland, besluttede vi at gøre noget ved det. Vi havde held med at finde frem til flere vidende folk, som kunne råde bod på denne mangel. I årenes løb har vi haft mange gode letlandsaftener med foredrag og informationer om både Letlands kultur og historie og om de nutidige vanskelige forhold efter 50 års sovjetstyre, hvor deres selvforståelse, kristentro og sprog brutalt blev undertrykt. I rækken af disse meget givende samvær havde vi i marts 1993 lederen af Det Danske Kulturinstitut i Riga Rikke Helms som gæsteforelæser. Da hun kom tilbage til Riga, indbød hun 2 Usma-personer til et møde og gav dem nærmere informationer om Brøndbyvester.

HELLERE SE I GANG END LÆSE 100 GANGE

Med dette orientalske ordsprog fik vi i april en indbydelse til at besøge Bergi med en mindre gruppe på op til 10 personer, som de kunne overse at indkvartere privat.

De accepterede et forslag om perioden 23.-29. august, og så rejste (for egen regning) 7 usikre og spændte Brøndbyvesterfolk til Letland. Vi blev meget hjerteligt modtaget, og

besøget blev en helt fantastisk oplevelse! De havde lagt et flot program med 3 busudflugter, bl.a. til det sted, hvor Usmas kirke havde stået.

Vi fik en rundgang i Fri-landsmuseet med en efterfølgende gudstjeneste i den meget smukke gamle, men også kolde trækirke, hvor vi selv her i august kunne føle trækken fra de utætte vinduer. Connie Beier havde taget sin præstekjole med og prædikede for os på dansk. På lige fod samvirkede hun med den unge mandlige præst om den meget gribende gudstjeneste. Deres åbenlyst inderlige, næsten »urkristne« tro og den lidt gammeldags altergang med først fælles absolution og siden nadver med brug af fælleskalk gjorde et meget stærkt indtryk på os. Vi var også samlede til en meget fin festaften i museet, og vi var meget »høje«, da vi rejste hjem igen.

Af bare iver var vore nye venner – for det blev de! – parate til at sætte sig på skødet af os hjem i flyvemaskinen, så opsatte var de på at besøge os i Brøndbyvester. Men først var der jo lige en planlægningsrunde og finansiering, vi nødvendigvis skulle have bragt på plads!

GENBESØGET I BRØNDBYVESTER

Planlægningen og finansieringen gik i orden, og 2. oktober stod vi klar til at modtage 11 lettiske gæster til indkvartering på ugebefug hos 6 værtsfamilier. Vi havde også lagt et stort program med gudstjeneste i Brøndbyvester kirke og flere udflugter, så de kunne få et indtryk af dansk kultur og kirkeliv.

De gav udtryk for glæde over, at det første møde havde været hos dem, for hvis de havde besøgt os først, havde de ikke turdet indbyde os til deres primitive forhold. Særligt indtryk gjorde besøget i Helsingør, hvor biskop Johannes Johansen guidede os rundt i Sct. Olai og derefter var vært ved en fin frokost i Vor Frue Kloster. Det blev næsten en »tradition«, som biskop Lise-Lotte Rebel til vores store glæde velvilligt videreførte, da vi i 1995 og 1998 igen havde gæster fra Letland.

DE 5 BESØG I ÅRENE 1994-1998

I juni 1994 var rejsegruppe 2 på 14 personer fra Brøndbyvester i Letland, og i maj 1995 kom deres værtsfamilier med 17 personer på genbesøg her. I juni 1996 tog rejsegruppe 3 på Letlandsbesøg med 11 personer,

og genbesøget blev gennemført i juni 1998 med 9 personer.

I september 1996 havde vi Usma kirkes kor på turné med koncerter i Brøndbyvester kirke og 4 omegnskirker, som var så venlige at hjælpe os med finansieringen af dette ekstra besøg. Udover de 4 nævnte »officielle« lettiske rejsehold har vi haft den glæde at kunne modtage sporadiske gæster, når nogle af vore lettiske venner har været på studieophold i Danmark eller på besøg af rent privat karakter.

I alt bliver det til 61 personer. Med 17 gengangere har ca. halvdelen af vores lille venskabsmenigheds medlemmer været vore gæster. Disse besøg og dette projekt har givet os meget at tænke over. Vi har fået mange venner både på det officielle og private niveau. Vi har trods mindre kultursammenstød og store forskelle i skæbne mødt mennesker med de samme drømme og forhåbninger og den samme tro som os. Meget berigende at møde disse hjertelige lettiske venner!

STØTTE SOM HJÆLP TIL SELVHJÆLP

Foruden at finansiere deres besøg her har vi hjulpet dem på forskellig vis. Af større ting

kan nævnes varmluftsblæsere og midler til at få lavet forsatsvinduer til deres kolde kirke, hjælp til indkøb og installation af en elektrisk orgelmotor, nyt tæppe til kirkegulvet og midler til en tiltrængt reparation af kirkens utætte tag. Deres søndagsskole er i god gænge, og siden 1996 har vi ydet et årligt tilskud til dette arbejde, så de hvert år har kunnet sende 20-25 børn og 2-3 ledere på sommerlejr. Af mindre ting har vi sendt dem lys og alterlys, kabler og andet el-materiel m.m. samt kontante ikke øremærkede tilskud til menighedens daglige drift.

DEN ØKONOMISKE SIDE AF PROJEKTET

Vi har været meget heldige med finansieringen af vores støtte til Usma. Fra begyndelsen fastlagde vi visse søndage som kollektidage til Usma, og dem sluttede menigheden godt op om.

Vi har flere gange fået donationer fra vores lokale bankforbindelse og Lions Club Brøndby, og ikke mindst har Helsingør Stifts Mellemkirkelige Udvalgs støtte hjulpet os meget. Vore Letlandsaftener og andre møder i Sognets Hus har også bidraget, og Brøndbyvester

Menighedsstyrelse, som er en lokal kirkelig organisation, har de sidste 5 år af sit julemarkeds-overskud støttet Usmas kirkes søndagsskole og kor. Altid har vi mødt megen Usma-velvilje.

DE DANSKE VENSKABSFORBINDELSER

Projektet medførte efterhånden, at vi fik kendskab til andre menigheder med venskabsforbindelser i Baltikum m.m. Nogle af dem havde vi udesom foredragsholdere hos os, så vi måske kunne lære af hinandens fejl, og vi besluttede til forhåbentlig fælles nytte og inspiration at udarbejde en liste over alle de kendte forbindelser.

I førsteudgaven i oktober 1995 registrerede vi 31 menigheder og kirkelige organisationer med venskaber østpå. Listen blev revideret i november 1999, og her i 2001 er tallet steget til hele 56, der fordeler sig således:

Land	Antal	i Helsingør Stift
Estland	15	5
Letland	29	8
Litauen	5	1
Polen	4	0
Rusland	3	1

OG HVOR ER VI SÅ NU 10 ÅR SENERE?

Efter anmodning fra vore lettiske venner i Usma har vi – indtil videre – besluttet at ophøre med indsamlingerne i kirken. Vi fik et flot brev fra dem, hvor de skrev, at vi i de mange år havde hjulpet dem så meget, men nu ville de bede os om at ophøre med vores finansielle hjælp og lade venskabet fortsætte uden deres fremstrakte tiggerhånd. De takkede for alt det, der i Usmas kirke minde dem om det grundlag, vi havde givet dem for at være menighed. Vi havde givet dem styrke, men nu måtte de selv tage over. Vi svarede dem, at vi aldrig havde mærket nogen fremstrakt tiggerhånd, men selvfølgelig ville vi gerne fortsætte forbindelsen med dem som ligeværdige kristne partnere og venner. Og det er så situationen nu i jubilæumsåret, at de føler, at vi har givet dem hjælp til selvhjælp.

HVAD ER DEN LETTISKE KIRKE?

Måske kunne det til sidst være nyttigt kort at skitsere, hvad den lettiske kirke er. Faktisk er det ret nemt at fastslå, hvad kirken *ikke* er. Den er ikke en statsunderstøttet folkekirke,

men en medlemskirke, hvor medlemsbidragene dels går til at finansiere konsistoriums udgifter til ærkebiskoppen Janis Vanags og hans sekretariat, og dels »aflønner« præsterne for hver udført gudstjeneste og kirkelig handling. Ærkebiskoppen vil ikke ordinere kvinder, og denne »konservative« observans giver besvær i forholdet til den lettiske eksilkirke. Undertiden også til vestlige venskabsmenigheder, som måske ikke har den »rette« konservative kristentro. Indadtil har den lettiske kirke også mange problemer. Forholdet til det teologiske fakultet er ikke godt, og Janis Vanags tog i 1993 initiativ til en præsteefteruddannelsesskole i Saldus. Nogle af præsterne er stærkt påvirket af Missouri-synodens lukkede nadver, og i et par tilfælde er homoseksuelle blevet nægtet adgang til Herrens Bord. På det administrative plan består de kommende års udfordringer i at få kirkens beslaglagte ejendomme og præstegårde tilbage. Og hovedproblemet er at få uddannet flere præster til de forsømte menigheder og tage kampen op mod de mange nyreligiøse bevægelser i Letland, der fisker i rørte vande, nú, hvor den lettiske

kirke skal til at finde sine ben i et selvstændigt Letland, som har det meget svært med at få bygget et bæredygtigt og socialt ansvarligt demokratisk samfund op. Det i 1993 oprettede Diakonicenter, der ledes af Iveta Berkolde, gør med støtte fra den slesvig-holstenske og norske kirke et stort arbejde for at uddanne folk som familievejledere og til hjælp for menighederne. For danskere, der har haft det held ikke at blive sat 50 år »bagud«, kan en lettisk gudstjeneste forekomme lidt gammeldags, men samtidig præget af et urgammelt fællesskab og en inderlighed, som vi nok har lagt bag os. Vore nye naboer skal have lov til at udvikle sig, uden at vestlige kloge hoveder skal fortælle dem »how to do it«. Hjælp, både økonomisk og praktisk, må vi give dem uden betingelser! Deres store behov er at føle sig ligeværdige, og erfaringer fra danske venskabsforbindelser viser, at vi trods forskelle og kulturchock får meget igen ved at knytte venskab med lettiske menigheder. Lad os så møde dem som ligeværdige partnere og i et åbent kristent fællesskab række frem den hjælpende hånd, som mange af dem behøver!

Økumeni – religionsmøde

Stiftsudvalget for det
mellemkirkelige arbejde

Af Birthe Willumsen

Mens dette skrives, er den indiske præst Reuben Mark på vej tilbage i sit hjemland efter 3 måneders studium ved Københavns universitet. Målet er en ph.d. grad i prædikenlære. Reuben Mark har i løbet af de tre måneder været vidt omkring i stiftet, og mange har haft glæde af hans inspirerende besøg. Studierne fortsætter i Bangalore, og næste år igen i København. Arrangementet med Reuben Mark er et af mange udtryk for udvalgets økumeniske – fælleskirkelige – engagement, og det glæder os, at det fører til, at mange i stiftet oplever inspirationen fra kirken ude i verden.

Også på det lokale plan er udvalget optaget af samtalen med kristne fra andre kirkesamfund. Vi har i det forløbne år haft møder med Baptistkirken, Den Katolske Kirke og

med repræsentanter fra Pinsebevægelsen. Vi har lært meget og erfaret, at der er mere, der samler end skiller kirkerne fra hinanden.

Mens det økumeniske møde, mødet mellem kristne fra forskellige kirkesamfund, er en kendt oplevelse for mange, ikke mindst på rejser, hvor mange deltager i gudstjenester, hvor de kommer hen, er religionsmødet, mødet med folk med en anden religion, ikke noget, vi har oplevet så meget af. Men nu i disse år, hvor mange nye danskere, opfostret med islam, flytter ind som vore naboer, er det blevet tvingende nødvendigt, at vi kommer i samtale religionerne imellem. Biskopperne har haft et udvalgsarbejde i gang, som har ført til, at de fleste stifter, bl.a. vort stift, er blevet deltagere i et dialogarbejde på området.

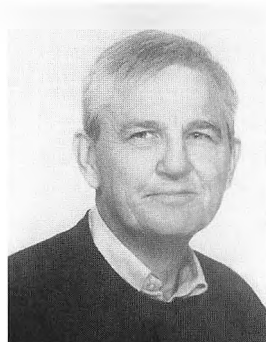
Det mellemkirkelige stiftsudvalg har påtaget sig arbejdet med forankringen af engagementet i stiftet. Vi har med glæde taget imod opgaven, som passer perfekt til arbejdet i flygtningeudvalget.

Vi finder dette arbejde særdeles nødvendigt for samværet mellem nye og »gamle« danskere, og vi finder det særdeles relevant i udvalgets sammenhæng. Det er jo den samme Gud, vi alle tror på, al den stund vi véd, at der kun er én Gud, som er himlens og jordens skaber og opretholder. Sagt på en anden måde med et citat fra en bog af Charlotte

Strandgaard: »Jeg tror, at når muslimerne dør, når buddhisterne dør, når hinduerne dør, er Kristus den første, de møder«. Ja, hvem ellers? Dermed være ikke sagt, at vi ikke finder, at det ville være lykkeligst for alle at kende Kristus allerede i denne verden, men mission er ikke opgaven i det nye samarbejde, derimod dialog. Udvalget har nu afsluttet sit sidste arbejdsår, og valgforberedelserne er i gang rundt om. Vi siger tak for støtte og samarbejde i de forløbne 4 år, og byder det nye udvalg velkommen til arbejdet.

»Og der er ikke frelse i nogen anden....«

Af Henrik Jul Petersen,
sognepræst, formand for Stiftsudvalget for
Ydre Mission i Helsingør Stift

Stiftsudvalget for ydre mission i Helsingør stift ser det som sin opgave ifølge vedtægterne at knytte forbindelsen mellem missionselskaberne og folkekirkens menigheder. Det er vigtigt, at man i menighedsrådene forstår, at mission er en vigtig opgave for det at være kirke. Det gælder såvel det man traditionelt kalder ydre mission som »indre« mission. Man taler om et nyt missionsparadigme, og det er ikke kun at sende missionærer og penge for at udbrede budskabet om Jesu nærvær til alle mennesker ud over de konkrete geografiske grænser. Mission er at være grænseoverskridende i alle dets aspekter. Med andre ord gælder det om, at alle mennesker i alle sammenhænge både her i Danmark og ude i den store verden hører budskabet om Jesus Kristus. Ikke blot hører, men tager

imod det som væsentligt, ja, det væsentlige ord til hvert eneste menneske uanset sprog, kultur, livsholdning og religion. Som forfatteren til Apostlenes gerninger skriver i kapitel 4,12: »Og der er ikke frelse i nogen anden, ja, der er ikke givet mennesker noget andet navn under himlen, som vi kan blive frelst ved.«

Dette er begrundelsen for vort årlige stiftsstævne. Stævnets sted varierer år for år, således at vi prøver at komme rundt i hele stiftet. Den 30. september afholdtes stævnet i Hellerup Kirke og sognegård. Biskop Lise-Lotte Rebel forestod gudstjenesten, og generalsekretær for Danmission Harald Nielsen talte inspirerende om Mission i en forandret verden, hvor det blev tydeligt markeret, at ydre missions opgaver også ligger inden for vort eget

lands grænser. Et grænseoverskridende arbejde er nødvendigt blandt fremmede kulturer, religioner og sprog inden for vore egne grænser. Ved stævnet blev der indsamlet kr. 3.404,75 til Danmission.

Hillerød provstikomité, som er stiftets eneste provstikomité, har sat sig som mål at indsamle kr. 50.000,00 i 2001/02 til Brødremenighedens Danske Missions arbejde i Albanien. På nuværende tidspunkt er der indsamlet kr. 27.000,00.

De folkelige missionsselskaber og de folkekirkelige menigheder prøver på landsbasis at koordinere indsatsen gennem Folkekirkens mission. Denne organisation udarbejder bl.a. materialer til juniorkonfirmander, projekter til brug for skoler og efterskoler med hensyn til ydre missions emner.

Helle Christiansen, tidligere formand for Folkekirkens Mission, udtalte i sin beretning ved

årsmødet i marts 2001 følgende: »Folkekirkens Mission er et redskab i folkekirkens helhed i anerkendelse af den rummelige karakter, der er folkekirkens. Samtidig skal denne rummelige folkekirke øge sin opmærksomhed på det faktum, at det er nødvendigt at bruge ressourcer, åndelige og materielle ressourcer, på mission som basal kirkelig livsytring. Folkekirkens Mission som et samarbejde mellem folkelige stifter og folkelige missionsselskaber må være præget af åbenhed og accept af samarbejdspartnerne baggrund og arbejdsbetingelser«.

Stiftsudvalget har i samråd med biskop Lise-Lotte Rebel besluttet at tilslutte os Folkekirkens Mission.

En opfordring skal lyde til alle menighedsråd om at nedsætte udvalg i menighedsrådene til specielt at arbejde med ydre mission i sognene.

Helsingør Stifts Landemodeakt 2001

- I Ekstrakt af landemodeforshandlingerne 2001.
- II Love, bekendtgørelser, cirkulærer og cirkulærskrivelser udgået fra Kirkeministeriet i 2000/2001.
- III Sjællands kapitelstakster for 2000.
- IV Til- og afgang i stiftets gejstlighed siden november 2000.
- V Ordinationer siden oktober 2000.
- VI Kurser for præster i 2001.
- VII Regnskab for Helsingør Stiftsfond 2000.
- VIII Regnskab for 2000 for legat »Fiscus Ecclesiasticus« og »Nascous Legat«.
- IX Udnævnelser og afskedigelser i bispeembedet og stiftsøvrigheden.
- X Bispekontorets, stiftsøvrighedens og stiftsfondens adresser m.v.
- XI De kgl. bygningsinspektører, bygningskonsulenter m.fl.
- XII Stiftets provster.

I

Helsingør Stifts landemodeforsamlinger
lørdag den 6. oktober 2001, kl. 9.00
i Vor Frue Kloster

I forhandlingerne deltog biskoppen, stiftamtmanden, stiftets provster (afbud fra provsterne Fred Andersen og Merete Hansen), stiftskontorchefen, stiftsfuldmægtigene og stiftskassereren. Forhandlingerne blev gennemført i henhold til den udsendte dagsorden.

1. *Orientering om:*

A. *Afholdte kurser, arrangeret af biskoppen.*

Det årlige fælles stiftskursus for præster blev afholdt i dagene 15.-17. maj 2001 på Grundtvigs Højskole i Hillerød. Det er svært at placere kurset i den travle forårstid. Kursusudvalget vil bl.a. drøfte en eventuel afkorting af kommende kurser, også således at udgifterne til foredragsholdere kan reduceres.

Møde for nyvalgte provstiudvalgsmedlemmer m.fl. blev afholdt den 30. maj 2001 med stor tilslutning.

B. *Stiftsbogen.*

Redaktionsudvalget har drøftet indholdet af stiftsbogen for år 2001, har rettet henvendelse til bidragsydere og har modtaget de fleste bidrag. Stiftsbogen udsendes som sædvanlig i december måned. Der er fra et andet trykkeri indhentet tilbud på trykningen. Der vil formentlig blive indgået aftale med dette trykkeri, da prisen er væsentlig lavere end hidtil.

C. *Stiftsbladet.*

Stiftsbladet hviler fortsat økonomisk i sig selv gennem bidrag fra menighedsrådene. Biskoppen oplyste, at Palle Højland nu har meddelt, at han ønsker at fratræde som Stiftsbladets redaktør.

D. *Kirken i sommerlandet.*

Pjecen giver oplysning om gudstjenester og koncerter i kirkerne om sommeren i ferieområderne og indeholder en kort omtale af kirkerne. Domprovsten oplyste, at pjecen fortsat er efterspurgt og udsendes som hidtil.

E. *Udvalg nedsat af landemodet:*

a. *Religionspædagogisk udvalg.*

Provst P.H. Bartholin orienterede om, at de 2 nyansatte religionspædagogiske konsulenter er kommet godt i gang med arbejdet. Christina Smith tager sig særligt af skolesamarbejdet, bl.a. via amtscentralerne, og Christiane Gammeltoft-Hansen arbejder særligt med konfirmationsforberedelse. Informationen til præster og menighedsråd m.fl. vil blive øget, blandt andet ved hjemmesider og omtale i Stiftsbladet.

Der er også et godt samarbejde med Folkekirkenes Skoletjeneste i Gentofte Kommune.

b. *Udvalget for Ydre Mission.*

Det årlige stiftsstævne for Ydre Mission blev afholdt søndag den 30. september 2001 i Hellerup kirke. Der var gudstjeneste ved biskoppen og foredrag af Danmissions generalsekretær.

F. *Udvalg nedsat på provstemøder:*

a. *Udvalg om præstestillinger.*

Provst P.H. Bartholin oplyste, at rapporten fra udvalget om præstestillinger, der består af 3 provster og 3 tillidsrepræsentanter, vil foreligge i november måned. Rapporten analyserer behovet for præstestillinger i Helsingør Stift på grundlag af 2 hovedkriterier: Befolkning pr. præst og kirkelige handlinger (incl. konfirmandundervisning) pr. præst. Rapporten vil dokumentere et ret stort efterslæb i forhold til resten af landet. Der er behov for 25-30 flere præstestillinger jævnt fordelt blandt provstierne.

Præsteforeningen har også konstateret behov for flere præstestillinger i Helsingør Stift.

Bestyrelserne for de tre distriktsforeninger i Helsingør Stift (under Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer) har tilsluttet sig ønsket om flere præstestillinger til Helsingør Stift.

Stiftskontorchef Anne Sophie Hilbard oplyste, at hun deltager i et udvalg med deltagelse af Præsteforeningen og andre stiftskontorchefer, der beskæftiger sig med de overordnede kriterier for antallet af præstestillinger. Det kan konstateres, at det er vanskeligt at finde ensartede kriterier stifterne imellem.

Provst Peter Balslev-Clausen bemærkede, at den relativt lave medlemsprocent i Helsingør Stift netop kunne være et yderligere argument for tilførelse af flere ressourcer til stiftet. Endvidere burde de stadig flere administrative opgaver, der pålægges provsterne, medføre flere præstestillinger.

b. *Udvalg om præsternes efteruddannelse, herunder om præsters tjenestefrihed.*

Provst P.H. Bartholin oplyste, at det nedsatte udvalg (3 provster og 3 tillidsmænd) har drøftet udvalgets kommissorium og de eksisterende kursustilbud. Udvalget fortsætter arbejdet, der bl.a. drejer sig om, hvorvidt efteruddannelsen i højere grad bør styres.

c. *Beredskabsudvalget.*

Domprovsten oplyste, at strukturen i Københavns Amt er på plads. For så vidt angår Frederiksborg Amt intensiverer det nedsatte udvalg arbejdet, der besværliggøres af, at sygehusvæsenets struktur er lidt uklar.

d. *Udvalg vedr. kirkefunktionærstillinger m.v.*

Domprovsten henviste til Forenklingsudvalgets Delbetænkning II.

2. *Redegørelse vedrørende stiftsmidlerne.*

Stiftskassereren kommenterede den udsendte oversigt, der viser, at stiftsmidlerne i Helsingør Stift udgør ca. 180 mill. kr.

Der er netop modtaget meddelelse om, at Kirkeministeriet har godkendt, at Københavns Stiftsøvrighed tilbagebetaler lånet på 9. mill. kr. til Helsingør Stiftsøvrighed.

3. *Regnskaber:*

a. *Nascous legat.*

Det udsendte reviderede regnskab blev godkendt. Der har ikke været legatuddelinger i de seneste år.

b. *Fiscus Ecclesiasticus.*

Det udsendte reviderede regnskab blev godkendt. Der har ikke været legatuddelinger i de seneste år.

c. *Helsingør Stiftsfond.*

Stiftskassereren orienterede kort om regnskabet.

4. *Antallet af præstestillinger i stiftet.*

Drøftes på kommende provstemøde.

5. *Antallet af provstestillinger, provstier og provstiudvalg i stiftet.*

Drøftes på kommende provstemøde.

6. *Ansøgninger fra præster om tilskud til kurser m.v. under Åbent Universitet.*

Drøftes på kommende provstemøde.

7. *Særlige feriefridage.*

Drøftes på kommende provstemøde.

8. *Eventuel ændring af stiftsøvrighedens udlånspolitik vedr. stiftsmiddel-lån til præsteboliger som følge af ændret bekendtgørelse om kirkernes og præsteembedernes kapitaler.*

Drøftes på kommende provstemøde.

9. *Lovforslag om folkekirkeens økonomi m.v., jf. Forenklingsudvalgets Delbetænkning I.*
Drøftes på kommende provstemøde.
10. *Forenklingsudvalgets Delbetænkning II.*
Drøftes på kommende provstemøde.
11. *Samarbejdsaftale om folkekirke og religionsmøde.*
Drøftes på kommende provstemøde. (Efter anbefaling fra det mellemkirkelige stiftsudvalg har Helsingør Stiftsøvrighed tilsluttet sig samarbejdsaftalen.)
12. *Valg til det mellemkirkelige stiftsudvalg.*
Orienteringspunkt. (Stiftsøvrigheden, der er valgbestyrelse, har bekendtgjort valget for menighedsrådene m.fl. Afstemning finder sted på et menighedsrådsmøde i januar 2002.)
13. *Folkekirkeens IT-strategi, herunder stifts-, provsti- og sogneportaler og hjemmesider.*
Drøftes på kommende provstemøde.
14. *Kommende provstemøder, herunder eksternt provstemøde*
v/det nedsatte udvalg (domprovsten og provsterne Merete Hansen og P. H. Bartholin).

Fremover tilstræbes det, at der afholdes provstemøder ca. hver 6. uge – næste gang *tirsdag den 20. november 2001, kl. 9.30.*

Fortsat drøftelse på kommende provstemøde.
15. *Valg af næste års prædikant.*
Provsten for Hillerød provsti.
Suppleant: Provsten for Kgs. Lyngby provsti.
16. *Eventuelt.*
Biskoppen fastslog, at møderne med distriktsforeningernes bestyrelser er et godt forum for gensidig orientering.

Restaureringen af domkirken forløber planmæssigt. Genåbningen finder sted 1. søndag i advent.

Domprovsten takkede på ny provstiudvalgene for indgåelsen og forlængelsen af samarbejdsaftalen om tilskud til domkirkens restaurering – og menighedsrådene for de ydede tilskud. Opslutningen fra hele stiftet har haft stor betydning. Nedsættelsen af kirkeskatten i Helsingør Kommune med 1 promille sker, fordi indtægtsgrundlaget i kommunen er steget, bl.a. på grund af ændrede skatteregler.

II

Love, bekendtgørelser, cirkulærer m.v. fra Kirkeministeriet m.fl. i det siden sidste landemode forløbne år (2000/01)

- 1/10 2000 Kirkeministeriet, cirkulære om regulering af kirkefunktionærers lønninger m.v. pr. 1. oktober 2000.
- 18/10 2000 Kirkeministeriet, cirkulære om udarbejdelse af fortegnelse over menighedsrådsmedlemmer (menighedsrådsfortegnelse).
- 6/11 2000 Kirkeministeriet, cirkulære om ukvoteret rådighedstillæg til visse kvoterede PO-organiststillinger.
- 8/11 2000 Kirkeministeriet, cirkulære angående ringning med kirkeklokkerne i anledning af Hendes Majestæt Dronning Ingrid's død.
- 8/11 2000 Kirkeministeriet, cirkulære angående afholdelse af en mindehøjtidelighed i kirkerne i anledning af Hendes Majestæt Dronning Ingrid's død.
- 8/11 2000 Kirkeministeriet, cirkulære om kirkebønnen for Dronningen og det kongelige hus.
- 27/11 2000 Kirkeministeriet, skrivelse til menighedsråd og provstiuvalg vedr. DNK-projektets udgifter til ISDN-abonnement og -forbrug.
- 20/12 2000 Kirkeministeriet, skrivelse vedr. ændring af rådighedsbeløbets størrelse.
- 20/12 2000 Kirkeministeriet, kirkens penge.
- 8/1 2001 Helsingør Stiftsøvrighed, skrivelse vedr. ansættelse af stiftskontorchef Anne Sophie Hilbard.
- 10/1 2001 Kirkeministeriet, cirkulære om satser for benyttelse af eget befordringsmiddel pr. 1. januar 2001.
- 24/1 2001 Kirkeministeriet, cirkulære om proteser o. lign. der ikke kan anbringes i askeurner.

- 1/2 2001 Kirkeministeriet, medd. om forhøjelse af bidrag for brug af tjeneste- og lejeboliger med virkning fra 1. juni 2001.
- 1/2 2001 Kirkeministeriet, vejledning for menighedsråd om fleksjob og skånejob.
- 15/2 2001 Kirkeministeriet, vejledning om cirkulære af 15. februar 2000 om løn- og ansættelsesvilkår for sogne-medhjælpere.
- 19/2 2001 Helsingør Stiftsøvrighed, skrivelse angående pristalsregulering pr. 1. april 2001 af kirkegårdstaksterne.
- 1/3 2001 Kirkeministeriet, cirkulære om regulering af kirkefunktionærs lønninger m.v. pr. 1. april 2001.
- 1/3 2001 Kirkeministeriet, cirkulæreskrivelse om pensionsbidrag af rådighedstillæg til DOKS-organister.
- 5/4 2001 Kirkeministeriet, skrivelse vedrørende forsikring af åbne kirker.
- 10/4 2001 Kirkeministeriet, orientering om fremgangsmåden ved anskaffelse af orgel til kirker.
- 23/4 2001 Kirkeministeriet, skrivelse vedrørende Finansministeriets cirkulære af 6. april 2001 om regulering af satser for fradrag i tjenestemænds løn for naturalydelse.
- 19/6 2001 Kirkeministeriet, pressemeddelelse: Fællesudgifter i ro – men landskirkeskat stiger.
- 25/6 2001 Kirkeministeriet, cirkulæreskrivelse om løn- og ansættelsesvilkår for gravermedhjælper m.fl.
- 21/6 2001 Kirkeministeriet, cirkulære om lønning af vikarer ved kirker og kirkegårde pr. 1. juni 2001.
- 26/6 2001 Kirkeministeriet, rettelsesblad til cirkulære af 21. maj 2001 om lønning af vikarer ved kirker og kirkegårde pr. 1. juni 2001.
- 26/6 2001 Kirkeministeriet, cirkulæreskrivelse om lempelse af karensbetingelserne i StK:pensionsordningen.
- 10/7 2001 Kirkeministeriet, cirkulære om en tillidsmandsordning for præster.
- 16/7 2001 Kirkeministeriet, cirkulære om arbejdsmiljøsyn og arbejdspladsvurdering for præster og provster.
- 1/8 2001 Kirkeministeriet, Forenklingsudvalgets Delbetænkning II (Kirkefunktionærområdet).

- 20/9 2001 Kirkeministeriet, cirkulære om regulering af kirkefunktionærers lønninger m.v. pr. 1. oktober 2001.
- 20/9 2001 Kirkeministeriet, cirkulære om lønning af vikarer ved kirker og kirkegårde pr. 1. oktober 2001.

III

Sjællands stifts kapitelstakster

Kapitelstaksten for 2000 beregnet til 76,01 kr. pr. 100 kg. hvede og til 87,04 kr. pr. 100 kg. byg.

IV

Til- og afgang i stiftets gejstlighed siden 1. oktober 2000

ANSÆTTELSE

Pastor Ester Nielsen er ansat som sognepræst i Lyng-Uggeløse Pastorat fra den 1. oktober 2000.

Pastor Karin Bundgaard Pfeffer er ansat som sognepræst k/b i Skibby Pastorat fra den 1. oktober 2000.

Pastor Lars Kjær Bruun er ansat som sognepræst k/b i Skovshoved Pastorat fra den 1. oktober 2000.

Pastor Jens Jørgen Rasmussen er ansat som deltidsbeskæftiget hjælpepræst i Ledøje-Smørum Pastorat fra den 15. oktober 2000.

Pastor Christina Rantil Smith er ansat som sognepræst og religionspædagogisk konsulent i Frederiksborg Slotskirkes Pastorat fra den 1. november 2000.

Pastor Bruno Finn Edvardsen er ansat som sognepræst k/b i Helsing-Valby Pastorat fra den 15. november 2000.

Pastor Ib Jørgensen er ansat som sognepræst i Mørkhøj Pastorat fra den 1. februar 2001.

- Pastor Randi Fabritius Petersen er ansat som deltidsbeskæftiget hjælpepræst i Høje Taastrup Pastorat fra den 1. marts 2001.
- Pastor Xenia Dalgaard Knutzen er ansat som deltidsbeskæftiget hjælpepræst i Karlebo Pastorat fra den 15. marts 2001.
- Pastor Sigrid Wilbrandt Kjær er ansat som deltidsbeskæftiget hjælpepræst i Værløse Pastorat fra den 15. marts 2001.
- Pastor Karin Kjær Helmersen er ansat som deltidsbeskæftiget hjælpepræst i Avedøre Pastorat fra den 15. marts 2001.
- Pastor Helle Wilsted Goll er ansat som deltidsbeskæftiget hjælpepræst i Stenløse-Veksø Pastorat fra den 15. marts 2001.
- Pastor Christiane Gammeltoft-Hansen er ansat som hjælpepræst og religionspædagogisk konsulent i Herstedvester Pastorat fra den 15. marts 2001.
- Pastor Lisbeth Mannerup Nielsen er ansat som sognepræst i Helsinge-Valby Pastorat fra den 15. marts 2001.
- Pastor Betina Bolvig er ansat som sognepræst i Opstandelseskirkens Pastorat fra den 15. april 2001.
- Pastor Elsebeth Hougaard Jensen er ansat som deltidsbeskæftiget hjælpepræst i Lillerød Pastorat fra den 1. maj 2001.
- Pastor Nete Holm Andersen er ansat som sognepræst i Risbjerg Pastorat fra den 15. maj 2001.
- Pastor Niels Jørgen Østergaard er ansat som sognepræst i Islev Pastorat fra den 15. august 2001.
- Pastor Johanne Strøm er ansat som konstitueret sognepræst i Taarbæk Pastorat fra den 1. september 2001.
- Pastor Anne Elise Nielsen er ansat som sognepræst i Gladsaxe Pastorat fra den 1. oktober 2001.
- Pastor Lars Kruse er ansat som sognepræst k/b i Herstedøster Pastorat fra den 1. oktober 2001.
- Pastor Ingrid Halkjær-Lassen er ansat som hjælpepræst i Vedbæk Pastorat fra den 15. oktober 2001.
- Pastor Charlotte Chammon er ansat som sognepræst k/b i Nørre Herlev Pastorat fra den 1. november 2001.

AFSKED

Sognepræst i Risbjerg Pastorat Jørgen Rønnow har efter ansøgning fået bevilget afsked den 30. april 2000.

Hjælpepræst i Vedbæk Pastorat Inger Ahlmann Jensen har efter ansøgning fået bevilget afsked den 30. juni 2001.

Sognepræst i Gladsaxe Pastorat Inger Lise Riis Mikkelsen har efter ansøgning fået bevilget afsked den 31. juli 2001.

Sognepræst k/b i Herstedøster Pastorat Steffen Ammundsen har efter ansøgning fået bevilget afsked den 31. august 2001.

Sognepræst i Kgs. Lyngby Pastorat Leif May har efter ansøgning fået bevilget afsked den 30. september 2001.

Sognepræst k/b i Grøndalslund Pastorat Henning Nielsen har efter ansøgning fået bevilget afsked den 30. september 2001.

FRAFLYTNING

Sognepræst i Helsing-Valby Pastorat Helene Clausen er ansat i Roskilde Stift pr. 1. december 2000.

Sognepræst i Nørre Herlev Pastorat Marianne Louise Schousboe er ansat i Fyens Stift pr. 1. august 2001.

FORFLYTTelser INDEN FOR STIFTET

Sognepræst i Opstandelseskirkens Pastorat Annette Brønnum Nystrup er ansat som hospitalspræst ved Sct. Lukas Hospice fra den 1. januar 2001.

Sognepræst i Islev Pastorat Betina Bolvig er ansat som sognepræst i Opstandelseskirkens Pastorat fra den 15. april 2001.

V

Ordinationer siden oktober 2000

2000: *Søndag den 22. oktober 2000 ordineredes i Sct. Mariæ Kirke:*

Cand. theol. Charlotte Chammon.

Cand. theol. Lars Kjær Bruun

2001: *Søndag den 7. januar 2001 ordineredes i Sct. Mariæ Kirke:*

Cand. theol. Ib Jørgensen.

Søndag den 4. marts 2001 ordineredes i Sct. Mariæ Kirke:

Cand. theol. Xenia Dalgaard Knutzen

Cand. theol. Christiane Gammeltoft-Hansen

Cand. theol. Helle Wilsted Goll

Cand. theol. Karin Kjær Helmersen

Cand. theol. Sigrid Wilbrandt Kjær

Cand. theol. Lisbeth Mannerup Nielsen

Lørdag den 21. april 2001 ordineredes i Sct. Mariæ Kirke:

Cand. theol. Elsebeth Hougaard Jensen

Søndag den 16. september 2001 ordineredes i Sct. Mariæ Kirke:

Cand. theol. Frank Fischer

Cand. theol. Maj Britt Christensen

Cand. theol. Charlotte Grunnet

Cand. theol. Christina Kryger Schwaner Morsing

VI

Kursus for præster i Helsingør Stift 2001

Grundtvigs Højskole:

Er der overhovedet noget, der er helligt længere?

Mennesket mellem erkendelse og bekendelse.

15. maj: Adjunkt, ph.d. Bo K. Holm, Århus: »Den lutherske gave – eller hvordan man forholder sig til det, man har fået«. Lektor, dr.theol. Troels Nørager, Århus: »Eros-teologi. Om menneskesyn og gudsbegreb i senmoderniteten«. Film: »The Strait Story« af David Lynch.
16. maj: Morgensang i Ullerød kirke ved biskop Lise-Lotte Rebel. Skoleinspektør Jens Raahauge, Helsingør: »Folkeskolen og postmodernismen«. Redaktør Niels Højlund, Hovedgård: »Det repræsentative, demokratiske system og alle vi individualister«. Koncert.
17. maj: Morgensang i Ullerød kirke ved valgmenighedspræst Jørgen Demant. Docent, dr.theol. et phil Peter Kemp: »Det uerstattelige – menneskets værd«. Biskoppens time – derefter afslutning ved domprovst Per Rysgaard Jensen.

VII

Helsingør Stiftsfond

RESULTATOPGØRELSE 2000

INDTÆGTER

Bidrag fra menighedsråd	197.400
Diverse indtægter	
Rente	<u>7.756</u>
Indtægter i alt	<u>205.156</u>

UDGIFTER

Tilskud til aktiviteter	<u>35.112</u>
-------------------------------	---------------

LANDEMODE

Indbetalt af deltagerne	-98.200
Honorar foredrag m.v.	
Trykning af indbydelser	2.805
Trykning af sange m.v.	2.034
Halleje	14.500
Café hal	107.988
Taxa m.v.	630
Div. udgifter	<u>397</u>
Landemode i alt	<u>30.153</u>

STIFTSBOG 1999

Indbetalt af menighedsråd	-102.380
Landemodeakt, indb. af stiftet	-25.000
Trykning m.v.	103.463
Diverse udgifter	<u>5.000</u>
Stiftsbog i alt, indtægt	<u>-18.918</u>

KIRKEN I SOMMERLANDET

Indbetalt af menighedsråd	-8.120
Trykning	10.375
Diverse udgifter	
Kirken i sommerlandet i alt	<u>2.255</u>

BISTRUPKURSET

Deltagerbetaling	-
Honorarer	-
Diverse udgifter	-
Bistrupkurset i alt	<u>-</u>

GRUNDTVIGS HØJSKOLE

Deltagerbetaling	-30.100
Honorarer	32.500
Udgifter til underholdning	8.000
Udgifter vedr. gudtjeneste	2.300
Regning fra højskolen	143.904
Diverse udgifter	7.240
Grundvigs højskole i alt	<u>163.844</u>

ANDRE UDGIFTER

Kørselsgodtgørelse	863
Revsion	5.000
Kontorhold	7.000
Porto og gebyrer	983
Diverse	
Andre udgifter i alt	<u>13.845</u>
Udgifter i alt	<u>226.292</u>
Underskud for 2000	<u>-21.136</u>

BALANCE 31. DECEMBER

AKTIVER

Girokonto	189.569
Tilgodehavende beløb	10.418
Forudbetalte udgifter	
Aktiver i alt	<u>199.987</u>

PASSIVER

Skyldige beløb	9.000
Forudbetalte indtægter	<u>120</u>
Egenkapital primo	<u>212.004</u>
Årets over-/underskud	-21.136
Egenkapital i alt	<u>190.867</u>
Passiver i alt	<u>199.987</u>

NOTER TIL REGNSKAB ÅR 2000

TILSKUD TIL AKTIVITETER

Folkekirkeens Pædagogiske Institut.	
Frokost, seminar den 23. og 24. jan. 00	kr 2.103
Henrik Juul Petersen. Rejseomk. Folkekirkeens	
Missions årsmøde den 26. april 00	kr 372
Inga Cassias. Rejseomk. Folkekirkeens Missions	
årsmøde den 26. april 00	kr 196
Helsingør Stiftsstævne for Ydre Mission i Præstevang	
kirke. Trykning af indbydelser	kr 1.056
Foredragshonorar ved provstikonvent i	
Rødovre-Hvidovre Provsti	kr 2.800
Karen Margrethe Ur-Rehman. Deltagelse i konference	
Wien. Sjælesorg for hørehæmmede.	kr 4.550
Foredragshonorar ved provstiarbejdsdag i	
Ballerup-Værløse Provsti	kr 2.500
Retur fra Tove Gade vedr. supervision af	
sygehuspræst (Præstehøjskolen bet. 1/3)	kr -765
Provstikursus Glostrup Provsti	kr 2.537
Sygehuspræst Tove Gade. Seminar i Bad Segeberg . . .	kr 3.338
Paster Benny Birk Mortensen. Deltagelse i nordisk	
kongres om omsorg for døende	kr 3.275
Konvent for præsteægtefæller. Pia Graff Nielsen	kr 750
Provstikonvent Frederikssund Provsti	kr 6.000
Runa Damsager. Pastoralpsykologisk	
Arbejdskonvents kursus »Præst og person«	kr 2.400
Provstidag i Høje Tåstrup Provsti den 24. okt. 00 . . .	kr 4.000
I alt	<u>kr 35.112</u>

VIII

Fiscus Ecclesiasticus

Regnskab for perioden 1. januar 2000 – 31. december 2000

RESULTATOPGØRELSE

INDTÆGTER

Renter af disponible midler, konto nr. 3700132730	0,00
Renter af kapitalkonto, konto nr. 3946044970	1,84
Renter af obligationer, depot nr. 3002608316	0,00
Aktieudbytte, depot nr. 3002608316	3.590,00
Indtægter i alt	3.591,84

UDGIFTER

Handelsrenter	0,00
Forvaltningsgebyr, incl. moms	-199,67
Udgifter i alt	-199,67

UDBYTTESKAT	0,00
------------------------------	-------------

TIL DISPOSITION

Årets overskud	3.392,17
Overskud overført fra foregående år	17.864,28
Resultat	21.256,45

STATUS

AKTIVER

Bunden kapital	
Kapitalkonto, konto nr. 3946044970	100,24
Obligationsbeholdning, depot nr. 3002608316	0,00
Investeringsbeviser, depot nr. 3002608316	69.918,84
Bunden kapital i alt	70.019,08
Disponible midler, konto nr. 3700132730	21.256,45
Aktiver i alt	91.275,53

PASSIVER

Disponibel egenkapital	21.256,45
Bunden egenkapital	70.019,08
Passiver i alt	<u>91.275,53</u>

Nascous Legat

Regnskab for perioden 1. januar 2000 – 31. december 2000

RESULTATOPGØRELSE**INDTÆGTER**

Renter af disponible midler, konto nr. 3700132803 .	0,00
Renter af kapitalkonto, konto nr. 3946044989	26,35
Aktieudbytte, depot nr. 3002608405	3.115,00
Handelsrenter	5,78
Indtægter i alt	<u>3.147,13</u>

UDGIFTER

Forvaltningsgebyr, incl. moms	-175,01
Udgifter i alt	<u>-175,01</u>
Udbytteskat	0,00

TIL DISPOSITION

Årets overskud	2.972,12
Overskud overført fra foregående år	7.831,25
Resultat	<u>10.803,37</u>

STATUS

AKTIVER

Bunden kapital	
Kapitalkonto, konto nr. 3946044989	1.377,16
Obligationsbeholdning, depot nr. 3002608405	0,00
Investeringsbeviser, depot nr. 3002608405	60.667,74
Bunden kapital i alt	62.044,90
Disponible midler, konto nr. 3700132803	10.803,37
Aktiver i alt	<u>72.848,27</u>

PASSIVER

Disponibel egenkapital	10.803,37
Bunden egenkapital	62.044,90
Passiver i alt	<u>72.848,27</u>

IX

Udnævnelser og afskedigelser i bispeembedet og stiftsøvrigheden m.m.

John Feldskov Frederiksen er den 15. marts 2001 ansat som over-assistent i Helsingør Stiftsadministration.

Cand. jur. Anne Sophie Hilbard er ansat som stiftskontorchef fra den 1. januar 2001.

X

Adresser

STIFTSADMINISTRATIONEN

HELSINGØR STIFTS BISPEKONTOR

Biskop Lise-Lotte Rebel
Vor Frue Kloster
Hestemøllestræde 3 A,
3000 Helsingør
Tlf.: 49 21 35 00
Fax.: 49 21 35 16

HELSINGØR STIFTSØVRIGHED

Stiftskontorchef Anne Sophie Hilbard
Stiftsfuldmægtig Thorkil Bo Jørgensen
Stiftsfuldmægtig Carsten Kruse Olsen
Stiftskasserer Niels Rademacher
Vor Frue Kloster
Hestemøllestræde 3 A
3000 Helsingør
Tlf.: 49 21 35 00
Fax.: 49 21 35 16

STIFTAMTMAND

Christian Trønning
Amtsgården
Trollesminde Kontorpark
Roskildevej 10 A
3400 Hillerød

HELSINGØR STIFTSFOND

Formand: Biskop Lise-Lotte Rebel
Kasserer: Niels Rademacher
Helsingør Stift
Hestemøllestræde 3 A
3000 Helsingør

XI

A. *Tilsynsførende arkitekter:*

Kgl. bygningsinspektør, arkitekt Jens Fredslund (Frederiksborg amt) Erik Møllers tegnestue A/S, Indiavej 1, Sdr. Frihavn, 2100 København Ø, tlf.: 35 43 96 90.

Kgl. bygningsinspektør, arkitekt Johan Fogh, (Københavns amt), Kulsviervej 150, 2800 Lyngby, tlf.: 45 93 40 20.

B. *Bygningskonsulenter:*

Arkitekt maa. Per Axelsen, Blågårdsstræde 8 F, 4000 Roskilde, tlf.: 46 36 88 44.

Arkitekt maa. Gert Ingemann, Arkitektkontoret »Møllen« A/S, Stengade 75, 3000 Helsingør, tlf.: 49 20 00 55.

C. *Præstegårdskonsulent:*

Agronom Kristian Rasch Gam, Valhøjs Allé 34, 2610 Rødovre, tlf.: 36 70 38 38.

D. *Kirkegårdskonsulent:*

Landskabsarkitekt Torben Michelsen, Krøjerup Overdrev 12, 4180 Sorø, tlf.: 57 83 25 77.

E. *Klokkkonsulent:*

Erik Kure, Kingosvej 19, Hornborg, 8762 Flemming, tlf.: 76 27 01 50

F. *Orgelkonsulent:*

Organist H. Hildebrandt-Nielsen, Frederiksdal Allé 15, 7800 Skive, tlf.: 97 52 15 14.

G. *Varmekonsulent:*

Professor, civilingeniør Vagn Korsgaard, Donsevej 2, 2970 Hørsholm, tlf.: 48 28 01 04.

XII

Stiftets provster

HELSINGØR DOMPROVSTI

Domprovst Per Rysgaard Jensen
Slotsvej 2
3000 Helsingør
Tlf.: 49 21 02 00

HØJE TAASTRUP PROVSTI

Provst Karen Mogensen
Torslundevej 147
2635 Ishøj
Tlf.: 43 99 16 28

GLADSAXE-HERLEV PROVSTI

Provst Kjeld Kure
Tvedevangen 169
2730 Herlev
Tlf.: 44 91 71 71

BALLERUP-VÆRLØSE PROVSTI

Provst Merete Hansen
Skandrups Allé 36
3500 Værløse
Tlf.: 44 98 64 44

RØDOVRE-HVIDOVRE PROVSTI

Provst Claus Bjerregaard
Nørremarksvej 23
2650 Hvidovre
Tlf.: 36 75 01 65

FREDENSBORG PROVSTI

Provst Chr. P. Jensen
Birkebakken 11
3460 Birkerød
Tlf.: 42 81 08 88

KGS. LYNGBY PROVSTI

Provst Grete Bøje
Rønnebærvej 51
2840 Holte
Tlf.: 45 42 12 80

HILLERØD PROVSTI

Provst Poul H. Bartholin
Selskovvej 42
3400 Hillerød
Tlf.: 48 24 90 50

GENTOFTE PROVSTI

Provst Peter Balslev-Clausen
Margrethevej 11 B
2900 Hellerup
Tlf.: 39 62 45 16

FREDERIKSSUND PROVSTI

Provst Knud Andersen
Kongensgade 21 B
3550 Slangerup
Tlf.: 47 33 91 34

GLOSTRUP PROVSTI
Provst Fred Andersen
Vallensbæk præstegård
2625 Vallensbæk
Tlf.: 43 64 90 66

FREDERIKSVÆRK PROVSTI
Provst Verner Dag Ussing
Græsted Hovedgade 6
3230 Græsted
Tlf.: 42 29 10 57